

Brüssel, 8.10.2014
COM(2014) 700 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Laienemisstrateegia ja peamised ülesanded aastatel 2014-2015

{SWD(2014) 301 final}
{SWD(2014) 302 final}
{SWD(2014) 303 final}
{SWD(2014) 304 final}
{SWD(2014) 305 final}
{SWD(2014) 306 final}
{SWD(2014) 307 final}

USALDUSVÄÄRSUSE ALUSTE KINNISTAMINE

I. LAIENEMISKAVA — SAAVUTUSED JA PROBLEEMID

Komisjon on viimase viie aasta jooksul parandanud laienemispoliitika **usaldusväärset** ning suurendanud selle **ümberkujundavat mõju**, tagades seeläbi, et põhimõtteliste reformidele keskendutakse põhjalikumalt juba laienemisprotsessi alguses. Komisjon on pööranud erilist tähelepanu kolmele sambale, milleks on **õigusriigi põhimõte, majanduse juhtimine ja avaliku halduse reform**.

Komisjon võttis 2012. aasta laienemisstrateegiat käsitlevas teatises¹ õigusriigi põhimõtte suhtes kasutusele uue lähenemisviisi. 2013. aasta teatises² kehtestas komisjon majanduse juhtimise tugevdamiseks raamistiku, toetudes Euroopa poolaasta raames saadud kogemustele. Käesoleval aastal esitab komisjon uusi ideid, millega toetada laienemisprotsessis osalevates riikides avaliku halduse reformi läbiviimist. Nimetatud kolm sammast on omavahel seotud ning kõnealused valdkonnad mängivad olulist rolli otsuse tegemisel, kas teatav riik on ELiga ühinemiseks täielikult valmis või mitte.

ELi laienemispoliitika aitab kaasa rahu, julgeoleku ja heaolu saavutamisele Euroopas. Laienemispoliitika suurendab ELi poliitilist ja majanduslikku võimsust ning sellel on asjaomastele riikidele tugev ümberkujundav mõju. Hästi ettevalmistatud ühinemisprotsess tagab, et laienemine ei toimu liidu tõhususe arvelt.

Kümne liikmesriigi 2004. aastal liiduga ühinemise kümnes aastapäev käesoleva aasta mais oli meeldetuletuseks tehtud edusammudest. ELi laienedes suurenevad ka meie ettevõtjate, finantsinvestorite, tarbijate, turistide, üliõpilaste ja kinnisvaraomanike võimalused. Ühinemine tuli kasuks nii ELiga ühinenud riikidele kui ka vanadele liikmesriikidele. Suurenenud on kaubavahetus ja investeeringud. ELi keskkonna-, tarbijakaitse ja muude normide laiaulatuslikuma kohaldamise tulemusena on paranenud inimeste elukvaliteet.

Lääne-Balkani riikide jaoks on ELi liikmesriikide poolt antud selge perspektiiv saada ELi liikmeks oluline stabiliseeriv tegur. See toetab vajalike tingimuste, sealhulgas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimuste täitmisel edusammude saavutamist. Olulise tähtsusega on heanaaberlikud suhted ja kaasav piirkondlik koostöö. Viimasel aastal on sellega seoses edusamme tehtud, kuid mõned küsimused on siiski lahenduseta. Veel üsna hiljuti konfliktidest lõhestatud piirkonna ajalugu silmas pidades on väga oluline jätkata pidevaid jõupingutusi laienemisprotsessis osalevate riikide omavaheliste ja teatavate liikmesriikidega peetavate kahepoolsete vaidluste lahendamiseks, vajaduse korral ÜRO egiidil all, ja mineviku pärandist ülesaamiseks.

Ühinemisprotsess on nõudlik ning toetub rangetele, kuid õiglastele tingimustele, kehtestatud kriteeriumidele ning ühineda sooviva riigi enda saavutuste arvessevõtmisele. See on otsustava tähtsusega laienemisprotsessi usaldusvääruse ja laienemisprotsessis osalevatele riikidele stiimulite andmise jaoks, et nad jätkaksid kaugeleulatuvate reformide teostamist, ning ELi kodanike toetuse tagamise jaoks. Liikmesriigid peaksid pidama koos ELi institutsioonidega teadlikku arutelu laienemispoliitika poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete mõjude üle.

Praegune laienemiskava hõlmab Lääne-Balkani riike, Türgit ja Islandi. Käesolev aasta on olnud mitme Lääne-Balkani riigi jaoks märkimisväärne.

¹ COM(2012) 600 final

² COM(2013) 700 final

Montenegro on teinud ühinemisläbirääkimistel täiendavaid edusamme. Avatud on kaksteist peatükki. Alanud on õigusriigi reformide rakendamine. Praegu on vaja konkreetseid tulemusi ning need saavad ühinemisläbirääkimiste üldise tempo kindlaksmääramisel otsustavaks.

Ühinemisläbirääkimiste alustamine on murdepunktiks ELi suhetes **Serbiaga**. Serbia peab nüüd näitama reformidega seotud prioriteetide elluviimisel kindlaid tulemusi, kuna läbirääkimiste tempo sõltub sellistes tähtsates valdkondades nagu õigusriigi põhimõte ja suhete normaliseerimine Kosovoga tehtud edusammudest*. Belgradi ja Priština vahelisele dialoogile tuleb oluliste pooleliolevate küsimuste lahendamiseks ja suhete normaliseerimisel uue etapi alustamiseks anda uus hoog.

Albaaniale anti juunis tunnustusena teostatud reformide ja nõutud tingimuste täitmisel tehtud edusammude eest kandidaadi staatus. Riik peab reformiprotsessi jätkama ja tugevdama ning suunama oma jõupingutused ELiga integreerumist takistavate probleemide jätkusuutlikule ja kaasavale lahendamisele. Nii valitsus kui ka opositsioon peavad tagama, et poliitiline arutelu toimub peamiselt parlamendis.

Juulis **Kosovoga** stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu paraferimine on oluliseks verstapostiks ELi ja Kosovo suhetes. Nüüd peab Kosovo peamiste reformide, eelkõige õigusriigi reformi teostamisel tulemusi näitama.

Endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi ELiga ühinemise protsess on ummikseisus. Hiljutise tagasilanguse ümberpööramiseks on vaja võtta meetmeid, eelkõige seoses sõna- ja meediavabaduse ning kohtusüsteemi sõltumatusega. Kiirelt tuleb läbirääkimiste teel leida mõlemale poolele vastuvõetav lahendus nimeküsimusele. Valitsus ja opositsioon peaksid võtma meetmeid parlamendis poliitilise dialoogi taastamiseks.

Bosnia ja Hertsegoviina liikumine Euroopaga integreerumise suunas on endiselt paigalseisus. Valimiste järel on oluline, et riik kõneleks ühel häälel, viiks ellu tähtsaid sotsiaal-majanduslikke reforme ning teeks edusamme Euroopa tegevuskava täitmisel.

Türgi on jätkanud teatavate reformikohustuste elluviimist, sealhulgas seoses 2013. aasta demokraatiseerimispaketiga, ning meetmeid on võetud kurdi küsimuse lahendamiseks. Sellegipoolest tekitavad tõsist muret kohtusüsteemi sõltumatuse ja põhiõiguste kaitsega seotud probleemid. ELi ja Türgi vaheliste suhete täieliku potentsiaali mõistmiseks on kõige sobivamaks raamistikuks aktiivsed ja usaldusväärsed ühinemisläbirääkimised. Õigusriiki ja põhiõigusi käsitlevates asjaomastes peatükkides läbirääkimiste alustamine oleks aluseks tegevuskava loomisele reformide läbiviimiseks kõnealustes olulistes valdkondades.

Islandi valitsuse otsusest tulenevalt on ühinemisläbirääkimised alates 2013. aasta maist peatatud.

Komisjoni lähenemisviisis põhiküsimuste lahendamisele tõstetaks kõigepealt esile õigusriigi ja põhiõiguste, majanduse juhtimise ning majanduse konkurentsivõime parandamise ja demokraatlike institutsioonide tugevdamisega seotud reforme. See hõlmab avalikku haldust, mis on enamikus laienemisprotsessis osalevates riikides jätkuvalt nõrgal tasemel, millest annavad tunnistust piiratud haldussuutlikkus, politiseerituse kõrge tase ning vähene läbipaistvus. Demokraatlike institutsioonide toimimise tõhustamine eeldab usaldusväärseid valimisprotsesse ning parlamentide asjakohast toimimist, sealhulgas konstruktiivset ja jätkusuutlikku dialoogi kogu poliitilise spektri ulatuses. Rohkem tuleb teha

* Kõnealune määratlus ei piira Kosovo staatust käsitlevaid seisukohti ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga nr 1244/99 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevust soodustava keskkonna toetamiseks. Tugev kodanikuühiskond parandab poliitilise vastutuse taset ning edendab ühinemisega seotud probleemidest paremat arusaamist.

Käesoleva teatise II jaos keskendutakse põhiprobleemidele ning vaadatakse läbi avaliku halduse reformi, majanduse juhtimise ja konkurentsivõime ning õigusriigi ja põhiõiguste valdkonnas tehtud edusammud. III jaos tehakse kokkuvõtte piirkondlikest ja kahepoolsetest küsimustest, eelkõige Lääne-Balkani riikides. IV jaos esitatakse järeldused ning soovituselid nii horisontaalsete kui ka riigipõhiste küsimuste kohta.

Komisjon kavatses kõigis eespool nimetatud valdkondades kasutada reformide edendamiseks võimalikult palju olemasolevaid mehhanisme ja foorumeid, toimuks see siis stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu struktuuride, ühinemisläbirääkimiste või komisjoni juhitud suunatud riigipõhiste algatuste kaudu, nagu näiteks õigusriiki käsitlevad kõrgetasemelised dialoogid või struktureeritud dialoogid. Selliste algatuste ulatust laiendati veelgi 2013. aasta novembris Albaaniaga algatatud kõrgetasemelise dialoogiga põhiprioriteetide kohta. Avaliku halduse reformi kohta algatab komisjon struktureerituma dialoogi ning moodustab laienemisprotsessis osalevate riikidega asjaomased töörühmad.

2014. aastal võeti kasutusele teine ühinemiseelse abi rahastamisvahend (IPA II). EL eraldab II ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames laienemisprotsessis osalevatele riikidele ajavahemikuks 2014–2020 ühinemise ettevalmistamiseks ning piirkondlikuks ja piiriüleseks koostööks 11,7 miljardit eurot. IPA IIga keskendutakse enam ELiga ühinemise prioriteetidele valdkondades, nagu demokraatia ja õigusriik ning konkurentsivõime ja majanduskasv. IPA IIga võetakse kasutusele ka valdkondlik lähenemisviis, stiimulid tulemuste saavutamiseks, suurenenud eelarvetoetused ning projektide prioriseerimine. Peamistesse infrastruktuurikoridoridesse tehtavate oluliste investeeringute jaoks on vaja koordineeritud lähenemisviisi. Tõhustatakse koordineerimist rahvusvaheliste finantsasutustega. Lääne-Balkani investeerimiskeskonna raames jätkatakse töökohtade loomist ja majanduskasvu edendavate investeeringute toetamist ning piirkonna ühendusvõimaluste edendamist.

Laienemise kolm strateegilist eelist

1) Turvalisem Euroopa. EL edendab ühinemisprotsessi kaudu **demokraatiat** ja põhiõigusi ning tugevdab õigusriigi põhimõtte järgimist liiduga ühineda soovivates riikides, vähendades nii piiriülese kuritegevuse mõju. Praeguse laienemispoliitikaga **tugevdatakse rahu ja stabiilsust** Lääne-Balkani riikides ning edendatakse toibumist ja leppimist pärast 1990ndatel toimunud sõdu.

2) Elukvaliteedi paranemine integratsiooni ja koostöö kaudu valdkondades, nagu energia, transport, õigusriik, ränne, toiduohutus, tarbija- ja keskkonnakaitse ning kliimamuutused. Laienemine aitab tagada, et liidu rangeid nõudeid järgitaks ka väljaspool ELi piire, mis vähendab ohtu, et ELi kodanik puutuks kokku mujalt pärit saastega.

3) Heaolu kasvamine. Suurem Euroopa on tugevam Euroopa. 2012. aastal moodustas ELi SKP 13 triljoni euroga maailma SKP-st 23 %. Ühinemine tuli kasuks nii ELiga ühinenud riikidele kui ka vanadele liikmesriikidele. ELi laienedes suurenevad ka liidu ettevõtjate, investorite, tarbijate, turistide, üliõpilaste ja kinnisvaraomanike võimalused. Suurem ühtne turg on atraktiivsem ka investorite jaoks: välismaised otseinvesteeringud mujalt maailmast ELi on alates uute riikide ühinemisest (protsendina SKP-st) kahekordistunud (15,2 % SKP-st 2004. aastal, 30,5 % SKP-st 2012. aastal).

II. PÕHIKÜSIMUSED — REFORMIDE KINDLUSTAMINE JA USALDUSVÄÄRSUSE TUGEVDAMINE

Käesolevas jaos keskendutakse põhiprobleemidele ning vaadatakse läbi avaliku halduse reformi, majanduse juhtimise ja konkurentsivõime ning õigusriigi ja põhiõiguste valdkonnas tehtud edusammud. Esitatakse uusi ideid keskendumaks senisest enam avaliku halduse reformile ning täpsustatakse majanduse juhtimise suhtes kohaldatavat lähenemisviisi. Eelmise aasta teatises pöörati erilist tähelepanu sellele, kuidas ühinemiseelne rahastamine toetab üldist reformiprotsessi. Käesoleval aastal pööratakse tähelepanu laienemisprotsessis osalevates riikides eespool nimetatud valdkondades kasutatavatele teatavatele tavadele, mida võib kasutada innustusena reformide läbiviimiseks mujal.

a) Avaliku halduse reform

Avaliku halduse reform on koos õigusriigi põhimõtte ja majanduse juhtimisega laienemisprotsessi alussambaks. Kõik nimetatud kolm sammast on tihedalt seotud olulise tähtsusega valdkondadevahelised küsimused, mille abil saavutada edu poliitiliste ja majanduslike reformide läbiviimisel ning luua ELi normide rakendamiseks vajalik alus. Hästitoimiv avalik haldus on vajalik demokraatliku valitsemistava järgimiseks. Samuti mõjutab see otseselt valitsuste suutlikkust osutada avalikke teenuseid ning toetada konkurentsivõimet ja majanduskasvu.

Avaliku halduse reformi eesmärk on edendada läbipaistvust, vastutustunnet ning tõhusust ja keskenduda rohkem kodanike ja ettevõtjate vajadustele. Inimressursside nõuetekohane haldamine, parem poliitika kujundamine, koordineerimine ja arendamine, kindlad haldusmenetlused ning tõhustatud avaliku sektori finantsjuhtimine, sealhulgas tulude haldamine ja kogumine, on riigi toimimise ja ELiga integreerumiseks vajalike reformide rakendamise seisukohast väga olulised. Riigid peavad suurendama oma jõupingutusi, et tõhustada siseriiklikele strateegiatele toetudes avalikku haldust selle kõigil tasandil. Laienemisprotsessis osalevate riikide ees seisvaid probleeme arvesse võttes suurendab komisjon oma toetust ühinemisprotsessis vajalike haldusstruktuuride loomisele ja suutlikkuse suurendamisele.

Komisjon koondab avaliku halduse reformiga seoses koos laienemisprotsessis osalevate riikidega võetavad meetmed järgmiste põhiküsimuste ümber:

Avaliku halduse reformi põhiküsimused

- 1. Avaliku halduse reformi strateegiline raamistik** — see hõlmab poliitilist pühendumust reformiprotsessi läbiviimisele, sealhulgas poliitilist juhtimist ja tehnilist koordineerimist ning rakendamise järelevalvet.
- 2. Poliitika väljatöötamine ja koordineerimine**— see hõlmab asjakohast koordineerimist valitsuses, ministeeriumide vahelist koordineerimist, poliitika väljatöötamist ja finantsanalüüsi.
- 3. Avalik teenus ja inimressursside haldamine** — see hõlmab avaliku teenistuse korraldamist ja toimimist, sealhulgas depolitiseerimist, tulemuspõhist värbamist ja edutamist, koolitamist ning professionaalsemaks muutmist.
- 4. Vastutus** — see hõlmab haldamise läbipaistvust, sealhulgas juurdepääsu teabele ning haldusliku ja õiguskaitse saamise võimalust.
- 5. Teenuste osutamine** — see hõlmab kodanikele ja ettevõtjatele osutatavate teenuste parandamist, sealhulgas paremaid haldusmenetlusi ja e-valitsuse teenuseid.

6. Avaliku sektori finantsjuhtimine — see hõlmab kohustust võtta kasutusele terviklikum lähenemisviis mitmeaastase avaliku sektori finantsjuhtimisprogrammide ettevalmistamise ja rakendamise kaudu avaliku sektori vahendite juhtimise ja üldise eelarvemenetluse parandamiseks ning komisjoni ja rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega avaliku sektori finantsjuhtimist käsitlevas poliitilises dialoogis osalemist. Usaldusväärne ja asjakohane avaliku sektori finantsjuhtimisprogramm on ka ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames valdkondliku eelarvetoetuse saamise tingimuseks.

Komisjon soovib avaliku halduse reformi paremini laienemisprotsessi integreerida. Lääne-Balkani riikides on stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu allkomiteede mudeli alusel loodud või loomisel avaliku halduse reformiga tegelevad töörühmad. Albaania, Kosovo, endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi ja Montenegro töörühmad on juba kohtunud. Serbia avaliku halduse reformi käsitlev töörühma esimene kohtumine toimub oktoobris. Töörühmadest saab põhiline platvorm, kus avaliku sektori reformiga seonduvat edasi arendatakse, toetudes eespool nimetatud põhiküsimustele. Avaliku halduse reformi käsitlevate töörühmade töö tulemused tuleks läbi vaadata stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu nõukogus/komitees, keskendudes struktureeritumale poliitilisele arutelule avaliku halduse reformiga seotud peamistes küsimustes.

Kuigi *acquis*'s konkreetne avalikku haldust hõlmav peatükk puudub, tuleks ühinemisläbirääkimisi kasutada ka vajalike reformide läbiviimise julgustamiseks. Põhiküsimused tuleks lahendada asjaomaste peatükkide abil — eelkõige riigihanked, finantskontroll, kohtusüsteem ja põhiõigused, maksustamine ning majandus- ja rahapoliitika — ning valitsustevaheliste konverentside kontekstis, kui see on vajalik *acquis*' rakendamiseks. Koordineerimine rahvusvaheliste finantsinstitutsioonidega, eelkõige avaliku sektori finantsjuhtimise valdkonnas, on äärmiselt oluline. Komisjon jätkab piirkondliku avaliku halduse kooli toetamist. Kõnealusel koolil on oluline roll piirkonnas avaliku halduse reformi alaste kogemuste jagamisel, seda ka seoses ELi integratsiooniprotsessiga.

Avaliku halduse suutlikkuse suurendamine Kosovos:

Et suurendada avaliku halduse kutsealast ja institutsioonilist suutlikkust, lõi Kosovo noorte spetsialistide programmi. Euroopaga integreerimise vajadustele keskendudes vahendatakse kõnealuse programmi kaudu kõige parematele üliõpilastele stipendiume Kosovos spetsiaalse magistriprogrammi läbimiseks koos võimalusega õppida ELis. Ligikaudu 80 % programmi läbinutest on saanud tööd Kosovo ametiasutustes. Sellest ei saa kasu mitte ainult Euroopa integratsiooni ministeerium, vaid ka valdkondlikud ministeeriumid ja institutsioonid, kes vastutavad tulevase stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raames võetavate kohustuste täitmise eest.

b) Majanduse juhtimine ja konkurentsivõime

Komisjon suurendab oma toetust laienemisprotsessis osalevates riikides majanduse juhtimise ja konkurentsivõime parandamisele. See aitab lahendada kodanike probleeme pidevalt raskes majanduskeskkonnas, mida iseloomustavad kõrge töötuse määr ja investeeringute vähesus. Käesolev uus lähenemisviis on eriti oluline suhetes Lääne-Balkani riikidega, kuna ühtegi neist ei peeta veel toimiva turumajandusega riigiks. Toetatakse Euroopa poolaasta raames ELi liikmesriikides saadud kogemustele. Suureneb rõhuasetus struktuurireformidele, mis on oma iseloomult valdkondlikud. Laienemisprotsessis osalevatel riikidel palutakse esitada riikliku majandusreformide programmid. EL esitab omalt poolt reformide prioriteetide kohta rohkem suuniseid ning pakub paremini suunatud ühinemiseelse abi rahastamisvahendi vahendeid. Laienemisprotsessis osalevates riikides majanduse juhtimise parandamine on oluline ka selleks, et Euroopa Liidus säiliks toetus laienemisele.

Kõigil Lääne-Balkani riikidel on suuri struktuurseid majandusprobleeme, nagu näiteks kõrge töötuse määr ja välisinvesteeringute vähesus. Kõigis laienemisprotsessis osalevates riikides püsib majandusreformi, konkurentsivõime, töökohtade loomise ja eelarve konsolideerimisega seoses mitmeid märkimisväärseid probleeme. Probleemid õigusriigi põhimõtte järgimisel ja avaliku sektori finantsjuhtimises suurendavad korrupsiooni ohtu, mõjutades negatiivselt investeerimiskeskonda. Praeguseks ei ole ükski riik esitanud terviklikku ja veenvat siseriiklikku reformikava.

Laiemisprotsessis osalevate riikide makromajanduslik olukord

⇒Laiemisprotsessis osalevate riikide sotsiaal-majanduslik areng on olnud vastuoluline. Kõik laienemisprotsessis osalevad riigid on suures osas säilitanud üldise makromajandusliku stabiilsuse, kuid üsna mitmes riigis on märkimisväärselt suurenenud eelarveriskid. Jätkub mõõdukas taastumine. Komisjoni värskeim prognoos näitab, et 2014. aastal peaks Lääne-Balkani kandidaatriikide majandus kasvama keskmiselt 1,6 % võrra. Majanduse taastumine ei ole väljendunud töökohtade arvu suurenemises. Töötuse määr on endiselt kõrge, eelkõige noorte hulgas, ning ulatub Lääne-Balkani riikides keskmiselt 21 %ni, kuid on palju kõrgem Bosnias ja Hertsegoviinas, endises Jugoslaavia Makedoonia vabariigis ja Kosovos. Vaesuse tase on jätkuvalt tõrksalt kõrge.

⇒EL on Lääne-Balkani riikide suurim kaubanduspartner, tema osakaal piirkonna ekspordist ulatub 60 %ni. EL on ka kõige suurem välismaiste otseinvesteeringute tegija.

⇒2013. aastal tõusis Türgi majanduskasv 4 %ni ning kasvuprognoos 2014. aastaks on 2,6 %. Türgi liir on nõrgenenud ning jooksevkonto puudujääk tõusis 2013. aastal peaaegu 8 %ni SKPst. Türgi hiljutised majandustulemused väljendavad nii majanduse suurt potentsiaali kui ka selle jätkuvat tasakaalutust. EL on jätkuvalt Türgi suurim kaubanduspartner, ELi osakaal riigi ekspordist on 40 %. Türgist on saanud Euroopa ettevõtjate investeringubaas ja ta integreerub järjest rohkem ELi tarne- ja tootmisahelasse. Ligikaudu 70 % Türgisse tehtavatest välismaistest otseinvesteeringutest tuleb EList.

Peamised majandusnäitajad

	SKP elaniku kohta ostujõu standardi alusel (% EList)	SKP kasv (%)	Inflatsioon (%)	Töötuse määr (%)	Tööhõive määr, vanus 20–64 (%)	Osalus määr, vanus 20–64 (%)	Eksport (kaubad & teenused % SKPst)	Valitsemisektori võlg (% SKPst)	Valitsemisektori eelarvepuudujääk (% SKPst)
Albaania	30	1,4	1,9	15,6	57,2	68,0	40,2	62,0*	-3,4*
Bosnia ja Hertsegoviina	29	2,5	-0,2	27,5	–	–	30,0	–	-2,2
Endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik	35	2,9	2,8	29,0	50,3	70,4	53,9	36,0	-4,1
Kosovo	–	3,4	1,8	30,0	–	–	17,4	–	–
Montenegro	42	-2,5*	1,8	19,5	52,6	65,1	44,1*	58,0	-2,3
Serbia	36	2,5	7,8	22,1	51,2	66,0	44,7	63,2	-5,0
Türgi	55	4,0	7,5	8,8	53,4	58,4	25,7	36,2*	-0,3*

Allikas: Eurostat. Võrdlusaasta 2013, välja arvatud (*) 2012.

➤ Majanduse juhtimise parandamine

Ajavahemikku 2013–2014 hõlmavas laienemisstrateegias esitati uus lähenemisviis, mille abil aidata laienemisprotsessis osalevatel riikidel parandada majanduse põhinäitajaid ning täita majanduskriteeriumid. Uus lähenemisviis eeldab muutuste tegemist dialoogis ning aruandluse tõhustamist, et anda selgemaid juhiseid reformide kohta, mis on vajalikud pikaajalise majanduskasvu ja konkurentsivõime toetuseks.

Lääne-Balkani riikide peamised majandusprobleemid

⇒ Eelarve konsolideerimise tugevdamine eelarvepuudujäägi vähendamise kaudu ning usutavate avaliku sektori reformide, sealhulgas avaliku halduse ja pensionisüsteemide reformi rakendamine.

⇒ Avaliku sektori finantsjuhtimise, sealhulgas tulude haldamise ja kogumise, eelarve koostamise ja täitmise, raamatupidamise ja aruandluse ning välise järelevalve tugevdamine.

⇒ Viivislaenudest põhjustatud suure koorma kõrvaldamine.

⇒ Riigiettevõtete juhtimise restruktureerimine ja tõhustamine.

⇒ Ettevõtluskeskkonna, sealhulgas digitaalmajanduse parandamine ning erasektori arengu toetamine, maksutaoliste lõivude vähendamine, reguleerimise lihtsustamine ja teadusinvesteeringute suurendamine.

⇒ Energia- ja transpordivõrkude parandamine ning ühenduvuse suurendamine.

⇒ Piisava paindlikkusega toimivate tööturgude loomine, mitteametliku sektori probleemi lahendamine, töötajate tööalase konkurentsivõime parandamine ning hariduse ja oskuste tööturu vajadustega vastavusse viimine.

Lääne-Balkani riike kutsutakse üles parandama majanduspoliitikat ja juhtimist iga-aastaste riiklike majandusreformide programmi ettevalmistamise kaudu. Kõnealused programmid

koosnevad kahest osast. Esimene osa koosneb kandidaatriikide ühinemiseelsete majandusprogrammide ning potentsiaalsete kandidaatriikide majandus- ja eelarveprogrammide parandatud versioonist ning see hõlmab ka Kosovot. Riiklike majandusreformide programmide esimeses osas esitatakse keskpika perioodi makromajanduslik ja eelarvepoliitika raamistik, milles keskendutakse senisest enam välise jätkusuutlikkuse hindamisele, majanduskasvu struktuursetele takistustele ning poliitikaraamistikku toetavatele konkreetsetele reformimeetmetele. Riiklike majandusreformide programmide teine osa hõlmab struktuurireforme, mis on oma laadilt valdkondlikud (nt transport, energia, haridus, keskkond, teadus, tööstus, konkurents, siseturg) ning mis hõlmavad peamiselt konkreetsetes riikides konkurentsivõime ja majanduskasvu parandamist, sealhulgas infrastruktuuriga seotud investeerimisvajadusi. Komisjon annab riikidele selgeid ja koondatud juhiseid, tagamaks, et kõnealused programmid oleksid suunatud põhiküsimuste lahendamisele.

Seoses suurema rõhuasetusega struktuurireformidele tuleks 2015. aastat vaadelda kui katsetapi esimest aastat. Nendes dokumentides käsitletud reforme toetatakse ühinemiseelse abi rahastamisvahendist. Järelevalve tõhustamiseks on hindamisprotsessi tulemusena igale riigile antavad poliitilised suunised palju sihtotstarbelisemad. Majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu, kus osalevad ka kandidaatriikide ministrid, andis juba 2014. aasta mais igale kandidaatriigile sihtotstarbelisemad suunised.

Türgi ja EL jagavad ühist huvi majandusreformide kava edendamise ja kogemuste vahetamise, G20s seisukohtade ühtlustamise ja majandusintegratsiooni süvendamise vastu. Lisaks sellele hõlmab hiljutine ELi-Türgi tolliliidu hindamine olulisi elemente kõnealuse kaubanduslepingu ajakohastamiseks. On mõlema poole huvides parandada nende kaubandussuhteid tasemeni, mis vastab tänastele kaubanduslepingutele ja ELi-Türgi suhete strateegilisele tähtsusele. Majanduse tegevuskava võiks hõlmata regulaarsesse ELi-Türgi kõrgetasemelisse majandusdialogi. Kõnealuseid tihenunud poliitilisi kontakte võiks täiendada iga-aastase ELi-Türgi ärifoorumiga.

Majanduspoliitika ülevaate iga-aastane tsükkel ja suunised Lääne-Balkani riikidele

31. jaanuar — Riigid esitavad komisjonile **riiklikud majandusreformide programmid** (1. osa käsitleb makromajanduslikku ja eelarveraamistikku ning toetavaid reforme, 2. osa käsitleb struktuurireforme, mis on oma laadilt valdkondlikud, ja konkurentsivõimet). Arvestades 2. osas nimetatud reformide pikemaajalisust, hõlmaks see vaid riiklike majandusreformide programmide iga-aastast ajakohastamist.

Veebruar — Komisjoni hindamissmissioonid Lääne-Balkani riikidesse.

Aprill — Riikide kohtumised komisjoniga, arutamaks riigipõhiseid soovitusi.

Mai — Majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu järelused.

Juuni/juuli — Riigipõhised kohtumised ministrite tasemel.

Sügis — Komisjoni laienemispaketis tehakse kokkuvõtte majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu kohtumise järel tehtud edusammudest ning antakse üksikasjalikumaid juhiseid, mida tuleb jaanuarikuus esitatavates programmides arvesse võtta.

Selle lähenemisviisi rakendamise toetamiseks on vaja eriotstarbelist tehnilist abi. Riigipõhiste suuniste rakendamist tuleb kiiresti toetada suunatud ja konkreetsete ühinemiseelse abi rahastamisvahendi projektidega, millega parandatakse majanduse juhtimist. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendi üht või mitut riiki hõlmavad strateegiadokumendid (2014–2020) peegeldavad majanduse juhtimise olulisust ning eraldavad selleks vahendeid.

Ettevalmistamisel on konkreetsed ühinemiseelse abi rahastamisvahendi projektid ning neid hakatakse rakendada alates 2015. aastast.

Konkurentsivõime parandamine ja piirkonnas töökohtade loomist toetavate meetmete kasutuselevõtmine leevendab laienemisprotsessis osalevatest riikidest ELi suunduva rände mõju. Kõige hiljutisemates laienemistes kasutati uutest liikmesriikidest pärit töötajate täielikult vaba liikumise lubamiseks järkjärgulist üleminekuperioodi. Vajadust kasutada töötajate vaba liikumise suhtes üleminekumeetmeid ja/või kaitsemehhanisme ning nende ülesehitust uuritakse tulevasi laienemisi käsitlevate ühinemisläbirääkimiste käigus, võttes arvesse tulevasi mõjuhindamisi.

➤ Tööhõivet ja sotsiaalreformi käsitlev dialoog

Komisjoni toetus Lääne-Balkani riikide jätkusuutlikule arengule on ulatuslikum kui vaid makromajanduslik stabiliseerimine ja toimiva turumajanduse saavutamine. Komisjon on alates kriisi algusest öelnud, et keerulise sotsiaal-majandusliku olukorra parandamiseks ja eelkõige kõrge töötuse määra vähendamiseks on vaja rohkem ära teha.

Komisjon on juba alustanud Türgi ja Serbiaga tööhõivet ja sotsiaalreformi käsitlevat uut dialoogi. Ettevalmistamisel on dialoogid endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi ja Montenegroga. Ülejäänud riikide sotsiaal-majanduslik olukord on palju raskem ning täiendavat abi on vaja anda haldussuutlikkuse tõhustamiseks, et võimaldada uues protsessis osalemist. Kõnealused riigid kaasatakse uude dialoogi järk-järgult. Lisaks ulatuslikule toetusele tööhõive ja sotsiaalvaldkonnas antakse ühinemiseelse abi rahastamisvahendi kaudu laiaulatuslikku tehnilist abi. Komisjon loob riikide vahel kogemuste vahetamise ning tööhõive ja sotsiaalreformi programmi käsitleva dialoogi ettevalmistava vahendina tööhõive ja sotsiaalplatvormi.

Lisaks sellele, eesmärgiga vähendada oskustöölise nappust ning tõhustada haridussüsteemi, jätkab komisjon ka Lääne-Balkani riikide haridus- ja koolitusplatvormi arendamist.

➤ Sellega suurendatakse investeeringuid majanduskasvu ja töökohtade loomisse, võrkudesse ja piirkondlikku koostöösse.

Piiriüleseid transpordi-, energia- ja sidevõrke ei ole Lääne-Balkani riikides piisavalt arendatud. Investeeringud infrastruktuuridesse on vajalikud piirkonna majandusliku arengu kiirendamiseks. Võttes arvesse Lääne-Balkani riikide suurust, on integratsioon väga tähtis. Piirkondlik majanduskoostöö ei võimalda mitte ainult jätkusuutliku majanduskasvu saavutamist, vaid ka poliitilist koostööd ja heanaaberlikke suhteid. Piirkondliku koostööndukogu egiidi all tehakse tööd SEE2020 eesmärkide ja prioriteetide saavutamiseks. Teenuskaubanduse kavandatud liberaliseerimine Kesk-Euroopa vabakaubanduspiirkonnas toetaks seda eesmärki veelgi.

Energia- ja transpordivõrgud

ELi ja laienemisprotsessis osalevate riikide vahel energia- ja transpordiühenduste parandamine on oluline prioriteet, mille abil edendatakse jätkusuutlikku majanduskasvu, töökohtade loomist, kaubandust ja kultuurivahetust.

Komisjon võttis mais vastu ELi energiajulgeoleku tugevdamisele suunatud Euroopa energiajulgeoleku strateegia³. Lühemas perspektiivis nähakse strateegias ette, et komisjon teostab **energiajulgeoleku vastupidavuskatsed**, et simuleerida tuleva talve puhuks gaasitarne katkestusi ning kontrollida, kuidas energiasüsteem suudab toime tulla ohtudega varustuskindlusele. Pidades meeles energiajulgeoleku üleeuroopalist mõõdet, kutsus komisjon kõiki Lääne-Balkani riike ja Türgit vastupidavuskatsetes osalema. Albaania, Bosnia ja

³ COM(2014) 330 final

Hertsegoviina, endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik, Kosovo, Serbia ja Türgi osalesid katsetes. Üleeuroopalise **energiainfrastruktuuri** edasiarendamine ja koostöö energiaühendusega on väga oluline. Energiaühendust, mille eesmärk on laiendada ELi energia *acquis* ulatust laienemisprotsessis osalevatele ja naabruses asuvatele riikidele, tuleks ELi tarnejulgeolekut ähvardavate ohtude valguses täiendavalt tugevdada. Selle saavutamiseks tuleb edendada osalevates riikides energiasektori reforme, samuti toetada nende energiasüsteemide ajakohastamist ja nende täielikku ELi energiavaldkonna regulatiivsesse raamistikku integreerimist.

Energiaühenduse tulevase töö puhul peaks eriline tähelepanu olema suunatud reformide paremale rakendamisele ja jõustamisele, et luua nii hulgi- kui ka jaeturul tõeline siseturg, seda eelkõige seoses kommunaalteenuste üksteisest eraldamise, hindade läbipaistvuse või kolmandatele isikutele võrgule juurdepääsu tagamisega. Vajadus tagada kolmandate isikute juurdepääs on üks põhjustest, miks komisjon teatas, et Venemaa ja mitme South Streami projektiga seotud riigi vahel sõlmitud valitsusvahelised lepingud tuleb uuesti läbi rääkida ja projekti ehitustööd tuleb peatada.

Koostööd Türgiga tuleks tema strateegilist asukohta ja potentsiaali energiatarnekeskusena arvesse võttes edasi arendada. ELi ja Türgi energiakoostöö tugevdamine ning asjaomased edusammud ühinemisläbirääkimistel hõlbustavad ELi ja Türgi energiaturgude ühendamise ja integreerimise edasist edendamist.

Komisjon on üleeuroopalise energiavõrgu infrastruktuuri arendamiseks heaks kiitnud ühist huvi pakkuvate projektide loetelu. Energiaühenduse ministrite kohtumisel võeti vastu energiaühenduse huvides olevate projektide loetelu. Kõnealuste võrkude rakendamiseks peavad osapooled (ELi abiga) ületama riikide vaheliste ühenduste rahastamisega seotud probleemid.

Tulevase **transpordiühenduse** asutamislepinguga edendatakse maismaatranspordi turgude ja infrastruktuuri integratsiooni, aidates sellega Lääne-Balkani riikidel rakendada ELi maismaatranspordi standardeid. Komisjon on vaadanud läbi ka ELi üleeuroopalise transpordi- (TEN-T) ja energiavõrgu (TEN-E), et parandada ühendusi laienemis- ja naabruspoliitikaga hõlmatud riikidega.

Lääne-Balkani investeerimisraamistik mängib üha tähtsamat rolli selliste investeeringute ettevalmistamisel ning toetamisel, mida on majanduskasvu ja töökohtade loomise edendamiseks kõige rohkem vaja. Komisjon, kahepoolsed rahastajad ning rahvusvahelised finantseerimisasutused rahastavad Lääne-Balkani investeerimisraamistiku raames aastas 4 miljardi euro ulatuses investeeringuid transporti, energeetikasse, keskkonda, kliimamuutustesse, ressursitõhusasse majandusse, sotsiaal- ja erasektori / VKEde arendamisse. Komisjon kaasrahastab Lääne-Balkani VKEde platvormi, mille eesmärk on tagatiste ja riskikapitali abil parandada VKEde juurdepääsu rahastamisele. Komisjon julgustab riike looma riiklikke investeerimiskomiteesid või sarnaseid koordineerimismehhanisme valdkondlike projektide ühtseks ettevalmistamiseks.

Serbias ühtse projektikava loomine:

Serbia koostab loetelu siseriiklikust ja ELi seisukohast strateegilise tähtsusega prioriteetsetest infrastruktuuriprojektidest energia, transpordi, keskkonna ja ettevõtlusinfrastruktuuri valdkonnas. Kõnealused prioriteedid kujutaksid endast poliitilisel tasandil kinnitatud projekte, mida hakatakse rakendama kuni ühinemiseni ja ka pärast seda. Loetelu koostatakse sidusa ja objektiivse valikumeetodi alusel, ühinemiseelse abi rahastamisvahendi rahastatud projekti raames. Projekte hinnatakse tähelepanelikult järelejäänud ettevalmistavate/haldusetappide ning kõigi asjaomaste etappide jaoks määratud üksikasjalike institutsiooniliste ülesannete suhtes. Pärast valitsuse poliitilise heakskiidu saamist võivad kõik eespool nimetatud varem

puudunud elemendid aidata kaasa projektide rahastamise tõhusamale prioriseerimisele ning samuti paremale koordineerimisele rahastamisest huvitatud rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja rahvusvaheliste organisatsioonide vahel. Eesmärk on, et ühinemisele abi rahastamisvahendist ja rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide poolt rahastatakse ainult ühtselt ettevalmistatud valdkondlikke projekte.

➤ *Investeeringute jätkusuutlikkuse tagamine ja tulemuslik katastroofiohu juhtimine*

Lääne-Balkani riike ähvardavad mitmed eri katastroofid. Nii Bosniat ja Hertsegoviinat kui ka Serbiat mais tabanud suurtel üleujutustel oli lisaks mitmekümnele ohvrile ka märkimisväärne sotsiaal-majanduslik mõju. Bosnias ja Hertsegoviinas prognoositakse kahju kogusuuruseks ligikaudu 2,04 miljardit eurot (võrdub peaaegu 15 %ga SKPst), Serbias prognoositakse kahju suuruseks 1,52 miljardit eurot. Üleujutustel oli ka märkimisväärne mõju mõlema riigi majanduskasvu väljavaadetele ja need pärssisid riikide pikaajalist jätkusuutlikku arengut. Üleujutused tõestasid, kui olulised on jätkusuutlikud investeeringud katastroofiohu juhtimise ning katastroofiohu juhtimise tõhus integreerimine kõnealuste riikide üldisesse majanduspoliitikasse.

c) **Õigusriigi põhimõte ja põhiõigused**

i) *Õigusriigi põhimõte*

Õigusriigi põhimõte on ELi aluseks olev põhiväärtus, mis on ühinemisprotsessi keskmes. Liiduga ühineda soovivad riigid peavad juba varajases etapis looma õigusriigi põhimõtet toetavad korrektselt toimivad tuumikinstitutsioonid ning neid edendama. Õigusriik on stabiilse ettevõtluskeskkonna jaoks väga oluline, sest see pakub ettevõtjatele õiguskindlust, toetab tarbijaid ning stimuleerib investeeringuid, töökohtade loomist ning majanduskasvu. Laienemisprotsessis osalevates riikides on viimase aasta jooksul toimunud teatavaid positiivseid arenguid. 23. ja 24. peatüki avamine annab Montenegrole olulise raamistiku, milles rakendada laiaulatuslikke tegevuskavasid, mis hõlmavad mitmeid õigusriigi põhimõttega seotud küsimusi. Serbia on teinud kõnealustes peatükkides ühinemisläbirääkimiste algatamise eel sarnaste tegevuskavade väljatöötamisel märkimisväärseid edusamme. Albaanias on tehtud olulisi jõupingutusi organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses.

Õigusriigi tugevdamine on enamiku laienemisprotsessis osalevate riikide peamine ülesanne, seda eelkõige seoses kohtusüsteemi toimimise tõhustamise ja sõltumatus suurendamisega ning korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitlusega. See nõuab poliitilist tahet, hõlmates avalduste tegemise asemel ka konkreetseid tulemusi. Riigid peavad näitama organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni juhtumite uurimises, kohtulikule vastutusele võtmises ja kohtuotsuste tegemises ning pädevate karistuste määramisel ja varade konfiskeerimisel usaldusväärseid tulemusi.

Enamikul juhtudel tuleb kaugeleulatuvad **kohtureformid** teostada eesmärgiga tagada sõltumatu ja tõhus kohtusüsteem, mis suudab tagada õiglase kohtuliku arutamise, kus kohtunikud on erapooletud ja vastutusvõimelised ning määratakse ametisse ja edutatakse vastavalt tulemustele. Enamikus riikides on kohtureformi strateegiad kindlaks määratud. Rakendamine on siiski algetapis ning lahendamist ootavad mitmed probleemid. Tagada tuleb riigi kohtunõukogude sõltumatus, kehtestada tuleb rohkem kohtunike ja prokuröride ametisse määramist käsitlevaid usaldusväärseid menetlusi ning garanteerida kohtute sõltumatus, tagades ühtlasi aruandekohustuse täitmise. Õigusemõistmise kvaliteet ja tõhusus on sageli puudulik, enamikus riikides esineb kohtuasjade suurt kuhjumist ning probleeme kohtuotsuste jõustamisel. Kohtukultuuri on vaja muuta selliselt, et senisest enam keskendutaks kodanikele teenuse osutamisele.

Kohtunike ja prokuröride akadeemia loodi 2006. aastal ning see alustas tegevust 2007. aastal. Akadeemias pakutakse tulevastele kohtunikele ja prokuröridele 2aastase täisajaga teoreetilise ja praktilise koolitusprogrammiga ettevalmistavat praktikat, samuti kohtunikele, prokuröridele, kohtuametnikele ja avalikele teenistujatele jätkuvat töökohapõhist kutseõpet kogu nende karjääri vältel. Koolitusi viivad läbi peamiselt õigustöötajad, näiteks kõrgema astme kohtunikud. 80 kohtuniku- ja prokurörikandidaati on ettevalmistava praktika koolitusprogrammi juba läbinud ja eelmisel aastal jõudis akadeemia õpilaste arv 7 300 osalejani, kellest üle 270 osales töökohapõhises kutseõppes. Detsentraliseeritud süsteem hõlmab ka väljastpoolt pealinna tulevaid osalejaid, nagu ka akadeemia veebiportaalis kättesaadavaid e-õppe mooduleid. Edendatakse ka kontakte rahvusvaheliste kohtuorganisatsioonidega, sealhulgas praktikat välismaal.

Korruptsioon on enamikus laienemisprotsessis osalevates riikides jätkuvalt tõsine probleem. Sellistes valdkondades nagu riigihanked ning erastamine juhib korruptiivne käitumine jätkuvalt niigi nappe vahendeid eelarvest kõrvale, mõjutades nii negatiivselt ettevõtlust ja investeerimiskeskonda, mis vajab arenguks õiguskindlust. Hinnates teatavaid avalikke teenuseid, nagu haridus ja tervishoiuteenused, mõjutab korruptsioon otseselt ka kodanikke. Endiselt ei kasutata piisavalt vahendeid, millega korruptsiooni tõhusalt ennetada. Vaja on ennetavamalt, hästi koordineeritud ja tõhusat õiguskaitset, tagamaks, et korruptsioonijuhtumeid, sealhulgas kõrgemal tasemel aset leidvaid korruptsioonijuhtumeid, uuritakse nõuetekohaselt, nendega seoses esitatakse süüdistus ning määratakse karistus. Kõnealuses valdkonnas on vaja saavutada järjepidevaid märkimisväärseid tulemusi.

Riigid peavad tagama korruptsiooni ennetamise tugeva raamistiku, täiendavaid meetmeid on vaja võtta seoses erakondade ja valimiskampaaniate rahastamise, huvide konflikti vältimise, riiklike vahendite kasutamise suurema läbipaistvuse, teabe juurdepääsu ning varade arestimise ja konfiskeerimisega. Avaliku halduse reform ja avaliku sektori finantsjuhtimine on sellega seoses väga oluline. Andmekogumise ja juurdepääsu tõhustamine on vajalik läbipaistvuse parandamiseks ning korruptsioonivastase poliitika rakendamise järelevalve toetamiseks.

Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on enamikus laienemisprotsessis osalevates riikides jätkuvalt tõsiseks probleemiks. Edusamme on tehtud, kuid selleks, et tagada õiguskaitseasutustele ja prokuratuuridele organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks ning selle eest karistamiseks tõhusad õigus- ja uurimisvahendid ning kindlustada ennetavad uurimised, tuleb veel palju ära teha. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsioonivastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega. Õiguskaitseasutused, prokuratuurid ja kohtusüsteem tuleb muuta korruptsiooni suhtes vastupanuvõimelisemaks ning kuritegelikule tegevusele katet pakkuvate näiliselt seaduslikult tegutsevate ettevõtjate tabamiseks tuleb teostada rohkem kontrollid. Oluliselt tuleb parandada suutlikkust teostada keerukaid finantsuurimisi ning võidelda rahapesuga, samuti tuleb tegeleda uute ohtudega, nagu küberkuritegevus. Kuritegelikul teel saadud tulu tuleb ka tegelikult konfiskeerida, kasutusele tuleb võtta varade laiendatud konfiskeerimise süsteem ning seletamatu jõukusega võitlemiseks tuleb kaaluda ebaseadusliku rikastumise kriminaliseerimist.

Kuritegevuse ja organiseeritud kuritegelike rühmituste piiriülene iseloom eeldab paremat piirkondlikku ja rahvusvahelist koostööd, mis hõlmab tõhusamat reageerimist liikmesriikide taotlustele teha politsei- ja kohtualast koostööd. Jätkatakse operatiivkoostööd asjaomaste Euroopa Liidu ametitega, eelkõige Europoli, Eurojusti ja Frontexiga. Jõustunud on Europoli operatiivkokkulepped Serbia ja Albaaniaga ning kokkuleppe ettevalmistamine Montenegroga

on jõudnud lõppetappi. Komisjon toetab piirkonnas jätkuvalt piirkondlikku prokuröride võrgustikku ning koordineeritud tunnistajakaitse süsteeme.

Montenegros organiseeritud kuritegevuse olukorra strateegilise analüüsi väljatöötamine:

Edukas võitlemine organiseeritud kuritegevuse vastu eeldab riigilt üleüldist sidusat strateegilist hinnangut tema territooriumil toimuva organiseeritud kuritegevuse kohta. See on vajalik kõigi sidusrühmade jaoks, isegi väljapool õiguskaitse ringkondi, et mõista riigi ees esinevaid ohte ning hallata vastavaid suundumusi. Montenegro avaldas 2014. aasta kevadel raske ja organiseeritud kuritegevuse põhjustatud ohtude hinnangu, milles esitati ülevaade piirkonnas ja riigis esinevate, kuritegevuse põhjustatud ohtude kohta, mis mõjutavad Montenegro julgeolekuolukorda. Kõnealuse analüüsi abil on nüüd võimalik kindlaks määrata õiguskaitseasutuste ühised prioriteedid, mis võimaldab neil ette valmistada asjakohase reaktsiooni ning rakendada teabepõhise politseitegevuse kontseptsiooni.

Komisjon pöörab jätkuvalt suurt tähelepanu õigusriigi põhimõtte kõigi aspektide järgimisele laienemisprotsessis osalevates riikides. Ühinemisläbirääkimistel rakendatakse kohtusüsteemi, põhiõigusi ning õiguse, vabaduse ja turvalisuse küsimusi käsitlevates peatükkides uut lähenemisviisi. See eeldab kogu ühinemiseks ettevalmistumise protsessi käigus reformi rakendamisel heade tulemuste saavutamist. EL määras Montenegroga peetavatel ühinemisläbirääkimistel 2013. aasta detsembris esimest korda kindlaks vahekriteeriumid. Serbiale esitati koostamisel olevate laiaulatuslike tegevuskavade jaoks olulisi suuniseid, millest lähtuda õigusriigi küsimustes läbirääkimiste alustamisel. Kõnealuste suuniste ja kriteeriumidega luuakse alus tulevasteks läbirääkimisteks ning koostööks teiste laienemisprotsessis osalevate riikidega. Õigusriigiga seotud küsimusi arutatakse praegu kõigi laienemisprotsessis osalevate riikidega ühinemisprotsessi algetapis ning kõnealuses valdkonnas tehtud eduammud on olulised ELi ühinemisprotsessi iga etapi üle otsuseid tehes.

23. ja 24. peatüki suhtes kohaldatava uue lähenemisviisi kokkuvõte

Uus lähenemisviis, mis hõlmab 23. (kohtusüsteem ja põhiõigused) ning 24. **läbirääkimiste**peatükki (õigus, vabadus ja turvalisus), võimaldab läbirääkimiste jaoks struktureeritumat raamistikku, milles võetakse arvesse reformide nõuetekohaseks rakendamiseks vajaminevat aega:

- ▶ 23. ja 24. peatükk avatakse protsessi alguses ning suletakse selle lõpus, et anda reformide pöördumatuse tagamisel heade tulemuste saavutamiseks võimalikult palju aega.
- ▶ EL esitab olulisi suuniseid, mille alusel tuleb koostada laiaulatuslik reformi tegevuskava, mis on üks avamiskriteerium ning mis peaks reforme ergutama.
- ▶ Vahekriteeriumide kasutamine reformiprotsessi edasi juhtimiseks ning kursi hoidmiseks.
- ▶ Sulgemiskriteeriumid määratakse kindlaks alles siis, kui kõigis valdkondades on saavutatud märkimisväärseid edusamme, sealhulgas konkreetsed tulemused rakendamisel.
- ▶ Kaitse- ja parandusmeetmed (näiteks kriteeriumide ajakohastamine), tagamaks, et kõigis läbirääkimispeatükkides tehakse edusamme, ja mehhanism läbirääkimiste peatamiseks teiste peatükkide üle, kui 23. ja 24. peatükis tekib mahajäämus.
- ▶ Protsessi suurem läbipaistvus ja kaasatus koos ulatusliku sidusrühmade konsulteerimisega reformide küsimuses, et tagada maksimaalne toetus nende rakendamisele.

Laiemalt kasutab komisjon õigusriigi tugevdamiseks kõiki olemasolevaid vahendeid, sealhulgas korrapärast järelevalvet, eelkõige stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute alusel

loodud ühisorganeis, hindamissmissioone ja struktureeritud dialooge, aruandlust, eelkõige eduaruandeid, finantsabi, keskendudes eelkõige II ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames õigusriigi põhimõtete järgimisele, institutsioonide ülesehitamist, tehnilist abi ja teabevahetust, mestimist ning vastastikust hindamist, mille abil viiakse liikmesriikide kohtunikud, prokurörid ja muud õiguskaitse-, piirihaldus- ja rändeeksperdid omavahel otsekontakti. Türgiga koostatud positiivse tegevuskava raames on loodud 23. peatükki käsitlev töörihm. Rahvusvahelise kuritegevusega tõhusamaks võitlemiseks julgustab komisjon looma piirkonnas ELi liikmesriikide ning Europoli, Eurojusti ja Frontexiga ning üha rohkem ka Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiametiga tihedamat õigus- ja politseikoostööd. Selleks et töötada välisvõitlejate küsimuse lahendamiseks välja asjakohased meetmed, peavad laienemisprotsessis osalevad riigid suurendama oma suutlikkust ennetada radikaliseerumist, sealhulgas heade tavade vahetamise kaudu, ning suurendama koostööd liikmesriikidega. Viisanõude kaotamise protsess koos reformi eritingimustega on aidanud riikidel oma jõupingutusi paremini suunata. Riigid peavad kõnealuste reformide kindlustamiseks oma jõupingutusi suurendama. Viisanõudest vabastatud riigid peavad koheselt võtma meetmeid, et vältida lihtsustatud viisarežiimi kuritarvitamist. Rände ja piirihalduse valdkonnas on vaja suuremaid jõupingutusi. Kõnealustes valdkondades pooleliolevate küsimuste lahendamist jätkatakse sobivas keskkonnas, nagu näiteks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu pakutav raamistik, ning samuti 24. peatüki raames, mis käsitleb õigus-, vabadus- ja turvalisusküsimusi.

ii) Põhiõigused

Komisjon jälgib tähelepanelikult kodaniku-, poliitiliste, sotsiaalsete ja majandusõiguste ning samuti vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste olukorda laienemisprotsessis osalevates riikides. Põhiõigused on suures osas seadustega tagatud, kuid nende praktikas täielikuks järgimiseks tuleb rohkem ära teha. Erilist muret valmistab jätkuvalt sõna- ja meediavabaduse olukord. Vaja on kaitsta vähemustesse kuuluvate inimeste õigusi ning võidelda haavatavate rühmade vastu, sealhulgas seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise ja vaenulikkusega. Täiendavalt on vaja näha vaeva naiste õiguste edendamiseks, sealhulgas koduvägivalla vastu võitlemisega. Parandada on vaja laste õiguste olukorda. Täiendavaid jõupingutusi on vaja puuetega inimeste toetamiseks. Jätkuvalt on lahendamata probleeme seoses muude põhiõigustega, nagu omandiõigus. Sageli on õiguskaitse kättesaadavuse lihtsustamiseks vaja võtta tõhusaid meetmeid.

Riigid peavad kehtestama põhiõiguste kaitseks senisest rangema institutsioonilise raamistiku. Inimõigustega tegelevad institutsioonid, sealhulgas ombudsman, eksisteerivad, kuid neile tuleb anda suurem roll, mis on vastavuses kõnealuste küsimuste olulisusega. Sageli eiratakse selliste institutsioonide soovitusi ning riigiasutuste järelmeetmed on ebapiisavad. Valitsusväliste organisatsioonide ja inimõiguste eest võitlejate tööd tuleb rohkem tunnustada. Laienemisprotsessis osalevate riikide paremaks integreerimiseks ELi raamistikesse ja parimate tavade levitamise toetamiseks kutsub komisjon kandidaatriike sõnaselgelt üles jätkama ettevalmistusi, et osaleda ELi põhiõiguste ameti töös vaatlejana.

Põhiõiguste tagamine Türgi konstitutsioonikohtu kaudu

Alates 2011. aastast võib iga üksikisik, kes väidab, et ametiasutused on rikkunud tema põhiseadusega tagatud põhiõigusi või -vabadusi, põhimõtteliselt pärast tavaliste õiguskaitsevahendite võimaluste ära kasutamist pöörduda konstitutsioonikohtu poole. Sellest lähtudes võttis Türgi konstitutsioonikohtu 2014. aastal vastu otsused, millega:

- kaitstakse sõna- ja internetivabadust;

- tagatakse õigus vabadusele ja turvalisusele ning õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ning antakse võimalus mitmed Türgi ühiskonda killustanud kohtuasjad uuesti läbi vaadata;
- tunnistatakse seksuaalse sättumuse vastu suunatud vihkamist õhutavad avaldused kriminaalkuriteoks.

➤ Sõna- ja meediavabadus

Sõna- ja meediavabaduse õigusraamistik on laienemisprotsessis osalevates riikides suures osas paigas ja meediamaaistik on üldiselt pluralistlik. Kuid sõna- ja meediavabaduse olukord on mõnedes riikides viimase aasta jooksul praktikas halvenenud. Kiiresti tuleb lahendada mitmed olulised probleemid, jätkuvalt on tõsiseks probleemiks valitsuse sekkumine meediavabadusse. Avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide poliitilise ja finantsilise sõltumatus tagamiseks tuleb teha suuremaid jõupingutusi, et tugevdada reguleerivaid ameteid ning toetada toimivat meedia eneseregulatsiooni. Samuti tuleb võidelda meediale avalduva mitteametliku majandusliku survega, seda muu hulgas meediakanalite omandilise kuuluvuse läbipaistvamaks muutmise, vältides omandi liigset kontsentreerumist ning koostades riiklike reklaamihankeid käsitlevaid läbipaistvaid eeskirju. Mõnedes riikides põhjustab hirmu ja tsensuuri pidev ajakirjanike vastu suunatud vägivald ja nende ähvardamine ning ametiasutuste võimalused süüdlaste kindlakstegemiseks ning asjakohaseks karistamiseks on piiratud. Mõned valitsused aitavad ise kaasa sellise keskkonna loomisele, kus valitsuse poliitika suhtes kriitilisi ajakirjanikke süüdistatakse reeturuses, mis omakorda tekitab enesetsensuuri. Kuigi laimamine on dekriminaliseeritud, jätkub ajakirjanike vastu kohtumenetluste algatamine. Riigivõimu kuritarvitamise vältimiseks tuleb kohtusüsteemi arendada ja kohtunikkonda koolitada.

Komisjon peab ELiga ühinemise protsessis jätkuvalt esmatähtsaks tööd sõna- ja meediavabaduse valdkonnas. Komisjon uurib võimalusi korraldada 2015. aastal koos Euroopa Parlamendiga järjekorras juba kolmas konverents „Speak Up!”, mis ühendab meedia, kodanikuühiskonna ja riiklike ametiasutuste peamisi sidusrühmi. Käesoleva aasta lõpus annab komisjon esimest korda välja uuriva ajakirjanduse auhinna.

➤ Vähemuste, sealhulgas romade kaitse

Vähemuste kaitset käsitlevad usaldusväärsed ja üksikasjalikud õigusraamistikud on üldiselt olemas. Nende praktikas rakendamine on sageli keeruline, seda eelkõige piirkondades, mis on hiljuti olnud seotud konfliktidega. Rohkem tuleb ära teha juriidiliste kohustuste asjakohase rakendamise tagamiseks ning etniliste vähemuste probleemide paremaks lahendamiseks. Sellised küsimused nagu vähemuskeelte kasutamine, juurdepääs haridusele ja poliitiline esindatus nõuavad sageli rohkem tähelepanu. Hariduse, laiaulatuslike avalike arutelude käivitamise ja teadlikkuse suurendamise kaudu tuleb parandada vähemuste vajaduste mõistmist ning võidelda ühiskondliku vaenulikkuse vastu. Etnilisel alusel toimivate vihkamist õhutavate sõnavõtude ning diskrimineerimise, vägivalda ja hirmutamise juhtumitesse tuleb suhtuda nulltolerantsiga ning kasutada tuleb ennetavat lähenemisviisi. On oluline luua sellistes valdkondades nagu audiovisuaalmeedia, sport, poliitika, haridus ja internet esinevate teatavate rassismi ja ksenofoobia vormide ja väljenduste vastu võitlemise sidus raamistik.

Enamiku roma kogukondade olukord Lääne-Balkani riikides ja Türgis tekitab tõsist muret. Romad satuvad väga sageli rassismi ning diskrimineerimise ja sotsiaalse tõrjutuse ohvriks ning nad elavad suures vaesuses ning neil puudub piisav juurdepääs tervishoiule, haridusele ja koolitusele, eluasemele ning tööhõivele. Muret teeb ka isikutunnistuste puudumine. Komisjon korraldas 2014. aasta aprillis kõrgetasemelise romade teemalise tippkohtumise, et juhtida tähelepanu romade ees kogu Euroopas, sealhulgas laienemisprotsessis osalevates riikides,

seisvatele probleemidele. Seal rõhutati kohalike omavalitsuste erilist rolli romade sotsiaalse kaasatuse tagamisel. Komisjon asutas 2014. aastal romade kaasamise eest antava auhinna, et tunnustada valitsusväliste organisatsioonide hindamatut panust romade integratsiooni.

Komisjon teeb tihedat koostööd iga laienemisprotsessis osaleva riigiga, et tagada riiklike roma strateegiate nõuetekohane rakendamine, järelmeetmed ning järelevalve. Suurendatakse ka ühinemisele abi rahastamisvahendi raames antavat toetust ning suunatakse seda paremini, et toetada jätkusuutlikku arengut viies prioriteetses valdkonnas, milleks on haridus, tööhõive, tervishoid, eluase ja isikutunnistused. Komisjon kavatses edendada strateegilist koostööd rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste rahastajatega. Romade kaasamisest peab saama riiklik prioriteet, mida toetab kõigil tasanditel tugev poliitiline tahe ja millega seoses kõik sidusrühmad võtavad vastutuse.

Väikelaste hariduse toetamine — roma abiõpetajad Serbias:

Suurendamiseks roma laste registreerimist koolisüsteemi ning edendamaks algkooli lõpetajate arvu, on alates 2008. aastast loodud üle 170 abipedagoogi hõlmav võrgustik. Abiõpetajad pakuvad tugiteenust haavatavatest rühmadest õpilastele, kellest paljud on romad. Nad korraldavad koolitunde ja hoiavad kontakti vanematega. Kõnealune algatus, mis on nüüdseks kindlalt saanud Serbia haridussüsteemi osaks, on märkimisväärselt suurendanud registreerimist algklassidesse ja ka eelkooli programmidesse.

➤ Seksuaalne sättumus ja sooidentiteet

Homofobia, diskrimineerimine ja seksuaalse sättumuse või sooidentiteedi alusel toimepandavad vihkamiskuriteod, sealhulgas vägivald ja hirmutamise, on Lääne-Balkani riikides ning Türgis siiani laialt levinud nähtused. Türgis ja endises Jugoslaavia Makedoonia vabariigis tuleb kiiremas korras laiendada diskrimineerimisvastaste õigusaktide reguleerimisala, et see hõlmaks seksuaalset sättumust ning soolist identiteeti. Vihkamiskuritegusid käsitlevad õigusaktid puuduvad siiani nimetatud kahes riigis ning Bosnias ja Hertsegoviinas ja Kosovos. Tuleb koolitada õiguskaitseasutuste ja ombudsmani institutsioonide töötajaid, kohtunikke ning ajakirjanikke, et suurendada teadlikkust uutest õigusaktidest, tagada nende nõuetekohane rakendamine ning parandada mõistmist.

Vihkamist õhutavate sõnavõtude, vägivalda ja hirmutamise suhtes on vaja rakendada nulltolerantsi ning ametiasutused peavad asuma juhtpositsioonile, et muuta ühiskonna sageli vaenuliku suhtumise lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste (LGBTI-inimesed) suhtes. Riigid peavad võtma meetmeid võitlemaks stereotüüpide ja valeinformatsiooniga, muu hulgas haridussüsteemis. Diskrimineerimise põhjendamiseks ei või kasutada usulisi või kultuurilisi väärtusi. Kogunemis- ja sõnavabadust tuleks kaitsta muu hulgas geiparaadide asjakohase käsitlemisega.

Komisjon organiseerib hilissügisel koos Euroopa Parlamendi ja nõukogu eesistujariigi Itaaliaga kõrgetasemelise konverentsi, mille eesmärk on saada ülevaade lesbisid, geisid, biseksuaale, trans- ja intersoolise inimesi käsitlevate küsimuste hetkeolukorrast ja tehtud edusammudest ning jagada parimaid tavasid.

Politsei reageeringu parandamine LGBTI-inimeste vastu suunatud vägivallale Bosnia ja Hertsegoviinas:

Seksuaalse sättumuse alusel tehtud ähvardustest või toimepandud vägivallategudest jäetakse piirkonnas tavaliselt teatamata. See tuleneb osaliselt politsei ja laiemalt ühiskonna ükskõiksusest ja isegi vaenulikkusest ning ebakindlusest ametiasutuste reageeringu suhtes. Sarajevo politsei on homofoobsete ähvarduste ja rünnakutega seotud juhtumite käsitlemiseks ametisse määranud spetsiaalselt koolitatud kontaktametnikud. Kõnealune algatus on politsei ja valitsusväliste organisatsioonide hea koostöö tulemuseks ning see on parandanud politseis teadlikkust vajadusest kõnealuse nähtusega tõsisemalt võidelda ning reageerida kõigi vihkamiskuritegude suhtes asjakohaselt.

➤ Naiste õigused

Naiste õiguste toetamiseks ja soolise võrdõiguslikkuse tagamiseks tuleb rohkem teha. Lahendada tuleb probleemid, mis on seotud diskrimineerimisega töökohal ning naiste väikese osakaaluga tööjõus. Stereotüübid ja traditsioonilised soorollid püsivad mõnedel juhtudel sellises ulatuses, et nad piiravad märkimisväärselt naiste suutlikkust oma õigusi kasutada, seda eelkõige Türgis. Kosovos takistatakse naistel kasutada oma õigust pärida maad. Piirkonna enamikus riikides on ratifitseeritud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise ja sellega võitlemise konventsioon, mis jõustus käesoleval aastal. Selle rakendamine on otsustava tähtsusega, kuna **naiste vastu suunatud vägivald** ja ohvrite toetamine on kõigis riikides jätkuvalt problemaatiline. Türgis teevad jätkuvalt suurt muret koduvägivald, nn auvägivald ning varajased ja sundabielud. Konventsiooniga on määratud kindlaks terve rida kuritegusid, mida iseloomustab naiste vastu suunatud vägivald, mis tuleb kriminaliseerida. See hõlmab psühholoogilist, füüsilist ja seksuaalset vägivalda, sealhulgas vägistamised, sundabielud ja jälitamine.

Laiaulatuslik soolise võrdõiguslikkuse programm Montenegros:

Viimastel aastatel aset leidnud poliitilised ja õiguslikud arengud on loonud uue aluse, millelt lähtudes tegeleda naiste juurdepääsuga inimõigustele ning nende võimalustega panustada poliitilisse, majanduslikku ja sotsiaalsesse arengusse. Et tagada seaduste ja strateegiate rakendamine, algatas Montenegro laiaulatusliku sooprogrammi, et parandada naiste isikupuutumatus, majanduslikku olukorda ja poliitilist esindatust. Selle tulemusena loodi valdkondadevahelised üksused, võitlemaks naiste vastu suunatud vägivallaga, mis aitas suurendada naiste osakaalu parlamendis.

➤ Lapse õigused

Rohkem tuleb ära teha lapse õiguste kaitseks, eelkõige selleks, et tagada kaitse mis tahes vormis vägivalla vastu, parandada juurdepääsu õiguskaitsele ja alaealiste õigustega tegelevatele õigusasutustele ning edendada kogukonna- ja perekonnapõhiseid alternatiive (deinstitutionaliseerimine) ilma vanemliku hoolitsuseta laste hooldusasutusse saatmisele. Piirkonna enamikus riikides on õigusraamistikud ning tegevuskavad nüüdseks kehtestatud, kuid nende rakendamine venib.

III. KAHEPOOLSED KÜSIMUSED JA MINEVIKU PÄRANDIST ÜLESAAMINE

Heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö on jätkuvalt stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi oluliseks osaks.

Heanaaberlikke suhteid on tugevdatud kahe- ja mitmepoolsete kontaktide tihendamise kaudu ka sellistes tundlikes valdkondades nagu sõjakuriteod, põgenike tagasipöördumine,

sealhulgas Sarajevo protsessi⁴ raames piirkondliku eluasemeprojekti rakendamise kaudu, mille ehitustegevus on käima lükatud, ning organiseeritud kuritegevus ja politseikoostöö. Tehtud edusammud peavad olema püsivad. Bosniat ja Hertsegoviinat ning Serbiat mais raskelt mõjutanud üleujutustega kaasnes mitte ainult tugev ELi solidaarsust ja tihedama integratsiooniga kaasnevat kasu rõhutav ELi reageering, vaid ka hea koostöö kahe kõnealuse riigi vahel ja kogu piirkonnas. Solidaarsus ületas riikide ja rahvaste vahelised piirid eelkõige — kuid mitte ainult — rohujuuresandil. Poliitilised juhid peaksid haarama võimalusest sellele hea tahte avaldusele toetudes edasi minna ning keskenduma ELiga ühinemise teel ette tulevate ühiste probleemide lahendamisel senisest suuremale koostööle.

Täiendavaid jõupingutusi tuleb teha laienemisprotsessis osalevate riikide ja liikmesriikide vaheliste **kahepoolsete vaidluste** lahendamiseks. Mitmed lahendamata küsimused koormavad piirkonnas kahepoolsete suhete arengut, see hõlmab eelkõige endise Jugoslaavia lagunemisest tulenevaid probleeme, nagu rahvustevahelised ja staatusega seotud vaidlused, vähemuste olukord, sõjakuritegude eest vastutuselevõtmine, kadunud isikud ja piiride märkimine. Suhteid koormavad ka lähiajalugu käsitlevad põhimõtteliselt lahknevad seisukohad. Jätkata tuleks tõe otsimise ja lepituse piirkondliku komisjoni algatust toetavaid meetmeid. Leppimine on Kagu-Euroopas stabiilsuse edendamiseks ja mineviku pärandist ülesaamise suhtes positiivselt meelestatud keskkonna loomiseks väga oluline. Sellega vähendatakse ohtu, et lahenduseta kahepoolseid küsimusi kasutatakse ära poliitilistel eesmärkidel.

Kahepoolsed küsimused tuleks lahendada asjaomaste poolte vahel võimalikult kiiresti ning see ei tohiks eelnevalt kindlaksmääratud tingimustel põhinevat ühinemisprotsessi kinni hoida. Komisjon kutsub pooli üles tegema kõik selleks, et lahendada võimalikud pooleliolevad vaidlused vastavalt kokkulepitud põhimõtetele ja vahenditele, pöördudes sealhulgas vajaduse korral Rahvusvahelise Kohtu või muude olemasolevate või *ad hoc* vaidluste lahendamise tegelevate asutuste poole. Ühinemisläbirääkimised võivad anda vaidluste lahendamisele vajaliku poliitilise tõuke. Serbia ja Kosovo vaheline suhete normaliseerimise protsess ning Brüsseli lepingu⁵ rakendamine peab jätkuma. EL on lisanud suhete normaliseerimise nõude Serbia läbirääkimisraamistikku ning Kosovo stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingusse. Endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi puhul on peamine heanaaberlike suhete säilitamine, sealhulgas tuleb ÜRO egiidi all kiiresti leida läbirääkimiste teel saavutatav ja mõlemale poolele vastuvõetav lahendus nimeküsimusele. Komisjon jätkab poliitilise toetuse osutamist ja vahendamist kõigile asjaomastele riikidele, et leida kahepoolsetele küsimustele lahendus võimalikult kiiresti, ning jätkab lahenduste leidmiseks aktiivselt teiste foorumite toetamist.

Heanaaberlike suhteid tõhustatakse jätkuvalt erinevate **piirkondliku koostöö** algatuste kaudu. Komisjon toetab täielikult Kagu-Euroopa koostööprotsessi ja piirkondliku koostöönõukogu tööd, sealhulgas piirkondliku 2020. aasta strateegia rakendamist. Komisjon toetab Kagu-Euroopa koostööprotsessi piirkondliku parlamentaarse assamblee loomist mais ning hiljuti stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames algatatud Lääne-Balkani riikide kuuiku tõhustatud koostööd. Kõnealuse algatuse raames on piirkonna välis- ja rahandusministrite vahel hiljuti toimunud olulised kontaktid, et arutada ühiseid probleeme, eelkõige majanduse juhtimise valdkonnas. Koostöö on jätkunud teistes piirkondlikes foorumites, nagu Kesk-Euroopa Vabakaubanduspiirkond, energiaühendus ja piirkondlik avaliku halduse kool. On oluline, et kõnealused algatused on täiendavad ja kaasavad ning et neid juhitaks piirkondlikul tasandil. Komisjon väljendab heameelt augustis toimunud tulemusliku Berliini tippkohtumise üle, kus väljendati tugevat poliitilist toetust Lääne-Balkani riikide Euroopa perspektiivile. Kavas on korraldada iga-aastaseid tippkohtumisi, järgmise tippkohtumise võõrustaja on Austria. Berliini protsess võib mängida olulist rolli reformide edendamisel ning olulisematesse ühendustesse tehtavate investeeringute jaoks realistlike

⁴ Horvaatia, Serbia, Bosnia ja Hertsegoviina ning Montenegro

⁵ 2013. aasta aprilli esimene kokkulepe, mis käsitleb suhete normaliseerimise põhimõtteid.

prioriteetide kokkuleppimisel. Berliini protsess võib toimida ka tõiukena, mis aitab lahendada pooleliolevaid kahepoolseid küsimusi. Komisjon on valmis kõnealuse algatuse järelmeetmeid toetama.

IV. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Komisjon esitab eespool kirjeldatud analüüsi ja lisas esitatud riigipõhistes kokkuvõtetes välja toodud hinnangute alusel järgmised **järeldused** ja **soovitused**:

I

1. Komisjon on viimase viie aasta jooksul suurendanud laienemispoliitika usaldusväärust ning suurendanud selle ümberkujundavat mõju, tagades põhjalikuma keskendumise põhimõtteliste reformide teostamisele juba laienemisprotsessi alguses. Komisjon pöörab erilist tähelepanu **kolmele sambale, milleks on: i) õigusriigi põhimõte, ii) majanduse juhtimine ja iii) avaliku halduse reform**.
2. Komisjon võttis 2012. aastal õigusriigi põhimõtte suhtes kasutusele uue lähenemisviisi. 2013. aastal kehtestas komisjon majanduse juhtimise tugevdamiseks raamistiku, toetudes Euroopa poolaasta raames saadud kogemustele. Käesoleval aastal esitas komisjon uusi ideid laienemisprotsessis osalevates riikides avaliku halduse reformi toetamiseks. Uue hoo saanud laienemisprotsessi kolm sammast on omavahel seotud ning kõnealustes valdkondades edu saavutamine aitab kindlaks määrata, millal need riigid on valmis ELiga ühinema.
3. ELi laienemispoliitika aitab jätkuvalt kaasa rahu, julgeoleku ja heaolu saavutamisele Euroopas. Laienemispoliitika suurendab ELi poliitilist ja majanduslikku võimsust ning sellel on asjaomastele riikidele tugev **ümberkujundav mõju**. Hästi ettevalmistatud ühinemisprotsess tagab, et laienemine ei toimu liidu tõhususe arvelt.
4. 2004. aastal aset leidnud **kümne liikmesriigi ajaloolise ühinemise** kümnes aastapäev mais on heaks meeldetuletuseks seni saavutatud edusammudest. ELi laienedes suurenevad ka meie ettevõtjate, investorite, tarbijate, turistide, üliõpilaste ja kinnisvaraomanike võimalused. Ühinemine tuli kasuks nii ELiga ühinenud riikidele kui ka vanadele liikmesriikidele. Suurenenud on kaubavahetus ja investeringud. ELi keskkonna-, tarbijakaitse- ja muude normide laiaulatuslikuma kohaldamise tulemusena on paranenud inimeste elukvaliteet.
5. Lääne-Balkani riikide jaoks on ELi liikmesriikide antud **selge perspektiiv saada ELi liikmeks** oluline stabiliseeriv tegur. See toetab vajalike tingimuste, sealhulgas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimuste täitmisel edusammude tegemist. Heanaaberlikud suhted ja kaasav piirkondlik koostöö on väga oluline. Kahepoolsete küsimuste lahendamisel ja mineviku pärandist ülesaamisel tehtavad pidevad jõupingutused on kõnealuse veel üsna hiljuti konfliktidest lõhestatud piirkonna ajalugu silmas pidades otsustava tähtsusega.
6. Laienemisest on saanud liidu välispoliitika võimas vahend. Arengud ELi naabruskonnas rõhutavad laienemispoliitika olulisust vahendina, millega veelgi süvendada koostööd olulistes **välispoliitilistes küsimustes**. Kahepoolset välispoliitilist dialoogi tuleks edendada kõigi laienemisprotsessis osalevate riikidega. 31. peatükki (välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika) tuleks arutada läbirääkimisi pidavate riikidega kohe ühinemisläbirääkimiste alguses. Komisjon rõhutab, et on väga oluline, et laienemisprotsessis osalevad riigid ühtlustaksid järk-järgult oma seisukohad ELi

välispoliitiliste seisukohtadega. Komisjon rõhutab ka ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika tähtsust, sealhulgas osalemist Euroopa Kaitseagentuuri programmides.

7. Ühinemisprotsess on nõudlik ning toetub rangetele, kuid õiglastele **tingimustele**, kehtestatud kriteeriumidele ning ühineda sooviva riigi enda saavutuste arvessevõtmisele. See on otsustava tähtsusega laienemisprotsessi usaldusväarsuse ja laienemisprotsessis osalevatele riikidele stiimulite andmise jaoks, et nad jätkaksid kaugeleulatuvate reformide teostamist, ning ELi kodanike toetuse tagamise jaoks. Liikmesriigid peaksid pidama koos ELi institutsioonidega teadlikku arutelu laienemispoliitika poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete mõjude üle.
8. Esimese samba puhul on ühinemisprotsessi taaselustamisega seoses kesksel kohal **õigusriigi põhimõtte** tugevdamine. Sõltumatute ja erapooletute kohtute poolse tõhusa õigusemõistmise tagamiseks tuleb kohtureformi jõuliselt jätkata. Riigid peavad näitama organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni juhtumite uurimises, kohtulikule vastutusele võtmises ja kohtuotsuste tegemises usutavaid tulemusi. Karistuste määramine peaks olema hoiatav ning kriminaalsel teel omandatud vara tuleks konfiskeerida. Õigusriik toetab ettevõtlus- ja investeerimiskeskonda, tagades õiguskindluse ning aidates kaasa konkurentsivõimele, töökohtade loomisele ja majanduskasvule.
9. Komisjon jätkab nõukogus 2011. aasta detsembris kinnitatud õigusriigi põhimõtet käsitleva uue lähenemisviisi rakendamist. Õigusriigi küsimuse lahendamine ühinemisprotsessi alguses annab riikidele reformi rakendamisel heade tulemuste saavutamiseks lisa-aega. See aitab tagada, et reformid juurduksid ja oleksid pöördumatud. Uue lähenemisviisiga kooskõlas on komisjon otsustanud tagada läbirääkimistel üldise tasakaalu. 23. peatüki (kohtusüsteem ja põhiõigused) ning 24. peatüki (õigus, vabadus ja turvalisus) raames tehtavad edusammud peavad toimuma paralleelselt kogu läbirääkimisprotsessi raames tehtavate üldiste edusammudega. Komisjon tuletab meelde läbirääkimiste raamistikus sisalduvat üldise tasakaalu klauslit ning kõnealuseid peatükke käsitlevate läbirääkimise peatamise võimalust juhul, kui õigusriiki käsitlevates aruteludes edusamme ei tehta.
10. **Põhiõigused** on suures osas sätestatud laienemisprotsessis osalevate riikide õigusraamistikutes, kuid nende praktikas täieliku järgimise tagamiseks tuleb rohkem ära teha. Erilist muret valmistab jätkuvalt sõna- ja meediavabaduse olukord. Paremini tuleb kaitsta vähemuste hulka kuuluvate isikute õigusi. Haavatavate rühmade vastu suunatud diskrimineerimine ja vaenulikkus, sealhulgas seksuaalse sättumuse alusel, on jätkuvalt oluline probleem. Rohkem tööd tuleb teha naiste õiguste edendamiseks, sealhulgas võitluseks koduvägivalla ning laste ja puuetega inimeste vastu suunatud vägivallaga. Laienemisprotsessis osalevad riigid tuleb tõhusamalt integreerida ELi raamistikesse ning toetada tuleb heade tavade levitamist. Selleks kutsub komisjon kandidaatriike jõuliselt üles jätkama ettevalmistusi osalemaks vaatlejatena ELi Põhiõiguste Ameti töös.
11. Teise samba puhul on laienemisprotsessis osalevates riikides **majanduse juhtimise** ja **konkurentsivõime** tugevdamine ELiga ühinemiseks nõutavate majanduskriteeriumide täitmisel otsustava tähtsusega. Jätkusuutliku majanduskasvu saavutamiseks, ettevõtluskeskkonna parandamiseks ning investeringute suurendamiseks tuleks kiirendada reformide teostamist. Lahendada tuleb kõrge töötuse, eelkõige noorte töötuse määra probleem. Majandusarengu toetamine peaks leevendama ka rändesurvet ELile. Vajadust kasutada töötajate vaba liikumise suhtes üleminekumeetmeid ja/või kaitsemehhanisme ning nende ülesehitust uuritakse tulevasi laienemisi käsitlevate ühinemisläbirääkimiste käigus, võttes arvesse tulevasi mõjuhindamisi.

12. Euroopa poolaasta kogemustele ja ELi majanduse tugevdatud juhtimisele toetudes on komisjon laienemisprotsessis osalevate riikidega algatanud tõhustatud koostööprotsessi. Lääne-Balkani riikide puhul näeb komisjon ette kahest osast koosnevate riiklike majandusreformi strateegiate ettevalmistamise. Esimene osa koosneb kandidaatriikide ühinemiselsete majandusprogrammide ning potentsiaalsete kandidaatriikide majandus- ja eelarveprogrammide laiendatud versioonist, mida on laiendatud ka Kosovole. Sellega esitatakse keskpika perioodi makromajanduslik ja eelarvepoliitika raamistik, milles keskendutakse senisest enam välise jätkusuutlikkuse ja majanduskasvu struktuursete takistuste hindamisele. Teine osa hõlmab struktuurireforme, mis on oma laadilt valdkondlikud ja käsitlevad peamiselt tõhustatud konkurentsivõimet ja majanduskasvu, sealhulgas infrastruktuuri investeerimise vajadusi. Hindamise tulemusel antakse iga riigi jaoks sihtotstarbelisemad poliitilised suunised, millega tõhustatakse järelevalvet. Türgiga kavatakse alustada kõrgetasemelist majandusdialoogi.
13. Kolmanda samba puhul on iga riigi prioriteediks **avaliku halduse reformi** läbiviimine. Avalik teenistus on jätkuvalt ülepolitiseeritud. Edendada tuleb avaliku halduse läbipaistvust, vastutust, professionaalsust ja tõhusust. Senisest enam tuleb keskenduda kodanike ja ettevõtjate vajadustele. Rohkem tähelepanu vajab ka avaliku sektori finantsjuhtimine. Komisjon integreerib avaliku halduse reformi paremini laienemisprotsessi. Laienemisprotsessis osalevates riikides on loodud või loomisel avaliku halduse reformiga tegelevad töörühmad. Kõnealustest rühmadest saab avaliku halduse reformi läbiviimise algplatvorm. Assotsieerimisnõukogus/-komitees oleks olulistes küsimustes vaja struktureeritumat poliitilist arutelu. Ühinemisläbirääkimisi tuleks kasutada ka vajalike reformide julgustamiseks. Põhiküsimused tuleks lahendada asjakohaste peatükkide – see hõlmab eelkõige riigihankeid, finantskontrolli, kohtusüsteemi ja põhiõigusi, maksustamist ning majandus- ja rahapoliitikat – ning valitsusvaheliste konverentside raames. Töörühmad kujutavad endast ka foorumit, kus lahendatakse asjaomaseid peatükke käsitlevaid avaliku halduse reformiga seotud horisontaalseid küsimusi, jälgitakse edusamme ning tagatakse järjepidevus. Tulemusi võetakse arvesse peatükke käsitlevatel läbirääkimistel.
14. Reformide toetamiseks on laienemisprotsessis osalevates riikides tähtis tugevdada peamiste demokraatlike institutsioonide toimimist ja sõltumatust. See hõlmab konstruktiivse ja jätkusuutliku dialoogi tagamist kogu poliitilisi spektri ulatuses ning eelkõige parlamendis. Rohkem tuleb teha ka kodanikuühiskonna organisatsioone toetava keskkonna loomiseks. Tugev kodanikuühiskond parandab poliitilise vastutuse taset ning edendab ühinemisega seotud probleemidest paremat arusaamist.
15. **Heanaaberlikud suhted** on stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi oluliseks osaks. Jätkuvaid jõupingutusi on vaja mineviku pärandist ülesaamiseks, leppimise toetamiseks ning laienemisprotsessis osalevate riikide ning liikmesriikide **kahepoolsete vaidluste** lahendamiseks. Kahepoolsed küsimused tuleks lahendada asjaomaste poolte vahel võimalikult kiiresti ning see ei tohiks eelnevalt kindlaksmääratud tingimustel põhinevat ühinemisprotsessi kinni hoida.
16. Viimase aasta jooksul on täiendavalt tõhustatud **piirkondlikku koostööd**. Komisjon toetab täielikult Kagu-Euroopa koostööprotsessi ja piirkondliku koostöönõukogu tööd, sealhulgas piirkondliku 2020. aasta strateegia rakendamist. Kosovo üha suurem kaasamine piirkondlikesse algatustesse on olnud positiivne muutus. Komisjon toetab hiljuti stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames algatatud Lääne-Balkani riikide kuuiku tõhustatud koostööd. Nimetatud arengud tugevdavad laienemispoliitika mitmepoolset mõõdet, toetavad kaasavat koostööd ning majanduse juhtimist käsitlevate heade tavade jagamist ning edendavad piirkonnasiseseid ning piirkonna ja

ELi vahelisi ühendusi. Komisjon väljendab heameelt ka augustis toimunud tulemusliku Berliini tippkohtumise üle, kus väljendati tugevat poliitilist toetust Lääne-Balkani riikide Euroopa perspektiivile. Kavas on korraldada iga-aastaseid tippkohtumisi, järgmise tippkohtumise võõrustaja on Austria. Berliini protsess võib mängida olulist rolli reformide edendamisel ning olulisematesse ühendustesse tehtavate investeeringute jaoks realistlike prioriteetide kokkuleppimisel. Berliini protsess võib toimida ka tõukena, mis aitab lahendada pooleliolevaid kahepoolseid küsimusi. Komisjon on valmis kõnealuse algatuse järelmeetmeid toetama.

17. 2014. aastal alustas tegevust uus **ühinemiseelse abi rahastamisvahend**. EL eraldab II ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames laienemisprotsessis osalevatele riikidele ajavahemikuks 2014–2020 ühinemise ettevalmistamiseks ning piirkondlikuks ja piiriüleseks koostööks 11,7 miljardit eurot. II ühinemiseelse abi rahastamisvahendiga suurendatakse keskendumist ELiga ühinemise prioriteetidele demokraatia, õigusriigi ning konkurentsivõime ja majanduskasvu valdkonnas. II ühinemiseelse abi rahastamisvahendiga võetakse kasutusele ka valdkondlik lähenemisviis, stiimulid paremate tulemuste saavutamiseks, suurem eelarvetoetus ning projektide prioriseerimine. Peamistesse infrastruktuurikoridoridesse tehtavate oluliste investeeringute jaoks on vaja koordineeritud lähenemisviisi. Tõhustatakse koordineerimist rahvusvaheliste finantsasutustega. Lääne-Balkani investeerimiskeskonna raames jätkatakse töökohtade loomist ja majanduskasvu edendavate investeeringute toetamist ning piirkonna ühendusvõimaluste edendamist.

II

18. **Montenegro.** Ühinemisläbirääkimistel on tehtud täiendavaid samme. 2014. aasta mais viidi lõpule ELi *acquis`* sõelumine. Detsembris avati 23. peatükki (kohtusüsteem ja põhiõigused) ning 24. peatükki (õigus, vabadus ja turvalisus) käsitlevad läbirääkimised. Montenegro heakskiidetud tegevuskavade alusel kehtestas EL 23. ja 24. peatüki jaoks 84 vahekriteeriumi. Kõnealused kriteeriumid annavad tulevaste reformide jaoks selgeid juhiseid. Kokku on avatud läbirääkimised 12 peatüki üle ning ajutiselt on suletud kaks peatükki.
19. Alanud on tegevuskavade rakendamine. Asjaomaste õigusaktide 2013. aasta juuli põhiseaduse reformiga vastavusse viimise järel on valitud ja ametisse määratud mitmeid olulisi kohtu- ja prokuratuuritöötajaid. Pärast mitmeid katseid määras parlament 2014. aasta oktoobris lõpuks ametisse uue riikliku peaprokuröri. Suurenes kohtusüsteemi tõhusus. Tõhustati põhiõiguste kaitse õigusraamistikku, sealhulgas ombudsmani seadust.
20. Viivitusi on esinenud aga mitme meetme puhul, eelkõige seoses seadusandlike reformidega, eriti korruptsioonivastase võitluse vallas. Vastu võetud õigusmeetmed ei ole praktikas tulemusi andnud. Montenegro peaks kiiremas korras vastu võtma erakondade rahastamist käsitleva asjakohase seaduse. Korruptsioonijuhtumite, sealhulgas kõrgemal tasemel aset leidvate korruptsioonijuhtumite uurimisel, nende eest vastutusele võtmisel ja süüdistuste esitamisel tuleb saavutada usutavaid tulemusi. Tagada tuleb varade arestimise ja konfiskeerimisega seotud vahendite süstemaatiline kasutamine. Tõsiseid probleeme on endiselt sõna- ja meediavabadusega. Kiirendada tuleks ajakirjanike vastu suunatud vägivallajuhtumite uurimist. Valimisprotsessis ja riigiasutustes tuleb luua konstruktiivne poliitiline dialoog ja taastada usaldusväärsus. ELiga ühinemise teel suuna säilitamisel mängib olulist rolli haldussuutlikkuse tõhustamine ELiga integreerumise küsimustes. Avalik teenistus tuleb depolitiseerida ning muuta professionaalsemaks. Kõrge töötuse määra vähendamiseks ning ettevõtluskeskkonna parandamiseks tuleks jätkata majandusreformide.

Alumiiniumitootja KAP jaoks on vaja kiiresti leida jätkusuutlik ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguga ühilduv lahendus.

21. Õigusriigi tugevdamiseks vajalike põhjalike ja kestvate poliitiliste reformide teostamiseks on vaja tugevat poliitilist tahet. Montenegro on esimene riik, kellega avatakse ühinemisläbirääkimistel uue lähenemisviisi alusel 23. ja 24. peatükki käsitlevad läbirääkimised. Komisjon tuletab meelde läbirääkimiste raamistikus sisalduvat üldise tasakaalu klauslit. Õigusriiki käsitlevate peatükkide vahekriteeriumide täitmisel tehtud edusammud ning eespool esitatud puudused, mida tõendavad konkreetset tulemusel, mõjutavad ühinemisläbirääkimiste, sealhulgas tulevaste valitsusvaheliste konverentside tegevuskavade üldist tempot.
22. **Serbia.** Serbia ühinemisläbirääkimised ELiga on alanud. Euroopa Ülemkogu otsus läbirääkimisi alustada tehti tänu Serbia edusammudele reformide läbiviimisel ning riigi jätkuvale pühendumusele suhete normaliseerimisel Kosovoga. Läbirääkimisi käsitlev esimene valitsustevaheline konverents toimus 2014. aasta jaanuaris. ELi *acquis'* sõelumine kulgeb vastavalt kavandatule. Riiki mais tabanud suurtel üleujutustel oli märkimisväärne sotsiaal-majanduslik mõju. EL võttis koheseid ja märkimisväärset ulatuses pääste- ja abimeetmeid ning korraldas juulis rahastajate konverentsi. Rahvusvaheline üldsus andis taastumis- ja ülesehitusetaipiks märkimisväärseid lubadusi.
23. Serbia on teinud teatavaid edusamme avaliku halduse reformi läbiviimisel. Riik võttis vastu laiaulatusliku strateegia ning tõhustas koordineerimist ja kavandamist. Kohtusüsteemiga seoses võeti vastu olulised õigusaktid ning kohtunike ja prokuröride hindamise eeskirjad. Alaliselt on ametisse määratud märkimisväärne arv kohtute eesistujaid. Ühiskond on saanud tugeva poliitilise tõuke korrupsiooniga võitlemiseks. Toimunud on mitmed kõrgemal tasemel aset leidnud juhtumite uurimised ning jõupingutusi on tehtud koordineerimise parandamiseks. Serbia osales aktiivselt piirkondlikus õiguskaitsealases koostöös.
24. Tõhusa ja sõltumatu kohtusüsteemi tagamiseks on vaja siiski jätkuvaid jõupingutusi. Siiani on vastu võtmata sellised olulised õigusaktid nagu tasuta õigusabi seadus, rikkumistest teatajate seadus ja huvide konflikte käsitlev seadus. Korrupsioon on levinud paljudel elualadel. Serbia peab korrupsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses saavutama konkreetseid tulemusi. Põhiõigusi, sealhulgas kõige haavatavamate rühmade kaitset, tuleb praktikas täielikult austada. Muret teeb sõnavabaduse tingimuste halvenemine. Kõrvaldada tuleb avalikus halduses esinevad nõrkused. Rohkem tuleb arvesse võtta sõltumatute regulatiivasutuste järeldusi. Majandusreformid on olulised ka majanduskasvu loomiseks ning töötuse kõrge määra vähendamiseks.
25. Tugeva mandaadiga uus valitsus peaks kasutama võimalust reformide jõuliseks läbiviimiseks. Serbia ees seisab mitmeid probleeme. Serbia peab toetama ennetavalt ühinemisprotsessi kaasavust ja läbipaistvust. Reformiprotsessi toetamiseks peaks Serbia parandama uute õigusaktide ja strateegiate kavandamist, koordineerimist ning järelevalvet ja rakendamist. Kooskõlas õigusriigi küsimuste suhtes kohaldatava uue lähenemisviisiga on 23. ja 24. peatüki raames kehtestatud avamiskriteeriumid. Nende kohaselt peab Serbia esitama laiaulatuslikud tegevuskavad. Läbirääkimistel üldise tasakaalu tagamiseks peab kõnealustes peatükkides edusammude tegemine toimuma paralleelselt läbirääkimiste üldise käiguga.
26. Serbia peab jätkama piirkondlikku koostööd ning aktiivset ja konstruktiivset osalemist Kosovoga peetavad suhete normaliseerimise protsessis, mis on seni olnud väga edukas. Serbia peaks jätkuvalt tagama dialoogis saavutatud kokkulepete rakendamise.

Komisjon tuletab meelde, et nagu õigusriiki käsitlevate peatükkide puhul, nõuab läbirääkimisraamistik edusammude tegemist ka Kosovoga suhete normaliseerimisel, mis peab vastavalt 35. peatükile toimuma paralleelselt läbirääkimiste üldise käiguga. 35. peatükk tuleks avada juba läbirääkimiste alguses. See annaks saavutatud kokkulepete rakendamise järelevalveks tugeva raamistiku.

27. **Endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik.** Endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi ELiga ühinemise protsess on ummikseisus. Suutmatus täita komisjoni poolt nõukogule antud soovitus tähendab, et ühinemisläbirääkimisi ei ole siiani alustatud. Samal ajal kahjustas valitsuse suutmatus mitmes olulises valdkonnas piisavalt tulemusi saavutada reformide jätkusuutlikkust ning mõnes valdkonnas toimus isegi tagasimineku.
28. Teatavaid täiendavaid edusamme tehti seoses avaliku halduse reformiga ning aktiivse piirkondliku ja rahvusvahelise politseikoostööga. Võttes arvesse seda, kuhu endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik on ühinemisprotsessis jõudnud, on tal *acquis*'ga vastavusse viimisel jätkuvalt kõrge tase. ELiga ühinemine on jätkuvalt riigi strateegiline prioriteet.
29. Viimasel aastal on siiski tõsist muret valmistanud riigiasutuste jätkuv politiseerimine ning valitsuse suurenev kontroll ajakirjanduse üle, sealhulgas valimiste kontekstis, nagu tuvastas OSCE/ODIHR. Usaldus riigiasutuste suhtes väheneb järk-järgult. Üha enam teeb muret valikuline õigusemõistmine. Meediavabaduse olukord halvenes jätkuvalt. Hiljutised valitsuse ja opositsioonierakondade vahelised poliitilised kriisid näitasid, et erakondade huvid prevaleerivad üha enam rahvuslike huvide üle. On nii valitsuse kui ka opositsiooni ülesanne tagada, et poliitiline arutelu leiaks aset peamiselt parlamendis, ning aidata kaasa sellist arutelu võimaldavate tingimuste loomisele. Valitsus peab tagama, et opositsioonil on võimalus demokraatliku kontrolli funktsiooni täies ulatuses täita. Samal ajal peab opositsioon demokraatlikus protsessis konstruktiivselt osalema. Viimase aasta jooksul ei toimunud kõrgetasemelise ühinemisdialoogi raames ühtegi kohtumist. Rahvustevahelise olukorraga seoses tuleb kogukondade vahel luua tugevam usaldus. Ohridi raamlepingu läbivaatamine tuleb lõpule viia ning raamlepingu soovitusi tuleb rakendada.
30. On oluline võtta otsustavaid samme, et lahendada nimetüli Kreekaga. Kõnealuse vaidluse osapoolte suutmatus jõuda pärast 19 aastat ÜRO vahendusel kestnud läbirääkimisi kompromissini mõjutab otseselt ja negatiivselt riigi Euroopa-suunalisi püüdlusi. Vaja on resolootseid samme ja ELi juhtide ennetavat tuge. Komisjon tuletab meelde oma seisukohta, et kui kontrollimine ja läbirääkimisraamistikku käsitlevad arutelud juba käiksid, oleks olnud võimalik tekitada vajalik sünergia, mis oleks toetanud läbirääkimiste teel saavutatud ja mõlemale poolele vastuvõetava lahenduse leidmist nimeküsimumusele veel enne läbirääkimispeatükkide avamist.
31. Arvestades kokkuvõttes edusamme, mida riik on saavutanud, on komisjon seisukohal, et poliitilised kriteeriumid on jätkuvalt piisavalt täidetud, ning ta kordab seetõttu oma soovitusi alustada ühinemisläbirääkimisi, kuid tunneb muret viimase aasta jooksul aset leidnud tagasilöökidest pärast. Komisjon kutsub ametiasutusi üles võtma otsustavaid meetmeid, et leida lahendus üha suureneva politiseerituse probleemile ning kasvavatele puudustele seoses kohtusüsteemi sõltumatuse ja sõnavabadusega, et tema soovitus jääks kehtima ka järgmisteks aastateks. Komisjon on jätkuvalt pühendunud riigi jõupingutuste toetamisele, sealhulgas kaasava kõrgetasemelise ühinemisdialoogi protsessi kaudu, et olla abiks kõigi ELiga seotud reformide läbiviimisel viisil, mis aitab realiseerida suhete täielikku potentsiaali.

32. **Albaania.** Euroopa Ülemkogu 2014. aasta juuni otsus anda Albaaniale kandidaatriigi staatus on tunnustus teostatud reformidele. See on ka julgustus reformide läbiviimise tempo kiirendamiseks. Komisjon algatas 2013. aasta novembris Albaaniaga kõrgetasemelise dialoogi, et aidata riigil keskenduda jätkuvalt ELiga integreerumise protsessile ning jälgida reformide läbiviimist ühinemisläbirääkimiste alustamiseks kindlaks määratud peamisi prioriteete silmas pidades. 2014. aasta mais kiitis Albaania heaks tegevuskava, milles määrati kindlaks ja struktureeriti peamisi prioriteete hõlmavad kavandatavad reformid.
33. Albaania on viimase aasta jooksul teinud edusamme. Täiendavaid samme tehti kohtusüsteemi reformi alustamiseks. Valitsus on väljendanud poliitilist tahet tegutseda korruptsiooni ennetamisel ja selle vastases võitluses otsustavalt. Tõhustati õigusraamistikku ning parandati poliitilist koordineerimist ja järelevalvet kesktasandil. Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus näitab õiguskaitsemeetmete intensiivsema rakendamisega positiivset trendi mitmes valdkonnas, nagu näiteks uimastite konfiskeerimine ja uimastitega seotud kuritegevus, majanduskuriteod ja inimkaubandus. Teatavaid meetmeid võeti lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste seaduslikuks tunnustamiseks.
34. Mitmeid puudujääke esineb jätkuvalt siiski eelkõige õigusriigi valdkonnas. Palju tööd on veel ees. Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on märkimisväärsed lahendamist vajavad probleemid. Albaania peab tegema olulisi ja jätkusuutlikke jõupingutusi, et rakendada ühinemisläbirääkimiste alustamiseks kindlaks määratud peamisi prioriteete. Albaania peab tegutsema otsustavalt: jätkama avaliku halduse reformi eesmärgiga edendada riigiasutuste professionaalsust ja depolitiseeritust, jätkama kohtusüsteemi laiaulatuslikku reformi, et tugevdada kaasava protsessi kaudu ning Veneetsia komisjoniga tihedalt konsulteerides selle sõltumatust, tõhusust ja usaldusväärsust, intensiivistama korruptsioonivastaseid jõupingutusi, astuma organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses täiendavaid otsustavaid samme, et saavutada mõlemas valdkonnas ennetavate uurimiste läbiviimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel häid tulemusi, võtma tõhusaid meetmeid inimõiguste, sealhulgas romade õiguste kaitseks ja diskrimineerimisvastaste strateegiate tugevdamiseks, ning rakendama omandiõigusi. Sõna- ja meediavabadusega seoses ei suutnud valitsus kindlaks määratud prioriteetide suhtes meetmeid võtta. Kõik audiovisuaalmeedia ameti seadusjärgsed ülesanded tuleb taastada ning tagada asutuse sõltumatus. Albaania peaks jätkama konkurentsivõime parandamisele suunatud majandusreformide ning leidma lahenduse kõrge töötuse taseme probleemile ja suurele mitteametliku töö osakaalule majanduses ning parandama ettevõtluskeskkonda.
35. On oluline, et reformiprotsessiga kaasneks konstruktiivne ja jätkusuutlik valitsuse ja opositsiooni vaheline poliitiline dialoog. On nii valitsuse kui ka opositsiooni ülesanne tagada, et poliitiline arutelu leiaks aset peamiselt parlamendis, ning aidata kaasa sellist arutelu võimaldavate tingimuste loomisele. Valitsus peab tagama, et opositsioonil on võimalus demokraatliku kontrolli funktsiooni täies ulatuses täita. Samal ajal peab opositsioon demokraatlikus protsessis konstruktiivselt osalema. Kompromissidel põhinev ja konstruktiivne töö parlamendis on reformide jätkusuutlikkuse seisukohast otsustava tähtsusega. Kõiki sidusrühmi ühendava riikliku Euroopa integratsiooni nõukogu loomine aitab veelgi kaasa reformiprotsessi kaasavuse edendamisele. See on oluline ka Albaania ühiskonnas oluliste reformide osas konsensuse saavutamiseks.
36. **Bosnia ja Hertsegoviina.** Bosnia ja Hertsegoviina liikumine Euroopaga integreerumise suunas on jätkuvalt paigalseisus. Jätkuvalt puudub poliitilises juhtkonnas ühtne poliitiline tahe teostada reforme, mis on vajalikud ELiga

ühinemiseks. Väga piiratud edusamme tehti poliitiliste ja majandusküsimuste lahendamisel ning Euroopa standardite suunas liikumisel. Riiki mais tabanud suurte üleujutustel oli märkimisväärne sotsiaal-majanduslik mõju. EL võttis koheseid ja märkimisväärset ulatuses pääste- ja abimeetmeid ning korraldas juulis rahastajate konverentsi. Rahvusvaheline üldsus andis taastumis- ja ülesehitusetaipiks märkimisväärseid lubadusi.

- 37.** 2014. aasta alguses aset leidnud ulatuslikud, kodanike juhitud ülesastumised näitasid kujukalt sotsiaal-majandusliku olukorra ebakindlust. Komisjon algatas reformidele ja kodanike jaoks otseselt oluliste küsimustele tähelepanu suunamiseks kolm algatust. Komisjon laiendas ELi ning Bosnia ja Hertsegoviina õigussüsteemi struktureeritud dialoogi, et see hõlmaks ka täiendavaid juriidilisi küsimusi, eelkõige korrupsioonivastast võitlust. Komisjon lõi ühise ELi ning Bosnia ja Hertsegoviina tööühma, et kiirendada ELi rahastatud projektide rahastamist. Komisjon on keskendunud majanduse juhtimise tugevdamisele. See hõlmab majanduskasvu ja töökohtade loomise kokkuleppe välja töötamist koos peamiste osalejatega, sealhulgas rahvusvahelised finantsasutused. Kokkuleppes saab järgmistel kuudel vajalike majandusreformide mõõdupuu. Komisjon loodab, et riik töötab selle alusel 2015. aasta jaanuari lõpuks välja riiklikud majandusreformistrateegiad.
- 38.** ELi küsimustes tõhusa koordineerimismehhanismi puudumine mõjutab jätkuvalt negatiivselt riigi suhtlemist ELiga. Ministrite nõukogus jätkusid valitsuse erinevate tasandite vahel pädevuste jagamisega seotud poliitilised pinged. Olukorda raskendab riigi institutsioonilise ülesehituse keerukus. Seetõttu on kuuest viimasest vahelepingu raames korraldatavast alamkomitee koostamisest ära jäänud kolm. Bosnia ja Hertsegoviina keeldub siiani ka kõnealuse lepingu kohandamisest, mille eesmärk on võtta arvesse Horvaatiaga enne selle ELiga ühinemist toimunud tavapärasest kaubavahetust. Komisjon on võtnud meetmeid, et peatada teatavad Bosnia ja Hertsegoviina suhtes kehtivad kaubandussoodustused, kui kohandamisprotsessi ei ole 2015. aasta lõpuks lõpetatud. 2008. aastal allkirjastatud ja 2011. aastal ratifitseeritud stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping ei ole veel jõustunud, kuna Bosnia ja Hertsegoviina ei täida veel kõiki tingimusi.
- 39.** Poliitilised jõud ei ole suutnud ühinemisele abi rahastamisvahendi jaoks riigiüleseid strateegiaid kokku leppida sellistes valdkondades nagu energia, transport ja keskkond. Selle tulemuseks on rahastamise märkimisväärne vähenemine kõnealustes valdkondades ning ümberorienteerumine kodanikele otsest kasu toovale abistamisele. Vajaliku kokkuleppe saavutamine avab Bosniiale ja Hertsegoviinale võimaluse olemasolevaid rahastamismeetmeid täielikult ära kasutada.
- 40.** Vaatamata komisjoni intensiivsetele vahenduspüüdlustele püsivate takistuste kõrvaldamisel ei rakendata siiani Euroopa Inimõiguste Kohtu Sejdići ja Finci kohtuasjas langetatud otsust. Kõnealust kohtuotsust kasutatakse jätkuvalt kitsastes erakonnapoliitilistes ja etnilistes huvides ning selle lahendus on seotud teiste küsimustega.
- 41.** Selleks, et Bosnia ja Hertsegoviina teeks ELiga ühinemise teel edusamme, on oluline, et pärast valimisi moodustataks kõigi tasandi valitsused ning kiiresti hakataks võtma konkreetseid reformimeetmeid. Bosnia ja Hertsegoviina kodanikel on õigus loota, et nende riigi poliitiline juhtkond annab riigile selge suuna, kuhu edasi liikuda. Parandada tuleb valitsuse kõigi tasandi poliitiliste institutsioonide tõhusust ja toimimist. See kehtib eelkõige valitsuse erinevate tasandite vahelise suhtluse suhtes. See eeldab ELi küsimustes hästi toimiva koordineerimismehhanismi loomist. Ka avalikku haldust tuleb kõigil tasanditel tugevdada.

42. **Kosovo.** Kosovoga stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu läbirääkimiste lõpuleviimine ja lepingu parafeerimine juulis on oluliseks verstapostiks Kosovo teel Euroopaga integreerumise suunas. Tegemist on esimese laiaulatusliku lepinguga ELi ja Kosovo vahel. Stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping võimaldab edendada poliitilist dialoogi, tihedamat kaubandusintegratsiooni, sealhulgas ELi turgude avamist Kosovo tööstus- ja põllumajandustoodetele, ning uusi koostöövorme. Komisjon ootab nüüd lepingu allakirjutamist ja sõlmimist. Juuni valimiste järel on poliitiline keskkond olnud senisest veelgi polariseerunud ning Kosovo on jõudnud poliitilisse patiseisu, mis segab teatavate oluliste reformide teostamist.
43. Kosovo on teinud edusamme viisanõude kaotamist käsitlevas dialoogis. Jätkunud on hea koostöö Euroopa Liidu õigusriigimissiooniga EULEX. Kosovo ametiasutused on võtnud ulatusliku poliitilise kohustuse uuendada missiooni mandaati ning võtta endale rohkem kohustusi, samuti luua erikohus, kus arutatakse erirakkerühma juhitud uurimistest tulenevaid kohtuasju. Selle protsessi lõpuleviimiseks peab Kosovo heaks kiitma vajalikud seadusemuudatused, sealhulgas oma põhiseaduses. Kosovo peaks kavandatud uue kohtuga koostööd tegema ning tegelema oma minevikuga.
44. Kosovo ees seisab palju probleeme. Jätkuvalt on Kosovos suureks probleemiks õigusriigi põhimõtte järgimisega seonduv, sealhulgas kohtusüsteemi sõltumatus ning kehvad tulemused organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooniga võitlemisel. Rohkem tuleb ära teha viisidialoogi raames esile kerkinud probleemide lahendamiseks, sealhulgas võimaliku viisavabaduse turva- ja ränderiskide leevendamiseks. Kiiremas korras tuleb teostada struktuursed majandusreformid, et leida lahendus kõrge töötuse määra probleemile. Esmatähtsana tuleb teostada sellised olulised reformid nagu valimisreform ning avaliku halduse reform, lahendada on vaja ka vähemuste kaitse probleem.
45. Kosovo peab aktiivselt tegutsema oma ELi reformikava ning 2012. aasta teostatavusuuringus ja enamikus viimastes eduaruannetes esile tõstetud prioriteetide täitmise suunas. Stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu kohaselt on Kosovo kohustatud teostama laiaulatuslikke reforme ning viima õigusaktid ELi *acquis*'ga vastavusse sellistes valdkondades nagu õigusriik, avalik haldus, majandus, konkurents ja kaubandus. Kosovo peaks keskenduma stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu ning vajalike struktuuride sujuva rakendamise ettevalmistamisele. Komisjon on valmis Kosovot suhetes ELiga järgmisse olulisse etappi liikumisel toetama ning tõhustama dialoogi riikliku Euroopa integratsiooni nõukoguga.
46. Kosovo edusammud ELiga integreerumise suunas on olnud võimalikud tänu Kosovo edusammudele reformide läbiviimisel ning jätkuval pühendumusel normaliseerida suhted Serbiaga, milles on tehtud märkimisväärsed edusamme. Sellega seoses peab Kosovo uus valitsus jätkama piirkondliku koostöö arendamist ning aktiivset ja konstruktiivset osalemist suhete normaliseerimisel Serbiaga. Kosovo peaks jätkuvalt tagama dialoogis saavutatud kokkulepete rakendamise.
47. Olukord Põhja-Kosovos on endiselt pingeline. Kõik osapooled peaksid tegema EULEXiga koostööd ning vältima ühepoolsete sammude tegemist. EULEXi tuleks tema mandaadi täitmisel Põhja-Kosovos täielikult toetada. Täiendavaid jõupingutusi tuleks teha nelja põhjapoolse omavalitsuse Kosovo õigusraamistiku raames toimimise võimaldamiseks.
48. **Türgi.** Türgi on kandidaatriik ja Euroopa Liidu strateegiline partner. Türgi dunaamiline majandus annab väärtusliku panuse kogu Euroopa mandri jõukusele. Muret tekitavad suundumused piirkonnas, eelkõige Süürias ja Iraagis, muudavad välispoliitilistes küsimustes koostöö tegemise veelgi olulisemaks. Türgi strateegiline

asukoht nõuab samuti täiendavat koostööd rändepoliitika ja energiajulgeoleku valdkonnas. Sellise koostöö väärtus on meie ühises naabruskonnas, sealhulgas Ukrainas toimunud hiljutistest arengutest tulenevate märkimisväärsete probleemide valguses veelgi selgem.

- 49.** Aktiivsed ja usaldusväärsed ühinemisläbirääkimised on ELi-Türgi suhete täieliku potentsiaali ärakasutamiseks kõige sobivam raamistik. Arvestades ühinemisprotsessi ainulaadset ulatust ja põhjalikkust, mida ei ole ühegi alternatiiviga võimalik asendada, edendab kõnealune protsess ELiga seotud reforme ning loob välispoliitikat ja julgeolekuküsimusi käsitleva dialoogi tõhustamiseks ning majanduse konkurentsivõime ja kaubandusvõimaluste suurendamiseks sobiva aluse. Ühinemisprotsessiga aidatakse suurendada koostööd energia ning õigus- ja siseküsimuste valdkonnas, sealhulgas viisa-/rändepoliitika ja tagasivõtmisega seoses. Ühinemisläbirääkimistele tuleb anda uus hoog, järgides seejuures ELi kohustusi ja kehtestatud tingimusi. EL peaks jääma jätkuvalt Türgi majandus- ja poliitilisi reforme suunavaks oluliseks jõuks. Sellega seoses on nii Türgi kui ka ELi huvides, et 23. peatüki (kohtusüsteem ja põhiõigused) ning 24. peatüki (õigus-, vabadus- ja turvalisusküsimused) avamise kriteeriumides lepitakse kokku võimalikult kiiresti, et oleks võimalik alustada mõlemat nimetatud peatükki käsitlevaid läbirääkimisi. Türgi saab läbirääkimiste tempot kiirendada, kui ta kiirendab kriteeriumide täitmist ning teeb edusamme läbirääkimisraamistikus kindlaksmääratud nõuete täitmisel ja austab ELi ees võetud lepingulisi kohustusi. See võib läbirääkimisprotsessi märkimisväärselt elavdada. Samal ajal peaks ELi ja Türgi vaheline koostöö arenema kõigis olulistes valdkondades, eelkõige positiivses tegevuskavas juba kindlaksmääratud valdkondades.
- 50.** Türgil on täita oluline piirkondlik roll ning riik osaleb aktiivselt oma laiema naabruskonna tegevuses. Sellega seoses on vaja täiendavalt arendada dialoogi ja koostööd ühist huvi pakkuvates välispoliitilistes küsimustes. Kiiduväärt on Türgi jätkuv osalemine ÜJKP missioonidel ja operatsioonides ning riigi hiljutine pakkumine osaleda ELi sõjalises üleminekuoperatsioonis ja Euroopa Liidu integreeritud piirihalduse abimissioonis Liibüas. Türgi roll Süürias, eelkõige seoses vägivalda eest üle piiri põgenevatele süürialastele toimetatud väga olulise humanitaarabiga, on väga tähtis. EL on lubanud jätkata Süüria naaberriikide valitsuste ja vastuvõtivate kogukondade toetamist, et nad saaksid tõhusalt toime tulla pagulaste kasvava vooga ja suurendada oma vastuvõtuvõimet. Türgi on teatanud oma valmisolekust osaleda aktiivselt ISILi vastases koalitsioonis. ISILi ja selle rahastamisvõrgustike vastase koostöö tihedamaks arendamiseks tuleks kasutada poliitilist dialoogi. ELi ja Türgi vaheline aktiivne terrorismivastase võitlusega seotud dialoog on kiiduväärt ning seda tuleks veelgi tugevdada, eelkõige välisvõitlejate osas. Kõnealust koostööd tõhustab veelgi asjaomaste terrorismivastaste õigusaktide vastuvõtmine Türgi poolt. EL julgustab jätkuvalt Türgit ajama oma välispoliitikat viisil, mis täiendab ELi välispoliitikat ning on sellega kooskõlas, ning viima seda järk-järgult kooskõlla ELi strateegiatega ja seisukohtadega.
- 51.** Jätkunud on eelmistel aastatel vastu võetud reformide, eelkõige 2013. aasta demokraatiseerimise paketi välja kuulutatud meetmete rakendamine. Konstitutsioonikohus on teinud mitmeid olulisi otsuseid, mis on tunnistuseks riigi põhiseadusliku süsteemi vastupanuvõimest. ELi-Türgi vaheline tagasivõtuleping sõlmiti 2013. aasta detsembris samaaegselt viisavabaduse dialoogi algatamisega ning see jõustus 1. oktoobril 2014, andes ELi-Türgi suhetele uue hoo. Kurdi küsimuse rahumeelseks lahendamiseks on tehtud uusi jõupingutusi, nagu näiteks uute õigusaktide vastuvõtmine, mille eesmärk on anda protsessile tugevam õiguslik alus.

Kõnealune protsess on Türgi jaoks ajaloolise tähtsusega ning kõik osapooled peaksid selles heauskselt osalema.

52. 2013. aasta detsembris esitatud korruptsioonisüüdistustele järgnenud valitsuse reaktsioon põhjustab tõsist muret seoses kohtusüsteemi sõltumatuse ja võimude lahususega. Politseiametnike, kohtunike ja prokuröride laiaulatuslikud ümbersuunamised ja vallandamised vaatamata valitsuse väitele, et see ei ole seotud korruptsioonivastase juhtumiga, on mõjutanud asjaomaste institutsioonide tõhusat toimimist ning tekitab küsimusi menetluste kohta, millega need muudatused läbi viidi. On oluline, et korruptsioonisüüdistuste uurimised viiakse läbi korrektselt ja läbipaistvalt ning tagatakse kohtunike ja politsei tegevussuutlikkus. Katsed keelata sotsiaalmeedia (selle väite lükkas konstitutsioonikohus hiljem ümber) ning ulatusliku enesetsensuurini viinud ajakirjanduse surveamine peegeldab piiravat lähenemist sõnavabadusele. Kogunemisvabaduse suhtes rakendatav lähenemisviis on endiselt piirava iseloomuga. Kogunemisvabadust ja õiguskaitseametnike sekkumist käsitlevad Türgi õigusaktid ja nende rakendamine tuleb viia kooskõlla Euroopa normidega.
53. Selle taustal on Türgi prioriteetideks edendada dialoogi kogu poliitilise spektri ja ühiskonna ulatuses laiemalt, anda õigusriigi reformiga seotud jõupingutustele uus hoog ning pöörata erilist tähelepanu inimõiguste austamisele õigusaktides ja praktikas. 23. ja 24. peatükki käsitlevate läbirääkimiste avamine annaks Türgile laiaulatusliku tegevuskava reformide teostamiseks kõnealuses olulises valdkonnas. Türgit kutsutakse üles tegema senisest süstemaatilisemalt koostööd komisjoni ja teiste asjaomaste institutsioonidega, nagu Euroopa Nõukogu ja Veneetsia komisjon. Üldiselt tuleks rohkem tähelepanu pöörata kehtivate õigusaktide tõhusamale rakendamisele. Euroopa küsimuste ministriumil on täita uute õigusaktide ELi õigusega koordineerimise ja ühilduvuse tagamisel oluline roll. Komisjon ootab Türgilt konkreetseid järelemeetmeid hiljuti heaks kiidetud ELi strateegiale, mille eesmärk on elavdada Türgi ühinemisprotsessi.
54. 2012. aastal algatatud positiivse tegevuskava raames jätkatakse Türgiga ühinemisläbirääkimiste toetamist ning täiendamist, tehes laiendatud koostööd mitmes ühist huvi pakkavas valdkonnas. Rohkem kõrgetasemelisi kontakte Türgi, ELi ja liikmesriikide vahel tugevdaks kõnealust koostööd veelgi. Probleemid õigus- ja siseküsimuste valdkonnas, eelkõige seoses rändega, tuleb lahendada tõhusamate ühiste jõupingutustega. EL ootab Türgilt tagasivõtulepingu raames võetud kohustuste täielikku ja tõhusat rakendamist kõigi liikmesriikide suhtes.
55. Türgi on oma suure ja dünaamilise majandusega ka ELi oluline kaubanduspartner ning väärtuslik osa ELi konkurentsivõimest tolliliidus. Aeg on küps võtta meetmeid tolliliidu täieliku potentsiaali ärakasutamiseks. EL ja Türgi peaksid otsima võimalusi omavaheliste kaubandussuhete laiendamiseks ja ajakohastamiseks mõlema poole huvides. 2014. aastal teostatud hindamise alusel tuleks lahendada mitmed tolliliidu toimimisega seotud probleemid. Samuti on oluline panna alus aktiivsele ja laiaulatuslikule majandusdialoogile. ELi ja Türgi energiakoostöö jätkuv tugevdamine ning asjaomased edusammud ühinemisläbirääkimistel lihtsustaksid edusammude tegemist energiaturgude ühendamisel ja integreerimisel. Majanduskoostööd parandaks oluliselt 5. peatükki (riigihanked), 8. peatükki (konkurents) ja 19. peatükki (tööhõive ja sotsiaalpoliitika) käsitlevate läbirääkimiste alustamine kohe pärast seda, kui Türgi on täitnud vajalikud tingimused.
56. Komisjon rõhutab kõigi ELi liikmesriikide suveräänseid õigusi. See hõlmab kooskõlas ELi *acquis'* ja rahvusvahelise õigusega, sealhulgas ÜRO mereõiguse konventsiooniga, muu hulgas õigust sõlmida kahepoolseid lepinguid ning uurida ja kasutada oma

loodusvarasid. Kooskõlas nõukogu ja komisjoni eelnevate aastate seisukohtadega on hädavajalik, et Türgi täidab oma kohustust rakendada täielikult lisaprotokolli ja liigub edasi Küprose Vabariigiga kahepoolsete suhete normaliseerimise suunas. See võib anda ühinemisprotsessile uue hoo, võimaldades teha edusamme nõukogu 2006. aasta detsembri järeldustes käsitletud kaheksa peatüki kohta. Komisjon kutsub üles ka vältima mis tahes ähvardusi, pingete tekitamist ja provokatiivset tegevust, mis võib heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist kahjulikult mõjutada. Komisjon avaldab heameelt asjaolu üle, et Türgi toetab konflikti lahendamisele suunatud täiemõduliste läbirääkimiste taasalustamist Küprosel. Praegu on oluline, et sellisele toetusele järgnevad konstruktiivsed avaldused ja konkreetsed meetmed.

- 57. Küprose küsimusega** seoses toetab komisjon Küprose kreeka ja türki kogukondade juhtide vaheliste ÜRO egiidi all toimuvate konflikti lahendamisele suunatud täiemõduliste läbirääkimiste taasalustamist ning Espen Barth Eide määramist ÜRO peasekretäri erinõunikuks Küprosel. Komisjon loodab, et mõlemad osapooled alustavad peagi ulatuslikke struktureeritud läbirääkimisi, mis sillutavad teed Küprose küsimuses kõigile osapooltele kasuliku terviklikku lahendust käsitleva kokkuleppe saavutamisele. Komisjon ergutab samme, mis aitavad kaasa kahe kogukonna vahel positiivse keskkonna tekkele ja lihtsustavad Küprose elanike igapäevaelu ning toetab selleks kodanikuühiskonna algatusi. EL on teatanud oma valmisolekust kohandada kokkuleppe tingimusi kooskõlas ELi aluspõhimõtetega. Vältida tuleks kokkuleppe saavutamiseks käimasolevate läbirääkimiste suhtes negatiivsete avalduste tegemist.
- 58. Island.** Islandi valitsuse otsusest tulenevalt on ühinemisläbirääkimised alates 2013. aasta maist peatatud. Valitsuse seisukohta arvesse võttes alustas komisjon Islandile ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames abiandmise järkjärgulist lõpetamist. Island on ELi jaoks jätkuvalt oluline partner, sest ta on Euroopa Majanduspiirkonna liige, osaleb Schengeni alas ning teeb koostööd Arktika küsimustes.

LISA

Montenegro, Serbia, endise Jugoslaavia Makedoonia vabariigi, Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Kosovo ja Türgi eduaruannete järelduste kokkuvõte

Montenegro

Montenegro täidab **poliitilisi kriteeriume** endiselt piisaval tasemel. Valitsus on jätkuvalt huvitatud ELiga integreerumisest. Täiendavalt tõhustati ühinemisläbirääkimisteks vajalikke struktuure. Avaliku halduse reformi strateegia rakendamist käsitleva 2014.–2015. aasta tegevuskava vastuvõtmine ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raamistikus avaliku halduse reformi käsitleva uue töörühma loomine peaks toetama edusammude tegemist kõnealuses valdkonnas. Jätkuma peab avaliku halduse optimeerimine, korrupsiooni piiramiseks tuleb suurendada läbipaistvust ning Euroopa integratsiooni valdkonnas tuleb tagada haldussuutlikkuse suurendamine. Suuremaid jõupingutusi on vaja teha avalikus teenistuses politiseerituse kõrge taseme alandamiseks ning tulemuspõhise värbamise ja edendamise tagamiseks. Suurem professionaalsus ja tõhusus on oluline selleks, et valmistada ametiasutusi ette ühinemisläbirääkimistega kaasnevateks probleemideks ning *acquis'* rakendamiseks. Avaliku sektori finantsjuhtimise puhul tuleb tõhustada finantsproгноoside koostamise võimet ning tugevdada vastavust Euroopa standarditele.

2014. aasta alguses toimunud valimisi varjutasid mitmes omavalitsuses rikkumiste kahtlustused. Võimaluse korral tuleks neid kahtlustusi uurida ja vajaduse korral peaksid pädevad asutused esitama süüdistused. Polariseerunud poliitilise keskkonna tõttu oli uute ametivõimude moodustamine mõnedes omavalitsustes pärast valimisi keeruline. Veebruaris ja märtsis võeti vastu uus valimisseadus. See täidab mitmeid OSCE/ODIHRi soovitusi, kuid mõned küsimused vajavad veel lahendamist vastavalt ELi standarditele ja headele tavadele. Erakondade rahastamist käsitlevas seaduses muudatuste vastuvõtmine toimus vastuolulistes tingimustes, kuna peamine koalitsioonipartei hääletas selle vastu. Konstitutsioonikohtu juunikuise otsuse järel kuulutati märkimisväärne osa erakondade rahastamist käsitleva seaduse muudatustest põhiseaduse vastaseks. Montenegro peab kiiremas korras viima oma õigusraamistiku kõnealuses valdkonnas Euroopa normide ja heade tavadega täielikult kooskõlla ning näitama esialgseid tulemusi seaduse korrektsel rakendamisel, sealhulgas kohaldama vajaduse korral hoiatava mõjuga karistusi. Riiklike vahendite väidetava erakonnapoliitilistel eesmärkidel kasutamise suhtes võetud juriidilised järelmeetmed on lõpuni viimata ning tagamata on poliitiline vastutus.

Kohtureformi valdkonnas on käimas meetmete rakendamine vastavalt tegevuskavas ette nähtud ajakavale. Asjaomaste õigusaktide 2013. aasta juuli põhiseaduse reformiga vastavusse viimise järel on valitud mitmeid kohtu- ja prokuratuuritöötajaid. Pärast mitmeid katseid määras parlament 2014. aasta oktoobris lõpuks ametisse uue riikliku peaprokuröri. Lõpule tuleb viia ühtse üleriikliku kohtunike ja prokuröride värbamise ning objektiivse ja tulemuspõhise edutamise süsteemi kasutuselevõtmisega seotud reformid, samuti tuleb tõhustada distsiplinaarsüsteemi. Kuigi kohtute tegevuse tõhusus on üldiselt paranenud, tuleks siiski jätkata kohtusüsteemi tõhusust edendavaid jõupingutusi.

Korrupsioonivastaste meetmete mõju on siiani olnud piiratud. Juba enne uue korrupsioonivastase võitluse ameti tegevuse algust on vaja tugevdada korrupsiooni ennetamise valdkonnas tegutsevate olemasolevate institutsioonide tegevust ning võtta kasutusele senisest ennetavam lähenemisviis. Korrupsioon on mitmes valdkonnas endiselt levinud ning see on tõsine probleem. Korrupsioonijuhtumite, sealhulgas kõrgemal tasemel aset leidvate korrupsioonijuhtumite uurimisel, nende eest vastutusele võtmisel ja süüdistuste esitamisel tuleb saavutada usaldusväärseid tulemusi. Tagada tuleb varade arestimise ja konfiskeerimisega seotud vahendite süstemaatiline kasutamine. Kuigi tulemused on uimastitevastase võitluse valdkonnas paranenud ning rändajate ebaseadusliku üle piiri

toimetamise suhtes on algatatud uusi kohtuasju, esineb jätkuvalt probleeme organiseeritud kuritegevuse teiste vormide, sealhulgas inimkaubanduse, küberkuritegevuse ja rahapesu vastu võitlemisel. Lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste arv nii korruptsiooni- kui ka organiseeritud kuritegevust käsitlevate juhtumite puhul on väike ja kohtuasjad lähevad sageli menetlusnormide rikkumise tõttu uuesti läbivaatamisele. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsiooni vastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Inimõiguste järgimise õigus- ja institutsiooniline raamistik on paigas ning rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate õigusaktide põhielemendid on õigussüsteemi üle võetud. Inimõiguste kaitse ja jõustamise eest vastutavate institutsioonide, sealhulgas nii kohtusüsteemi kui ka politsei suutlikkus vajab suurendamist. Kõnealuse valdkonna puudujäägid mõjutavad kõige rohkem haavatavaid rühmi, nagu näiteks romad ja puuetega inimesed.

Tõsist muret valmistab jätkuvalt sõnavabaduse austamine, kõnealuses valdkonnas on esinenud ajakirjanike vastu suunatud vägivalda ning rünnakuid meediaväljaannetele kuuluva vara vastu. Ajakirjanike vastu suunatud ähvardusi ja vägivalda käsitlevad varasemad ja hiljutised kohtuasjad on siiani põhjalikult uurimata ning nendega seoses ei ole esitatud süüdistusi, et teada saada mitte ainult teo toimepanijad, vaid ka isikud, kes on kõnealused rünnakud tellinud. Eelkõige tuleb kiirelt hakata tegelema vanemate juhtumitega, et vältida nende aegumist. Detsembris loodi komisjon, mille ülesandeks on pädevate ametiasutuste tegevuse järelevalve ajakirjanike vastu suunatud ähvardusi ja vägivalda käsitlevate vanade ja hiljutiste kohtuasjade uurimisel. Ametiasutused peavad täitma kõnealuse komisjoni soovitusi. Valitsus peaks jätkama meediavabaduse avalikku edendamist ja toetamist, vältides avaldusi, mida võib mõista ähvardustena. Ametialaste ja eetiliste standardite edendamise eest vastutavad iseregulatsiooni organid on nõrgad.

Montenegro ametiasutused võtsid lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste kaitse tõhustamiseks täiendavaid meetmeid. Esimene geiparaad Podgoricas toimus ametiasutuste toetusel 2013. aasta oktoobris. Siiski jätkuvad lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste vastu suunatud rünnakud ning süüdimõistmisteni kõnealuses valdkonnas jõutakse harva. LGBTI-inimeste vastu suunatud vaenulikkus on ühiskonnas laialt levinud.

Teatavaid edusamme tehti seoses romade olukorraga, seda eelkõige koolikohustuse täitmise osas, kuigi koolist väljalangemine ning roma tüdrukute väike osakaal roma õpilaste koguarvust on muret tekitav. Romade diskrimineerimisele ning nende poliitilisele alaesindatusele tuleb leida lahendus.

Montenegrol on jätkuvalt head kahepoolsed suhted teiste laienemisprotsessis osalevate riikide ja naabruskonnas asuvate ELi riikidega ning riik on tugevalt kaasatud piirkondliku koostöö arendamisse. Bosnia ja Hertsegoviinaga parafeeriti piirileping.

Montenegro on siiani säilitanud 2007. aastal Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolse immuuniteedilepingu, mis võimaldab teha erandeid rahvusvahelise kriminaalkohtu kohtualluvuse suhtes. Montenegro peab ühinemisläbirääkimiste raames oma seisukohad ELi seisukohtadega vastavusse viima.

Majanduskriteeriumide täitmisel on Montenegro teinud täiendavaid edusamme toimiva turumajanduse suunas. Riik peaks suutma keskmise tähtaja jooksul toime tulla konkurentsiturve ja turujõududega ELis, kui ta jätkab sobivate struktuurireformide kaudu praeguste puuduste kõrvaldamist.

Majandus taastus 2013. aastal W-kujulisest majanduslangusest, kuid taastumine on vähese sisenõudluse, kitsa tootmisbaasi ning väliskeskonnast suure sõltuvuse tõttu endiselt nõrk. Jooksevkonto puudujääk mõnevõrra vähenes, kuid maksebilanss on endiselt tasakaalust

väljas. Märkimisväärne ja pidev eelarvepuudujääk viitab vajadusele konsolideerida eelarvet, et tagada valitsemissektori võla vähenemine. Vaatamata marginaalsele paranemisele on tööturu olukord jätkuvalt väga kõrge töötuse määra tõttu ebakindel, seda eelkõige noorte ja pikaajaliste töötute hulgas.

Montenegro peaks suurendama töötajate liikuvust ning suurendama aktiivse tööturupoliitika tõhusust ning parandama hariduse, sealhulgas kutsehariduse ja koolituse kvaliteeti. Erasektori arengu toetamiseks tuleks võtta meetmeid regulatiivse ja õiguskeskkonna täiendavaks lihtsustamiseks, tõhustades sealhulgas lepingute täitmist, vähendades halduskulusid ja -takistusi, ning lihtsustades erastamismenetlust. Alumiiniumikontserni KAP lahendamata olukord nõuab uute tingimuslike kohustuste vältimiseks stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu eeskirjadega kooskõlas olevat jätkusuutlikku lahendust.

Montenegro võimekus täita liikmesusega kaasnevaid kohustusi erineb valdkonniti. Sõelumisprotsessi tulemusena hindas komisjon, et 20 peatüki puhul oli Montenegro läbirääkimistel piisavalt edenenud, et avada kõnealused peatükid ilma avamiskriteeriume kehtestamata. Nendest peatükkidest on kümme koos vahe- või sulgemiskriteeriumidega juba avatud ning kaks teist peatükki on ajutiselt suletud. Lisaks õigusriiki käsitlevatele peatükkidele seati avamiskriteeriumid üheteistkümne peatüki puhul⁶. Avamispeatükkide ning õigusriiki käsitlevate peatükkide puhul vahekriteeriumide ja kaheksa teise peatüki⁷ puhul sulgemiskriteeriumide täitmine peaks toimima Montenegro jaoks integratsiooni teel juhisenä.

Üldiselt on Montenegro teinud mõnede *acquis'* peatükkidega vastavusse viimisel edusamme, sealhulgas intellektuaalomandiõiguse, teaduse ja teadusuuringute, hariduse ja kultuuri, tarbija- ja tervisekaitse ning välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika vallas. Montenegro on nõukogu otsustega vastuvõetud piiravad meetmed üldiselt üle võtnud ning rakendab neid, sealhulgas meetmeid, mis on võetud seoses Krimmi ebaseadusliku annekteerimisega Venemaa poolt ning sündmustega Ida-Ukrainas.

*Acquis'*ga vastavusse viimine ning vajaliku haldussuutlikkuse tugevdamine on jätkuvalt Montenegro jaoks kõige olulisem väljakutse. Montenegro ametiasutused peavad keskenduma ülejäänud avamiskriteeriumide täitmisele. Erilist tähelepanu tuleks pöörata stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu riigiabi eeskirjade täitmise tagamisele KAPi juhtumi puhul. Nii kesk- kui ka kohalikul tasandil tuleb tugevdada kõigi keskkonda ja kliimamuutusi hõlmavate valdkondade haldussuutlikkust, et oleks tagatud keskkonna ja kliimamuutuste *acquis'*ga vastavusse viimine ning selle rakendamine.

Serbia

Serbia täidab poliitilisi kriteeriume endiselt piisaval tasemel. Märtsis toimunud ennetähtaegsed parlamendivalimised kinnitasid riigi püüdlusi Euroopaga integreerumise suunas. ELiga ühinemine on jätkuvalt uue valitsuse peamiseks eesmärgiks. Valitsus saab parlamendis Euroopaga integreerumiseks vajalike prioriteetsete reformide teostamisel toetuda pretsedenditult suurele, kahekolmandikulisele toetusele. Serbia valitsus on seadnud endale sellega seoses ambitsioonikad majanduslikud eesmärgid. Uues parlamendis kohe põhiseaduslike reformide läbiviimine kujutaks ühinemisläbirääkimiste jaoks otsustava tähtsusega edusamme. Tähelepanu tuleks pöörata reformiprotsessi kaasavuse ja läbipaistvuse jätkuvaks parandamiseks. Kiirmenetlused parlamendis peaksid piirduma vaid juhtudega, kus

⁶ Kaupade vaba liikumine, asutamisõigus ja teenuste osutamise vabadus (Montenegro on täitnud kõnealuse peatüki avamiskriteeriumi ning on sellest tulenevalt kutsutud esitama oma läbirääkimisseisukohad), konkurentsipoliitika, põllumajandus ja maaelu areng, toiduohutus, fütosanitaar- ja veterinaaripoliitika, kalandus, energia, majandus- ja rahapoliitika, sotsiaalipoliitika ja tööhõive, regionaalipoliitika ja struktuurivahendite koordineerimine, keskkond ja kliimamuutused.

⁷ Kapitali vaba liikumine, riigihanked, äriühinguõigus, intellektuaalomandiõigus, infoühiskond ja meedia, ettevõtlus- ja tööstuspoliitika, välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika, finantskontroll.

see on rangelt vajalik. Sõltumatute reguleerivate asutuste rolli tuleks jätkuvalt teadvustada ning nende soovitusi tuleks järgida. Rahvuskonventsioon Euroopa Liidu küsimustes loodi juunis ühinemisläbirääkimiste raames kodanikuühiskonna koostöö platvormina, mis peaks tegutsema kodanikuühiskonnaga tihedalt konsulteerides, eelkõige Serbia kodanike jaoks eriti suurte majanduslike ja sotsiaalsete probleemide tekkimise ajal.

Serbia teeb edusamme avaliku halduse reformimisel. Riik on heaks kiitnud laiaulatusliku strateegia ning tõhustanud avalike strateegiate koordineerimist ja kavandamist, luues uue avalike strateegiate sekretariaadi. Siiski on vaja teostada usaldusväärne ja laiaulatuslik reform, mis toetub asjakohasele analüüsile ja tulemusjuhtimise vahenditele.

Esimesed sammud tehti kohtureformi ja eelmisel aastal vastu võetud korrupsioonivastase võitluse riiklike strateegiate rakendamisel. Serbia on teinud kokkuvõtte tema kohtusüsteemi ees seisvatest märkimisväärtetest probleemidest. Toimus intensiivne seadusandlik tegevus. Võeti vastu kohtunike ja prokuröride hindamise eeskirjad. Alaliselt on ametisse määratud märkimisväärne arv kohtute eesistujaid. Ametisse astus notarite esimene põlvkond. Siiski on siiani vastu võtmata olulised õigusaktid, nagu näiteks tasuta õigusabi seadus. Käimas on hiljuti vastu võetud seaduste rakendamise hindamine. Tõhusa ja sõltumatu kohtusüsteemi tagamiseks on vaja teha edusamme. Kohtunike värbamine ja ametisse nimetamine toimub siiani ebaselgete kriteeriumide alusel. Võistleva süsteemi kasutamise levimisel ja kohtute võrgustiku uuendamisel ei ole kohtusüsteemi tõhususele ja kvaliteedile märgatavat mõju veel olnud.

Ühiskond on saanud tugeva poliitilise tõuke korrupsiooniga võitlemiseks. Toimunud on mitmed kõrgemal tasemel aset leidnud juhtumite uurimised ning jõupingutusi on tehtud kõnealuses valdkonnas koordineerimise ja institutsioonilise juhtimise parandamiseks. Korrupsioon on siiski paljudes valdkondades endiselt levinud ja kujutab endast tõsist probleemi. Süüdistuste esitamise ja süüdimõistvate kohtuotsuste suhe on madal. Rikkumistest teatamise kaitsemehhanisme ei ole veel loodud. Endiselt on loomata tõhusad ennetus- ja ohjamismehhanismid. Korrupsioonivastase võitluse ameti ja nõukogu rollile tuleb toetust avaldada kõige kõrgemal tasemel ning nende soovitusi ja ettepanekuid tuleb nõuetekohaselt täita. Tuleb leida tõhusad alternatiivid sellele, et süüdistuste esitamisel on liiga sageli aluseks positsiooni kuritarvitamine erasektoris.

Serbia osales aktiivselt piirkondlikus õiguskaitsealases koostöös, mille tulemuseks olid konkreetset tulemusel organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, kus organiseeritud kuritegelike rühmitustega seoses peeti kinni oluline kurjategija. Vaja on organiseeritud kuritegevust käsitlevat strateegilist ohuhinnangut, et töötada välja strateegiline kava ja analüüs, millele järgneksid asjaomased õiguskaitsealased meetmed, sealhulgas teabepõhise politseitegevuse kaudu. Korrupsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse juhtumite, sealhulgas kõrgemal tasemel aset leidvate korrupsioonijuhtumite uurimisel, nende eest vastutusele võtmisel ja süüdistuste esitamisel tuleb saavutada usaldusväärseid tulemusi. Organiseeritud kuritegevuse ja korrupsioonivastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Edaspidi saab Serbia jaoks olema oluliseks verstepostiks 23. ja 24. peatüki jaoks usaldusväärsete ja laiaulatuslike tegevuskavade vastuvõtmine kooskõlas uue lähenemisviisiga.

Vähemuste kaitset käsitlev õigusraamistik on üldiselt paigas, kuid selle järjepidev rakendamine kogu riigis tuleb veel tagada sellistes valdkondades nagu haridus, keelekasutus ning vähemuskeelsete meediateenuste ja usutalituste kättesaadavus. Romade olukorra parandamiseks positiivsete meetmete võtmist tuleb kiirendada, eelkõige hariduse, eluasemete ja tööhõive puhul. Täiendavaid jätkusuutlikke jõupingutusi on vaja teha põgenike ja ümberasustatud isikute olukorra parandamiseks.

Belgradis 28. septembril ilma suuremate vahejuhtumiteta toimunud geiparaad on oluline verstapost inimõiguste ja eelkõige lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste üldisel teostamisel. Serbia tegi augustis meediaalaste õigusaktide paketi vastuvõtmisega olulise sammu 2011. aasta meediastrateegia rakendamise suunas. Paketi eesmärk on suurendada meediakanalite omandilise kuuluvuse ja rahastamise läbipaistvust ning viia õigusaktid ja praktika vastavusse ELi raamistikuga. Muret teeb aga sõnavabaduse tingimuste halvenemine. Ametiasutustel on tähtis ülesanne aidata aktiivselt kaasa sõnavabaduse takistamatule teostamisele, sealhulgas väljendades asjakohast toetust sõltumatutele asutustele, inimõiguste eest võitlejatele ja sõltumatutele ajakirjanikele. Kõigi põhiõiguste edendamine ning diskrimineerimisvastase strateegia rakendamine nõuab veelgi suuremat pühendumust ja ennetavamalt lähenemisviisi.

Serbia kohaldas piirkondlikus koostöös jätkuvalt konstruktiivset lähenemisviisi ning parandas märkimisväärselt suhteid mõnede naabritega.

Kosovoga suhete normaliseerimiseks osaleb Serbia jätkuvalt dialoogis ning on üldiselt kohustunud rakendama 2013. aasta aprilli esimest kokkulepet, mis käsitleb suhete normaliseerimise põhimõtteid, ning muid dialoogi raames saavutatud kokkuleppeid. Sellega on kohapeal kaasnenud mitmed pöördumatud muudatused, näiteks Kosovos peeti esimest korda kohalikud ja parlamendivalimised ning märkimisväärselt edenes Serbia politsei ja kohtustruktuuride laialisaatmine. Leiti alaline lahendus Kosovo kaasamisele Kagu-Euroopa koostööprotsessi. Kuigi pärast Kosovos ennetähtaegsete valimiste väljakuulutamist ei ole kõrgetasemelisi kohtumisi toimunud, on töö jätkunud tehnilisel tasandil, mille tulemusena on edusamme tehtud tollimaksude kogumise, integreeritud piirihalduse, energia ja telekommunikatsioonide valdkonnas.

Dialoogi rakendamisel edusammude tegemine on aga üldiselt aeglustunud. Ennetähtaegsed üldvalimised toimusid nii Serbias kui ka Kosovos. On oluline, et kõrgetasemeline dialoog jätkuks. Samuti on oluline, et mõlemad osapooled jätkaksid kõigi kehtivate lepingute täielikku heas usus rakendamist. Järgnevad edusammud peaksid Serbia ühinemisläbirääkimiste lõpuks järk-järgult kaasa tooma Serbia ja Kosovo vaheliste suhete üldise normaliseerumise õiguslikult siduva lepingu vormis, et nii Serbia kui ka Kosovo oleksid võimelised kasutama täielikult oma õigusi ning täitma oma kohustusi.

Majanduskriteeriumide täitmisel on Serbia teinud piiratud edusamme toimiva turumajanduse suunas. Keskmise tähtaja jooksul ELis konkurentsiturve ja turujõududega toime tulekuks tuleb rakendada laiaulatuslikke struktuurireforme.

Aasta esimeses pooles majanduse olukord halvenes, muu hulgas ulatuslike üleujutuste mõjul. Valitsus on majandus- ja struktuurireformide ambitsioonika programmi alustamist tõsiselt võtnud, heaks on kiidetud esimesed olulised töö-, erastamis- ja pankrotiseadused. Eelarve tasakaalustamatus on vaatamata mitmetele uutele meetmetele jätkuvalt väga suur ning valitsemissektori võla kasv jätkus. Kasvav eksport aga aitas maksebilansi tasakaalustamatust vähendada. Inflatsioon langes allapoole keskpanga prognoosi ajalooliselt kõige madalamale tasemele. Töötus on endiselt väga suur.

Riigi rahanduse jätkusuutlikkuse taastamiseks ning majanduskasvu toetamiseks on valitsussektori kulude vähendamisel ja heaks kiidetud struktuurireformide rakendamisel vaja teha märkimisväärsed jõupingutusi. Majanduses riigi suure mõju vähendamine eeldab ebatõhususe kaotamist avalikus sektoris, erastamise edendamist vastavalt ajakavale, riigiabi ühtlustamist ning riigiettevõtete üldjuhtimise parandamist. Tõhustada tuleb maksukogumist, sealhulgas ulatusliku varimajanduse piiramise teel. Ettevõtluskeskkonda takistab liigne bürokraatia, aeglane turulepääs ja sealt lahkumine, lisaks sellele ulatuslikud takistused investeringute tegemisele, nagu nõrk õigussüsteem ja aeglane lepingute täitmine. Pankade laenuandmise parandamiseks tuleb leida tõhus lahendus viivislaenu suure osakaalu

probleemile. Füüsilise infrastruktuuri uuendamine, eelkõige pärast üleujutuste põhjustatud kahju, eeldab pidevaid jõupingutusi ning täiendava eelarvepoliitilise manööverdamisruumi loomist. Haridussüsteem tuleb õpilaste arvu vähenemise ning oskuste tööturu nõudlusele mittevastavuse tõttu tõhusamaks muuta.

Liikmesusest tulenevate kohustuste täitmise võime osas on Serbia jätkanud paljudes valdkondades õigusaktide ELi õigusaktide nõuetega vastavusse viimist. Serbia on sujuvalt jätkanud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste rakendamist. Suuri edusamme tehti infoühiskonna ja meedia valdkonnas, kus võeti vastu kolmest õigusaktist koosnev pakett, millega rakendatakse 2011. aasta meediastrateegiat, ühtlustades seega Serbia õigusraamistikku veelgi enam *acquis*'ga. Jätkati ka raudtee-, õhu- ja maanteetransporti käsitlevate õigusaktide ühtlustamist. Jätkus rahva- ja põllumajandusloenduste tulemuste avaldamine. Uus, 2014. aasta jaanuari avaliku halduse reformi strateegia hõlmab reformiprioriteetide hulgas ka avaliku sektori sisefinantskontrolli.

Välis- ja julgeolekupoliitika valdkonnas tuleks parandada Serbia õigusaktide ELi deklaratsioonide ja nõukogu otsustega vastavusse viimist, et Serbia täidaks läbirääkimisraamistiku nõuet viia oma kõnealuse valdkonna strateegiad ja otsused vastavusse Euroopa Liidu ja liikmesriikide poolt kuni ühinemiseni vastu võetud strateegiate ja otsustega. Serbia peab kiiresti täiendama ja rakendama laiaulatuslikke, usaldusväärseid ja rangeid *acquis*'ga vastavusse viimise kontrollimise ja järelevalve mehhanisme. Märkimisväärseid jõupingutusi on vaja teha ka üldise õigusraamistiku edendamiseks ja täielikuks jõustamiseks, ning mis kõige olulisem, kõnealuste reformide rahaliste ja inimressurssidega tagamiseks. Mõnedes olulistes *acquis*' valdkondades puudub ka institutsiooniline koordineerimine ja juhtimine ning vaja on tagada reguleerivate asutuste sõltumatus. Riigiabi kontrollimist käsitlevad õigusaktid tuleb viia *acquis*'ga vastavusse ning neid tuleb tõhusalt kohaldada kõigi ettevõtjate suhtes, sealhulgas restruktureerimise protsessis ja erastamisel olevate ettevõtjate suhtes. Varjupaigamenetluse ELi standarditega vastavusse viimiseks tuleb teha täiendavaid jõupingutusi, kiiremas korras tuleb parandada alalise majutamise tingimusi. Serbia peab suurendama jõupingutusi energiavaldkonna vastavusse viimisel, sealhulgas seoses South Streami gaasitoruga. Serbia peab saavutama gaasisektori eraldamise ning oluline prioriteet on riikliku gaasifirma Srbijagas restruktureerimine. Täiendav vastavusseviimine on vajalik maksustamise, keskkonna, kliimamuutuste ja geneetiliselt muundatud organismide valdkonnas, märkimisväärselt on vaja tugevdada üldist tervise- ja sotsiaalkaitseüsteemi.

Endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik

Riik täidab **poliitilisi kriteeriume** üldiselt jätkuvalt piisaval tasemel. Riik on lõpule viinud suurema osa kohtusüsteemi ja avalikku haldust käsitlevatest reformidest ning on teinud edusamme alates kandidaatriigiks saamisest 2005. aastal. Võttes arvesse olukorda, kuhu riik on ühinemisprotsessis jõudnud, on õigusaktide vastavusse viimise tase kõrge. Siiski esineb tõsiseid probleeme ning mõnedes valdkondades on need süvenenud. Need on seotud eelkõige üha lõhestavama poliitilise kultuuriga, tõsist muret teeb üha süvenev politiseeritus ja valitsuse kontroll riigiasutuste ja meedia üle ning etniliste rühmade suhete jätkuv ebakindlus.

OSCE/ODIHR hindas 2014. aasta aprilli presidendi- ja ennetähtaegsed parlamendivalimised tõhusalt korraldatuteks, kuid neid mõjutas riigi ja erakondade tegevuse vahel eraldatuse puudumine ning kallutatud meediakajastus. Mure riigi ja erakonna vahelise piiri hägustumise pärast õõnestab usaldust avalike institutsioonide vastu. Dialoogi puudumine ja erakondadevaheliste lõhede püsimine tõi kaasa uue poliitilise kriisi, mille aluseks olid valimistega seotud süüdistused, mistõttu jäi peamine opositsioonierakond parlamendi tööst kõrvale. Peamiste erakondade katsed ajada kogu valijaskonna ja laiemalt riigi huvides konstruktiivset poliitikat on ebapiisavad. Valitsus ja opositsioon peaksid võtma meetmeid parlamendis poliitilise dialoogi taastamiseks. Valitsus peab tagama, et opositsioonil on

võimalus demokraatliku kontrolli funktsiooni täies ulatuses täita. Samal ajal peab opositsioon demokraatlikus protsessis konstruktiivselt osalema.

Avaliku halduse politiseerimine nii kesk- kui ka kohalikul tasandil on tõsine probleem. Läbipaistvuse, vastutuse ja tulemuslikkuse põhimõtteid ei kohaldata veel täielikult. OSCE/ODIHR teatas usutavatest süüdistustest mille kohaselt avaldati avaliku sektori töötajatele 2014. aasta aprilli valimiste ajal survet. Kõnealused probleemid tuleb lahendada, sealhulgas uue õigusraamistiku kaudu.

Täiendavalt tuleb parandada ka kohtute sõltumatust ja pädevust ning rohkem tuleks keskenduda kodanikele osutatava õigusabi kvaliteedile. Riigi suuri õiguslaseid ja tehnilisi edusamme kõnealuses valdkonnas varjutab kasvav mure kohtute selektiivsuse pärast. Töö on andmas tulemusi, kuid korruptsioon on siiski paljudes valdkondades endiselt levinud ja kujutab endast tõsist probleemi. Korruptsioonivastast raamistikku tuleb senisest tõhusamalt rakendada.

Täiendavaid edusamme tehti politseikoostöö ja organiseeritud kuritegevuse ning inimkaubanduse vastase võitluse valdkonnas. Jõupingutusi tuleks jätkata organiseeritud kuritegevuse ja korruptsiooni juhtumite uurimises, nende eest kohtulikule vastutusele võtmises ja kohtuotsuste tegemises tulemuste saavutamiseks. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsioonivastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Põhiõiguste kaitse üldine raamistik on paigas, kuid rohkem tuleks keskenduda selle tõhusale rakendamisele. Jätakuvaid jõupingutusi on vaja roma elanikkonna suhtes eelarvamuse ja diskrimineerimisega seotud probleemide lahendamiseks ning lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste vastu suunatud sallimatusega võitlemiseks.

Meediavabaduse olukord halvenes jätkuvalt. Valitsuse mõju meediaväljaannetele avaldub muu hulgas riiklikult rahastatud reklaami kaudu. Valitseb peavoolumeedia kaudu avalikkusele kättesaadava tõeliselt sõltumatu ajakirjanduse ja täpse ning objektiivse teabe nappus, samuti puudub teadmistel põhinev avalik arutelu.

Rahvustevaheliste suhetega seoses annab 2001. aasta konflikti lõpetanud Ohridi raamleping raamistiku ühiskonna mitmerahvuselisuse tagamiseks. Kogukondade vahel püsib siiski usaldamatus. Sündmused või intsidendid võivad väga kergelt pingeid tekitada. Kaasava mitmerahvuselise ühiskonna edendamiseks on vaja ennetavat ja ühisemat lähenemisviisi. Ohridi raamlepingu läbivaatamine tuleb lõpule viia ning raamlepingu soovitusi tuleb rakendada.

Riigil on üldiselt jätkuvalt head suhted teiste laienemisprotsessis osalevate riikidega ning ta osaleb aktiivselt piirkondlikus koostöös. Jätakuvalt on oluline konstruktiivne lähenemine suhetele ELi liikmetest naaberriikidega. Vältida tuleb tegevust ja sõnavõtte, mis mõjutavad negatiivselt heanaaberlikke suhteid.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik jätkuvalt edukas ning mõnedes valdkondades tegi riik täiendavaid edusamme toimiva turumajanduse kehtestamisel. ELis keskmise tähtaja jooksul konkurentsiturve ja turujõududega toime tulekuks peab riik leidma probleemidele lahenduse struktuurireformide kindlakäelise rakendamise kaudu.

Jätakuvalt majanduse taastumine, mis toetub aga jätkuvalt kitsalt välissektorile ning millel on olnud piiratud mõju töötusele, mis on endiselt suur, eriti noorte hulgas. Tööturu struktuuri jäikuse kõrvaldamisele suunatud reformid on edenenud ebakindlalt. Finantsstabiilsus suudeti säilitada ning välismaiste otseinvesteeringute sissevool on suurenenud. Eelarvedistsipliin ning valitsussektori kulude läbipaistvus ja kvaliteet halvenes.

Majanduskasvu ja tööhõive väljavaated sõltuvad suures osas siseriikliku erasektori ettevõtluskeskkonnast. Selle toetamiseks on vaja veelgi lihtsustada lubade väljastamise menetlusi, seda ka selleks, et julgustada kodu- ja välismaiste äriühingute vahelisi sidemeid, kiirendada turult väljumise menetlusi ning üldisemalt tagada kõigi ettevõtjate jaoks äriõiguse jõustamisel võrdsed tingimused. Parandada tuleb rahastamisele juurdepääsu, sealhulgas pangalaenukanali tõhustamise kaudu. Töötajate oskuste tööturu vajadustega paremasse vastavusse viimine nõuab haridussüsteemi täiendavat reformimist, sealhulgas tuleb rakendada kutseõppe strateegiat. Riigi rahandusega seoses nõuab eelarvedistsipliini halvenemine 2013. ja 2014. aastal paremaid eelarve kavandamise menetlusi ning iga-aastase eelarve täitmise paremat kooskõla keskpika perioodi eelarvestrateegiaga. Valitsussektori kulude kvaliteeti tuleks parandada kapitalikulude suunamisega majanduskasvu edendavateks investeeringuteks.

Endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik on **võimekust täita liikmesusega kaasnevaid kohustusi** edasi arendanud. Riik osaleb jätkuvalt stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessis ning täidab stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raames võetud kohustusi.

Riik teeb ELiga laiaulatuslikku koostööd kõigis *acquis*'ga hõlmatud valdkondades ning ta on saavutanud strateegilisel ja institutsionaalsel tasandil õigusaktide vastavusse viimisel kõrge taseme. Riigi *acquis*'ga vastavusse viimise tase on piisav, et liikuda edasi ühinemisprotsessi järgmise etappi. Nüüd tuleks keskenduda haldussuutlikkusele ja tõhusale rakendamisele.

Siseturu valdkonnas on saavutatud õigusaktide vastavusse viimisel hea tase kapitali liikumise, postiteenuste ja äriühinguõiguse alal. Justiits- ja siseküsimuste valdkonnas on riik teinud edusamme viisapoliitikat, välispiire ja Schengeni ala ning politseikoostööd käsitlevate ettevalmistuste osas. Teisalt on täiendavaid jõupingutusi vaja eelkõige regionaalpoliitika, keskkonna ja kliimamuutuste, sotsiaalpoliitika ning hariduse valdkonnas. Täiendavalt tuleb tugevdada ka avaliku sektori sisekontrollisüsteemi ning arendada seda kogu avaliku teenistuse lõikes.

Nõukogu ei ole veel teinud otsust komisjoni 2009. aasta ettepaneku kohta liikuda kooskõlas stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu artikliga 5 edasi assotsieerimisprotsessi teise etappi.

Albaania

Albaania on teinud **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel täiendavaid edusamme. Algatati peamisi prioriteete käsitlev kõrgetasemeline dialoog ning vajalike reformidega seotud meetmete struktureerimiseks loodi ühised tööühised. Senini on loomata riiklik Euroopa integratsiooni nõukogu, mille ülesandeks saab kaasavuse edendamine ja kõigi sidusrühmade reformiprotsessi koondamine. Reformide jätkusuutlikkuse seisukohast on oluline, et reformiprotsessiga kaasneks konstruktiivne ja jätkusuutlik valitsuse ja opositsiooni vaheline poliitiline dialoog.

Parlament võttis konsensuslikult vastu Euroopa integratsiooni käsitleva resolutsiooni. Resolutsiooniga kiideti heaks mitmed ELiga integreerumisega seotud õigusmeetmed, seda peamiselt korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse valdkonnas, ning see käsitles ka kohtunike ametisse nimetamist. Parandati ka seadusandliku menetluse läbipaistvust. Pingeline poliitiline kliima mõjutab siiski parlamendi tööd, mille tulemusena opositsioon hoidub sageli hääletamisest ning boikoteerib alates juulikuust täielikult parlamendi tööd. Nii valitsus kui ka opositsioon peavad tagama, et poliitiline arutelu toimub peamiselt parlamendis. Valitsus peab tagama, et opositsioonil on võimalus demokraatliku kontrolli funktsiooni täies ulatuses täita. Samal ajal peab opositsioon demokraatlikus protsessis konstruktiivselt osalema.

Edasi liiguti avaliku halduse reformiga, eelkõige hõlmas see avaliku teenistuse seaduse jõustumist, asjaomaste rakendusaktide vastuvõtmist ning värbamismenetluse tõhustamist käsitlevaid samme. Rakendamist tuleb jätkata selleks, et tõhustada avaliku halduse

depolitiseerimist, vastutust ja professionaalseid norme. Haldusmenetluse seadustiku loomine tuleb lõpule viia ning ELi normidega kooskõlas vastu võtta. Meetmeid tuleb võtta sõltumatute institutsioonide sõltumatuse ja toimimise tõhustamiseks.

Albaania astus täiendavaid samme kohtusüsteemi reformi suunas, tehes koostööd Veneetsia komisjoniga, et edendada kohtusüsteemi sõltumatust, vastutavust ja professionaalsust ning hakkas koostama ajavahemiku 2014–2020 kohtureformi strateegiat. Kohtusüsteemi vastutavuse ja läbipaistvuse parandamiseks võeti kohtunike ja prokuröride puutumatust reguleerivate seadusandlike muudatuste kaudu teatavaid meetmeid. Kohtunike suhtes algatatud distsiplinaarmenetluste tulemusena on määratud mitmeid karistusi. Tööd alustasid halduskohtud, kuigi nende täieliku töölerakendamisega läheb veel aega. Kõrgema kohtunõukogu seadusse tehti muudatusi eesmärgiga parandada selle toimimist. Muret on väljendatud muudatuste kiire vastuvõtmise pärast, kuna protsessi ei olnud kaasatud kõiki asjaomaseid osapooli. Siiani esineb palju puudujääke ning valitseb üldine teadmine, et kohtusüsteem vajab kiiresti põhjalikku reformi. Kohtusüsteemi sõltumatuse, tõhususe ja vastutavuse tagamiseks tuleb teha veel olulisi täiendavaid jõupingutusi, muuhulgas ka põhiseaduse muutmise kaudu. Albaania peab rangelt kõnealust protsessi järgima ning tegema konstruktiivset koostööd kõigi sidusrühmadega, sealhulgas jätkuva koostöö kaudu Veneetsia komisjoniga. Konkreetseid meetmeid on vaja kohtunike, prokuröride ja advokaatide distsiplinaarsüsteemi tõhustamiseks ning kohtute tõhususe täiendamiseks suurendamiseks.

Valitsus on väljendanud poliitilist tahet tegutseda korruptsiooni ennetamisel ja selle vastases võitluses otsustavalt. Tõhustati õigusraamistikku ning parandati poliitilist koordineerimist ja järelevalvet kesktasandil. Ametisse nimetati riiklik korruptsioonivastase tegevuse koordinaator ning kõigis valdkondlikes ministeeriumides loodi korruptsioonivastase võitluse teabekeskuste võrgustik. Korruptsioon on siiski levinud paljudes valdkondades, sealhulgas kohtu- ja õiguskaitse-süsteemis, ning kujutab endast väga tõsist probleemi. Albaania peab võtma meetmeid õigusraamistiku jõustamiseks ning võtma vastu ajavahemikku 2014–2020 hõlmava korruptsioonivastase strateegia ja tegevuskavad. Edendada tuleb institutsioonidevahelist koostööd ning ennetavat uurimist takistavad tõkked tuleb kaotada. Albaania peab parandama tulemusi korruptsioonijuhtumite ja eelkõige kõrgemal tasemel esinevate juhtumite uurimisel, nende eest süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel.

Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus näitab õiguskaitsemeetmete intensiivsema rakendamisega positiivset trendi mitmes valdkonnas, nagu näiteks uimastite konfiskeerimine ja uimastitega seotud kuritegevus, majanduskuriteod ja inimkaubandus. Eelkõige on ametiasutused võtnud olulisi meetmeid kanepi kasvatamise ja sellega kauplemisega võitlemiseks. Tegemist on jätkuvalt tõsise probleemiga, millega hakatakse võitlema peamiselt ulatuslike politseioperatsioonidega Lazarati külas ja riigi põhjaosas. Tõhustatud on rahvusvahelist koostööd. Organiseeritud kuritegevuse vastaseid jõupingutusi tuleb siiski veelgi tõhustada. Õiguskaitseasutuste vahelist koostööd tuleks veelgi parandada ning uurimiste tõhusust mõjutavad seadusandlikud tõkked tuleks kaotada. Albaania vajab jätkusuutlikke jõupingutusi, millele lisanduvad ennetavad ja süstemaatilised finantsuurimised ning järjepidev õigusaktide jõustamine, et võidelda mistahes liiki kuritegevusega, sealhulgas rahapesu, inimkaubandus ja uimastitega kauplemine. Albaania peaks jätkama kanepikasvatuse suhtes resoluutsete meetmete võtmist. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsioonivastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Inimõigustega seoses austatakse üldiselt jätkuvalt kogunemis- ja ühinemisvabaduse, samuti mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabaduse põhimõtteid. Lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õigustega seotud koostöö riigiasutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel paranen. Vaadati läbi puuetega inimeste suhtes kohaldatav

õigusraamistik, mille rakendamine tuleb tagada. Kõrvaldada tuleb sooliselt diskrimineerivad õigussätted, tõhustada tuleks laste kaitsmisega seotud institutsioonilist suutlikkust, samuti tuleb leida lahendus laste sunniviisilise töö probleemile. Võeti vastu lapse õigusi käsitlev tegevuskava. Albaania peab keskenduma meetmete rakendamisele, et edendada romade kaasatust ning kaitsta haavatavaid rühmi. Omandiõiguste kaitset tuleks veelgi tõhustada, vaadates selleks läbi 2012. aasta omandireformi strateegia ning tõhustades juriidilise omandiõiguse turvalisust. Sõna- ja meediavabadusega seoses ei suutnud valitsus kindlaks määratud prioriteetide suhtes meetmeid võtta. Kõik audiovisuaalmeedia asutuse seadusjärgsed ülesanded tuleb taastada ning praktikas tuleb tagada asutuse sõltumatus. Endiselt on probleemiks sageduste loata kasutamine mitme ringhäälinguorganisatsiooni poolt.

Albaania positiivne osalemine piirkondlikus koostöös ja heanaaberlikes suhetes on endiselt väga oluline.

Majanduskriteeriumide täitmisel on Albaania teinud teatavaid edusamme toimiva turumajandusega riigiks saamise suunas. Albaania peaks suutma keskmise tähtaja jooksul toime tulla konkurentsivõime ja turujõududega ELis, kui ta kiirendab struktuurireformide teostamist veelgi.

Albaania säilitas makromajandusliku stabiilsuse, edenes võlgade tasumisel ning võttis meetmeid maksude haldamise ja kogumise parandamiseks. Majanduskasvu aeglustus ning jooksevkonto puudujääk on endiselt suur, mis peegeldub nõrgas konkurentsivõimes. Eelarvepuudujääk ületab 2013. aastal seatud eesmärgi ning valitsemissektori võla suurenemine jätkus, piirates nii eelarves manööverdamisruumi. Inflatsioon jäi madalale tasemele, mis võimaldas rahapoliitika lõdvendamise jätkumist, kuid see ei väljendunud kommertsbankade viivislaenu suure osakaalu tõttu laenukasvust. Töötuse määr on kõrge ning mitteametlik majandus on jätkuvalt laialt levinud.

Albaania peaks valitsemissektori võla vähendamiseks jätkama eelarve konsolideerimist, jättes samal ajal ruumi majanduskasvu soodustavatele kulutustele. Energiasektorit tuleks reformida ning pensioni- ja maksuameti reforme tuleks edasi rakendada, et vähendada riske riigi rahandusele. Riigi poolt võlgu olevate summade ettevõtjatele tagasi maksmise ning viivislaenu probleemide lahendamise kaudu tuleb toetada pankade laenuandmist ja laenukasvu. Ettevõtluskeskkonna parandamise kaudu tuleb kõrvaldada erasektori arengut takistavad tõkked, mida iseloomustavad puudused õigusriigis, regulatiivse raamistiku nõrkus ning omandiõigusega seotud kindlusetus. Erainvesteeringute ning eelkõige välismaiste otseinvesteeringute jaoks soodsate tingimuste loomine on kitsa tootmisbaasi mitmekesistamise jaoks väga oluline. Oskuste tööturu nõudlusele mittevastavuse probleemi lahendamiseks ja tööhõive suurendamiseks tuleks väljaõpet ja koolitamist täiustada.

2009. aasta aprillis jõustunud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu rakendamine jätkus üldiselt probleemideta. Albaania jätkas õigusaktide ELi nõuetega vastavusse viimist, edendades nii oma võimekust täita liikmesusega kaasnevaid kohustusi. Võeti vastu uus riiklik Euroopa integratsiooni tegevuskava aastateks 2014–2020. Konkreetsed muutused on enamikus valdkondades olnud siiski mõõdukad. Albaania peab ELi *acquis'* rakendamise ettevalmistamiseks oma jõupingutusi märkimisväärselt suurendama. Enamik jõupingutusi on vajalikud intellektuaalomandiõiguste kaitse tagamiseks. Valitsuse ja energiajaotusettevõtja CEZ vahelise vaidluse lahendamine aitas kaasa täiendavate energiasektori reformide alustamisele. Kõnealuses valdkonnas jõupingutuste suurendamine (sh energiaallikate ja elektrituru toimimise mitmekesistamine) on majanduse arengu jaoks väga oluline. Albaania peab tõhustama ka keskkonnakaitset ning kõrvaldama transpordi, toiduohutuse ning tarbija- ja tervisekaitse valdkonnas täheldatud puudused. Tõhustada tuleb *acquis'* rakendamise eest vastutavate asutuste haldussuutlikkust ja kutsealaseid standardeid,

samuti tuleb kaitsta reguleerivate asutuste sõltumatust. Jätkuvalt on väga oluline tõhustada läbipaistvust ja vastutavust eelkõige riigihangete ja riigi rahanduse juhtimise valdkonnas.

Bosnia ja Hertsegoviina

Riik on teinud **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel taaskord väga piiratud edusamme. Toimivate ja jätkusuutlike institutsioonide loomisel ei ole käegakatsutavaid edusamme tehtud. Samuti on Bosnia ja Hertsegoviina Parlamentaarses Assamblees ELiga seotud seaduste vastuvõtmisel tehtud väga väheseid edusamme. Poliitiliste seisukohtade ja etniliste piiride alusel tekkinud erimeelsustel on olnud oluline negatiivne mõju riigi tasandi esinduskogude tööle ja föderatsioonile laiemalt.

Kodanikuühiskonna koostöö riigi, üksuse ja kantoni tasandil on endiselt nõrk. Nagu 2014. aasta alguses toimunud sotsiaalsed meeleavaldused tõestasid, peaksid kõik valitsused keskenduma kõigepealt kodanike sotsiaal-majanduslike vajaduste rahuldamisele, vähendades eelkõige väga kõrget noorte töötuse määra ning toetades abivajajaid, sealhulgas maikuiste üleujutuste ohvreid.

Poliitilist kliimat arvestades on avaliku halduse reformimisel ning ELiga integreerumise nõuete täitmise suutlikkuse suurendamisel tehtud väga piiratud edusamme. Õigus- ja haldusraamistiku valitsuse erinevate tasandite vahel killustamine on jätkuvalt tõsine probleem, kuna see mõjutab oluliselt avalike teenuste süsteemi funktsionaalsust. Välja on vaja töötada uus avaliku halduse reformi strateegia 2014. aastale järgnevas ajaks. Avaliku sektori finantsjuhtimise reformid tuleb läbi viia terviklikul viisil.

Kohtusüsteemi reformis tehti väheseid edusamme. Õigussüsteemi struktureeritud dialoog on endiselt oluliseks platvormiks, millelt saavutada konsensus kohtureformi küsimustes, ning seda on laiendatud nii, et see hõlmaks muid õigusriigi valdkonnaga seotud küsimusi. Esmajärjekorras tuleb teostada riigi tasandi kohtusüsteemi reform. Osaliselt on leitud lahendus kõigil tasandil sõjakuritegusid käsitlevate kuhjunud kohtuasjade arvu vähendamiseks vajalike inimressursside puudusele, kuid jätkusuutlikkuse tagamiseks tuleb siiski toetuda asjakohasele kavandamisele ning pädevad siseriiklikud ametiasutused peavad tegema asjakohaseid rahaeraldusi. Kohtusüsteemis tuleb täiendavalt tõhustada distsiplinaarvahendeid ning huvide konflikte käsitlevaid asjakohaseid määruseid.

Vähe edusamme tehti korruptsiooni vähendamist käsitlevate reformide osas. Korruptsioon mõjutab endiselt kogu avalikku sektorit ning on jätkuvalt tuntav teenuste osutamise ja tööhõivele juurdepääsu valdkonnas. Poliitilise eestkoste võrgustikud on laialt levinud ning mõjutavad valitsuse kõiki tasandeid. Kõrgemal tasemel esineva korruptsiooni juhtumite uurimine ja nende eest süüdistuste esitamine on jätkuvalt ebapiisav ning tõhusate uurimiste, nende eest süüdistuste esitamise ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemise üldine tase on madal. Puudub poliitiline tahe minna retoorikast kaugemale ja tegeleda korruptsiooniga, sealhulgas kõrgemal tasemel esineva korruptsiooni juhtumite uurimise ja nende eest süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisega. Piiratud edusamme tehti organiseeritud kuritegevuse ohjeldamisel, tegemist on siiani tõsise probleemiga, seda vaatamata mõningatele edukatele ühisoperatsioonidele, mis toimusid muu hulgas tihedas koostöös naaberriikidega. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsioonivastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Inimõiguste järgimise õigus- ja institutsiooniline raamistik on paigas ning rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate õigusaktide põhielemendid on õigussüsteemi üle võetud. Suurenenud poliitiline ja finantssurve meediale ning ajakirjanike ja toimetajate hirmutamise ja ähvardamise on siiski tõsine probleem. Rohkem jõupingutusi tuleb teha selleks, et muuta koolid kaasavamaks ja lõpetada föderatsiooni tava pidada ühe katuse all kaht kooli. Tagada tuleb lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste vastu suunatud vihkamist õhutavate avalduste, vägivalda ja diskrimineerimise juhtumite tõhus ennetamine ning

uurimine. Kuigi romade eluasemevajaduste rahuldamisel tehti häid edusamme, tuleb hariduse, tervishoiu ja tööhõive valdkonnas jõupingutusi tõhustada. Seoses pagulaste ja riigi sees ümberasustatud isikutega tuleb tagada läbivaadatud strateegia ja eelkõige selle sotsiaal-majanduslike aspektide tõhus rakendamine. Bosnia ja Hertsegoviina osaleb jätkuvalt aktiivselt piirkondlikus koostöös ning tal on naabritega head suhted.

Majanduskriteeriumide täitmisel on Bosnia ja Hertsegoviina teinud väheseid edusamme toimiva turumajanduse suunas. Märkimisväärseid samme on vaja teha jätkuvate struktuursete puuduste kõrvaldamiseks, et olla valmis tulema pikemas perspektiivis toime liidu konkurentsivõime ja turujõududega.

Majanduskasv on mõõdukalt taastunud ning jooksevkonto puudujääk on jätkuvalt maksebilansi tasakaalustamatuse tingimustes vähenenud. Majanduse taastumine on vähese sisenõudluse ja kitsa tootmisbaasi tõttu endiselt nõrk. Arvatakse, et kevadised üleujutused halvendavad keskpika perioodi majanduslikku ja eelarve olukorda. Jõupingutusi on tehtud föderatsioonis eelarvekoordineerimise ning kaudsete maksude kogumise parandamiseks.

Bosnia ja Hertsegoviina peaks eelarvedistsipliini säilitamiseks jätkama kiireloomuliste meetmete võtmist. Lisaks sellele on vaja võtta meetmeid riigi märkimisväärse osaluse vähendamiseks majanduses. Samuti on vaja vähendada valitsemissektori kulutuste taset ning parandada nende koosseisu ja suunamist. Samuti tuleks asjakohaselt lahendada riigiettevõtete ebatõhususe probleem. Parema koordineerimise üksuste vahel ja sees lihtsustaks ja tõhustaks märkimisväärselt majanduspoliitika kujundamist. Järjepidevalt kõrges töötuse määras väljenduv tööturu ulatuslik tasakaalustamatus, eelkõige noorte hulgas, ning väga madal osalusmäär nõuavad töötamist mittesoodustavate stiimulite kõrvaldamiseks ja hariduse kvaliteedi parandamiseks otsustavate sammude astumist. Puudused õigus- ja ettevõtluskeskkonnas, eelkõige aeglane lepingute täitmine, turulepääsu ja sealt lahkumise kulud ja keerulised menetlused ning vähearenenud infrastruktuur vajab erasektori arendamise toetamiseks ning investeeringute ja eelkõige välisinvesteeringute ligimeelitamiseks muutmist. Selle taustal on jätkuvalt oluliseks probleemiks ka varimajandus. Lisaks sellele vajab lahendamist viivislaenude suure osakaalu vähendamine.

Sarnaselt eelmisele aastale tähendab otsese poliitilise toetuse puudumine ELiga ühinemisele, ELi küsimusi käsitleva toimiva koordineerimismehhanismi puudumine ning pädevusi käsitlevad sisevaidlused seda, et **õigusaktide ühtlustamisel ELi õigusaktide ja normidega** on tehtud piiratud edusamme. See hõlmab eelkõige selliseid valdkondi nagu inimeste ja tööjõu liikumine, teenuste osutamise vabadus ja asutamisõigus, kaupade vaba liikumine, tarbijakaitse, tööhõive ja sotsiaalpoliitika, haridus, kultuur ja teadustöö, tööstus ja VKEd, keskkond ja kliimamuutused ning transport. Paljudes valdkondades takistas edusammude tegemist riigiüleste strateegiatega puudumine.

Põllumajanduse ja maaelu arengu, toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika ning kalanduse valdkonnas on tehtud vähe edusamme. Ühtlustamine ELi nõuetega kõnealuses valdkonnas takistab jätkuvalt loomse päritoluga kaupade eksporti ELi. Tegemist on kahetsusväärse olukorraga, mis nõuab lahenduse saamiseks suuri ja hästi koordineeritud jõupingutusi. Maksustamise valdkonnas võttis Bosnia ja Hertsegoviina vastu väikeste õlletehaste maksukava, mis ei ole kooskõlas vahelepingu kohustustega, kuna on õlleimpordi suhtes diskrimineeriv. Energiasektoris tehtud edusammud olid haldusstruktuuri keerukuse ning riigi ja üksuste vaheliste pädevusi käsitlevate vaidluste ja poliitilise tahte puudumise tõttu vähesed. Sellega on muu hulgas kaasnenud energiaühenduse lepingu raames gaasivaldkonnas võetud kohustuste raske ja järjepidev rikkumine, millele tuleb kiiresti lahendus leida. Edusamme tehti muu hulgas siseturu valdkonnas, kus võeti vastu riigihangete seadus, mis võimaldab riigil viia oma õigusaktid vastavusse ELi 2004. aasta direktiividega. Üksuse ja riigi tasandi statistikaorganite koostöö paranes eelkõige rahva- ja eluasemeloenduse raames.

Kosovo

Poliitiliste kriteeriumidega seoses on Kosovo viimase aasta poliitilist elu kõige enam mõjutanud kohalikud ja üldvalimised ning nende järelmõju. Juunikuus toimunud üldvalimised olid läbipaistvad ja hästi korraldatud. Valimiste päev möödus ilma oluliste vahejuhtumiteta ning valijad said anda oma hääle vabalt kogu Kosovos, sealhulgas neljas põhjapoolsemas omavalitsuses. Valimistega kinnitati 2013. aasta lõpus toimunud kohalike valimiste käigus saavutatud edusamme. Mõlemate valimiste puhul toimus valimisprotsessis edasimineku. Tuvastati vähem valimispettusi kui 2010. aasta valimistel ning need lahendati tõhusalt. Märkimisväärne arv 2010. aasta rikkumisjuhtumeid on siiani kohtus arutlusel. Kosovo ei ole siiani rakendanud valimisvaatluste missiooni ja ekspertide soovitusi. Need hõlmavad laiaulatusliku valimisseaduse vastuvõtmist ja valijate nimekirjade täpsuse parandamist. Valimisreform peab tagama, et valimiste õigusraamistik peegeldaks ELi parimaid tavasid. Kosovo hiljutine liitumine Veneetsia komisjoniga saab sellele ainult kasuks tulla.

Tagasilöögiks on olnud suutmatust uusi õigusakte sujuvalt ja õigeaegselt vastu võtta. Uus valitsus ja assamblee peavad ELi reformikavale uue hoo andma. Mõlemad institutsioonid peavad toetuma Kosovos ELiga ühinemise suhtes tekkinud poliitilisele konsensusele. Kosovo valitsus on näidanud oma suutlikkust ELiga ühinemise kava stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu läbirääkimistega seoses koordineerida. Eri ministeeriumide ja institutsioonide teadmistele toetudes tegid Kosovo läbirääkijad märkimisväärseid jõupingutusi, et väljapakutud tekst läbi vaadata ning selle võimalikku mõju analüüsida. See peegeldab head arusaamist võetud kohustuste mõjust.

Tulevase stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raames võetud kohustuste rakendamiseks ja täitmiseks peab assamblee keskenduma õigusaktide ja strateegiate rakendamisele. Seadusandlikud ja strateegilised kavad peavad vajaminevaid vahendeid realistlikult peegeldama. Uus seadusandja näeb ette hea võimaluse parandada ülevaadet täideviivast ja seadusandlikust protsessist. Assamblee rolli sõltumatute institutsioonide ja reguleerivate asutuste järelevalves tuleb tõhustada. Kõnealuste asutuste sõltumatust tuleb toetada ning nendesse töötajate ametisse määramine peab toimuma viivitusteta ning objektiivsete kriteeriumidega õiglasele ja depolitiseeritud valikumenetlusele toetudes.

Jätkunud on hea koostöö Euroopa Liidu õigusriigimissiooniga EULEX. Kosovo ametiasutused on võtnud märkimisväärseid poliitilisi kohustusi, et uuendada missiooni mandaati ning ametiasutused nõustusid ka erikohtu loomisega, kus lahendada erirakkerühma juhitud uurimistest tulenevaid kohtuasju. Selle protsessi lõpule viimiseks peab Kosovo heaks kiitma vajalikud seadusemuudatused, sealhulgas oma põhiseaduses. Kohtuasutused on hästi toime tulnud struktuuriprobleemidega, nagu näiteks 2013. aastal vastu võetud laiaulatuslik kohtureform ning teatavate EULEXi funktsioonide üleandmine kohalikele omavalitsustele. Õigusriiki käsitleva struktureeritud dialoogi raames jätkati kõnealuse protsessi toetamist. Jätkuvalt on probleemiks juhtumite kuhjumine ning erapooletu ja sõltumatu kohtumõistmise tagamine. Kosovo kohtuasutused peavad vastuvõetavate tõendite alusel uurima ennetavalt süüdistusi ning võtma sõltumata üldsuse või poliitikute arvamusel vastu hästi põhjendatud ja õigeaegseid kohtuotsuseid.

Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitlusega seoses on suurenenud uimastitega seotud uurimiste arv ning mõningad inimkaubandusega tegelevad rühmitused on õnnestunud laiali saata. Kuid väheste tulemuste tõttu süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel ja uimastite konfiskeerimisel on Kosovo organiseeritud kuritegevuse ja korruptsiooni vastases võitluses alles algusjärgus. Õiguskaitseasutused ei soovi finantsuurimisi alustada ning kohtunike poolt algatatud ja politsei poolt uuritud varade külmutamist ja konfiskeerimist käsitlevate juhtumite arv on endiselt väike. Tunnistajate hirmutamise on endiselt suur probleem. Uus valitsus ja parlament peavad korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse

suhtes üles näitama nulltolerantsi ning selget poliitilist tahet korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu tõhusalt võidelda. Kosovo poliitikud peavad näitama oma valmidust sõltumatute kohtumenetluste tulemustega nõustuda. Organiseeritud kuritegevuse ja korruptsiooni vastane võitlus on kuritegevuse poliitilisse, õigus- ja majandussüsteemi sissetungi tagasilöömisel otsustava tähtsusega.

Avaliku halduse reformi strateegia (2010-2013) ja tegevuskava (2012–2014) rakendamine on olnud Kosovo jaoks väga keeruline ning andnud väga vähe tulemusi. Poliitilisi kohustusi võttes peab Kosovo looma poliitika kujundamise, seadusandliku kavandamise ja reformide praktilise rakendamise realistliku strateegilise raamistiku. Prioriteetideks on avaliku teenistuse õigusraamistiku koostamise lõpuleviimine, selle depolitiseerimise tagamine ning avaliku teenistuse tulemuslikkuse hindamise teostamine. Kosovo peab vastu võtma ka üldise haldusmenetluste seaduse, mis on ettevõtlussõbraliku keskkonna loomisel otsustava tähtsusega. Kuigi mõned avaliku sektori finantsjuhtimise eeskirjad ja määrused on juba kehtestatud, peab Kosovo tagama, et kõnealuses valdkonnas kasutatakse reformide teostamisel laiaulatuslikumat lähenemisviisi. Kosovo peab tagama nende rakendamise ning parandama peaauditiiri aruannete alusel järelemeetmete võtmise.

Inim- ja põhiõigused on Kosovo õigusaktidega üldiselt tagatud. Taas jätkab oma tegevust sõltumatu meediakomisjon. Ajakirja Kosovo 2.0 suhtes vägivaldale kasutanud isikutele määrati tingimisi karistused. Jätkunud on ähvardused ja rünnakud lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste eest võitlevate aktivistide ja ajakirjanike suhtes ning tegemist on jätkuvalt tõsise probleemiga. Sõna- ja meediavabaduse tingimused tuleb kindlaks määrata. Tõhusalt tuleb jõustada omandiõigusi, sealhulgas naiste juurdepääsu pärandvarale käsitlevaid õigusi. Kosovo ei ole veel oma inimõiguste kaitsega tegelevat institutsioonilist süsteemi ühtlustanud. Institutsioonide vastutusala ei ole selge, mis takistab õigusaktide rakendamist ja järelevalvet.

Mõnele Montenegros laagris elavatele roma kogukonda kuuluvatele riigi sees ümberasustatud peredele on antud maad. Suleti romade Leposaviqis/Leposavićis asuva laagri peahoone. Rakendamise järelevalvenõukogu tõhustas kultuuri- ja usundipärandi kaitset. Kosovo peab siiski suurendama jõupingutusi, et tagada õigusaktide ja poliitikaraamistike, sealhulgas roma, aškali ja egiptlaste kogukonna integratsiooni käsitleva tegevuskava rakendamine. Vähemuste hulka kuuluvate isikute ja nende vara vastu suunatud julgeolekuintsidente ja kuritegusid tuleb uurida ja nende eest süüdistusi esitada põhjalikul ja asjakohasel viisil. Rakendada tuleb Prizreni ajaloolist kesklinna ja Velika Hoča / Hoçë e Madhet käsitlevaid seadusi. Velika Hoča / Hoçë e Madhe seadus põhjustab erilist muret, kuna selle rakendamisel ei ole edusamme tehtud vaatamata kohaliku omavalitsuse 2013. aasta veebruari otsusele rakendamisega edasi minna ning samuti vaatamata keskkonna- ja ruumilise planeerimise ministriumide haldussuunistele. Rangeid meetmeid on vaja ebaseadusliku ehitustegevuse ning kultuuripärandi lammutamise ennetamiseks.

Piirkondlikus koostöös on Kosovo teinud täiendavaid edusamme ning on sõlminud mitme oma naabriga uusi kahepoolseid koostöölepinguid.

Serbiaga suhete normaliseerimiseks osaleb Kosovo jätkuvalt dialoogis ning on üldiselt kohustunud rakendama 2013. aasta aprilli esimest kokkulepet, mis käsitleb suhete normaliseerimise põhimõtteid, ning muid dialoogi raames saavutatud kokkuleppeid. Sellega on kohapeal kaasnud mitmed pöördumatud muudatused, näiteks Kosovos peeti esimest korda kohalikud ja parlamendivalimised ning märkimisväärselt edenes Serbia politsei- ja kohtustruktuuride lammutamine. Leiti alaline lahendus Kosovo kaasamisele Kagu-Euroopa koostööprotsessi. Kuigi pärast Kosovos ennetähtaegsete valimiste väljakuulutamist ei ole kõrgetasemelisi kohtumisi toimunud, on töö jätkunud tehnilisel tasandil, mille tulemusena on

edusamme tehtud tollimaksude kogumise, integreeritud piirihalduse, energia ja telekommunikatsioonide valdkonnas.

Dialoogi rakendamisel on edusammude tegemine aga üldiselt aeglustunud. Ennetähtaegsed üldvalimised toimusid nii Serbias kui ka Kosovos. On oluline, et kõrgetasemeline dialoog jätkuks. Samuti on oluline, et mõlemad osapooled jätkavad kõigi kehtivate lepingute täielikku heas usus rakendamist. Järgnevad edusammud peaksid Serbia ühinemisläbirääkimiste lõpuks järk-järgult viima õiguslikult siduva lepingu vormis Serbia ja Kosovo vaheliste suhete üldise normaliseerumiseni, et nii Serbia kui ka Kosovo oleksid võimelised kasutama täielikult oma õigusi ning täitma oma kohustusi.

Majanduskriteeriumide täitmisel on Kosovo teinud piiratud edusamme toimiva turumajandusega riigiks saamise suunas. Märkimisväärseid jõupingutusi on vaja teha struktuursete puuduste kõrvaldamiseks, et olla valmis tulema pikemas perspektiivis toime liidu konkurentsivõime ja turujõududega.

Majanduskasv on 3,4 % tasemel jätkuvalt positiivne, kuid sellega ei kaasnenud tööturu tingimuste paranemist. Maksebilanss on vaatamata kaubandusbilansi puudujäägi vähenemisele endiselt tasakaalust väljas. Makromajanduslik stabiilsus säilis vaatamata jooksvate kulude märkimisväärsele valimiste-eelsele *ad hoc* suurenemisele, eelkõige palkadeks ja pensioniteks. Selline tegevus halvendab eelarvepoliitika läbipaistvust, prognoositavust ja usaldusväärsust, raskendab eelarve kavandamist ning suunab kulusid majanduskasvu vähem soodustavate kulutuste suunas.

Eelarvepoliitika kavandamise tõhustamine ja eelarve-eeskirjade tõhus rakendamine on väga oluline. Lisaks sellele peaksid suuri infrastruktuuriprojekte käsitlevad otsused, näiteks transpordisektoris majandusliku kasu maksimeerimiseks toetuma asjakohastele kulutasuvuse hindamistele. Püsiva ja väga kõrge töötuse määra valguses tuleks teha jõupingutusi erasektori arendamise lihtsustamiseks ettevõtluskeskkonna parandamise kaudu. Selleks tuleks kiiresti kõrvaldada takistused, mis tulenevad nõrgast haldussuutlikkusest, rahastamise raskest kättesaadavusest ning aeganõudvast ja keerukast erastamismenetlusest. Kosovo peab tagama õigus- ja kohtusüsteemi korrektse toimimise, edendama lepingute täitmist ning tõhusalt lühendama kohtutes viivitustele kuluvat aega. Parandada tuleb majandusstatistikat.

Õigusaktide ühtlustamisel ELi õigusaktide ja normidega on Kosovo ametiasutused tõestanud oma suutlikkust järgida poliitilisi prioriteete, nagu läbirääkimised stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu üle, viisavabaduse dialoog ning dialoog Serbiaga. Seda suudeti tänu siduvatele poliitilistele kohustustele. Tulemuste saavutamine teistes prioriteetsetes reformivaldkondades on olnud ebahõlpsam. Jätkuvalt kehtib kapitali liikumist võimaldav alusõigusraamistik, kuid püsivalt eksisteerivad välismaalaste kinnisvara oste takistavad tõkked. Konkurentsi valdkonnas on Kosovo tulemused piiratud, mis tuleneb väga nõrgast järelevalvest konkurentsivastaste tavade ja riigiabi üle. Kosovo peab tagama, et konkurentsiamet oleks oma töös tõhus ja sõltumatu. Kohalike tootjate eelistamist käsitlevate sätete lisamiseks muudeti riigihangeteseadust. Kõnealust eelistamist käsitlevad sätted tuleb viie aasta jooksul pärast stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu jõustumist tühistada.

Kosovo energiavarustus on stabiilselt paranenud, mille tulemusena on elektrikatkestused nüüd väga harvad. Plahvatus Kosovo A-elektrijaamas näitas süsteemi haavatavust. Kosovo peab kõnealuse elektrijaama dekomisjoneerimist aktiivsemalt ette valmistama. Vaatamata nappidele vahenditele on häid edusamme tehtud põllumajanduse ja toiduohutuse valdkonnas. Inspektorite keskagentuuri üleviimine tuleb viivitamata lõpule viia. Seda tuleb teha toidu- ja veterinaarnormide jõustamiseks, mis on stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu kontekstis oluline kaubanduse edendamiseks. Huvi puudumine keskkonna vastu on muutunud Kosovos rahvatervise ja elukvaliteedi jaoks tõsiseks probleemiks.

Türgi

Poliitiliste kriteeriumidega seoses iseloomustasid aastat taaskord teravad kontrastid.

Ühelt poolt jätkus eelmistel aastatel vastu võetud reformide rakendamine. Võeti vastu ja rakendati mitmeid 3. ja 4. kohtureformipaketi meetmeid ning 2013. aasta septembris esitatud demokratiseerimispaketis välja kuulutatud meetmeid. Kõnealuste meetmetega alandati muu hulgas erakondadele antava eelarvetoetuse künnist, võimaldati poliitilist tegevust ka muudes keeltes ja dialektides kui türgi keel ning nähti ette erahariduse andmine muudes keeltes ja dialektides kui türgi keel. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni rikkumise ärahoidmise tegevuskava vastuvõtmine märtsis oli oluline samm, millega ühtlustada Türgi õigusraamistiku ja -praktika Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga. Konstitutsioonikohus jätkas individuaalsete kaebuste menetluse kohaldamist. Tehti mitmeid olulisi otsuseid põhiõiguste kaitse tugevdamiseks, mis näitab riigi põhiseadusliku süsteemi vastupanuvõimet.

Türgi parlament võttis juunis vastu kurdi küsimuse lahendamisele suunatud seaduse, mille eesmärk oli „anda leppimisprotsessile tugevam õiguslik alus”. Seadus võeti vastu kõigi erakondade laiaulatuslikul toetusel. Seadus hõlmab meetmeid terrorismi ärahoidmiseks, sotsiaalse kaasatuse tugevdamiseks, Kurdistani Töölisparteist lahkujate ühiskonda reintegreerimiseks ja nende poolt relvade mahapanemiseks ning endiste võitlejate naasmise suhtes avaliku arvamuse ettevalmistamiseks. Seadusega tugevdatakse leppimisprotsessi alust ning antakse positiivne panus stabiilsuse tagamisse ja inimõiguste kaitseks Türgis.

Septembris esitas ELi küsimuste ministeerium „Euroopa Liidu strateegia”, mis oli mõeldud Türgi ühinemisprotsessile uue hoo andmiseks. Strateegia toetub kolmele sambale: poliitilised reformid, sotsiaal-majanduslik muutumine ühinemisprotsessi raames ning kommunikatsioonistrateegia. Prognoositakse, et strateegiale järgnevad tegevuskavad, milles esitatakse konkreetseid meetmeid ja ajakavad.

Teisalt aga tekitas valitsuse reageering kõrgemal tasemel, sealhulgas valitsusliikmete ja nende pereliikmete seas esineva korruptsiooni süüdistuste suhtes tõsist muret kohtusüsteemi ja õigusriigi sõltumatuse pärast. Kõnealune reageering koosnes eelkõige muudatuste tegemisest kohtunike ja prokuröride kõrge nõukogu seadusesse ning mitmest kohtunike ja prokuröride ümbersuunamisest ja vallandamisest, samuti paljude politseiametnike ümbersuunamisest, vallandamisest või isegi kinnipidamisest. See tekitas muret seoses kohtuasutuste ja politsei tegevussuutlikkusega ning tekitas suuri kahtlusi seoses võimega teostada korruptsioonisüüdistuste uurimisi mittediskrimineerival, läbipaistval ja erapooletul viisil. Konstitutsioonikohus leidis, et mitmed kohtunike ja prokuröride kõrge nõukogu seaduse sätted on põhiseadusevastased, mille tulemusena parlament muutis õigusakti ning taastas eelmiste sätete kehtivuse.

Kõnealuste arengute tulemusena on suurenenud ka poliitilise spektri polariseerumine. Mitmed valitseva enamuse poolt esitatud seadusandlikud ettepanekud, mis käsitlesid sealhulgas Türgi demokraatia põhiküsimusi, võeti vastu ilma asjakohase parlamentaarse arutelu või sidusrühmade või kodanikuühiskonnaga pädeva konsulteerimiseta. Üldine otsustusprotsess peaks nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil hõlmama kodanikuühiskonna struktureeritumat ja süstemaatilisemat konsulteerimist. On oluline reformida kehtivat õiguskeskkonda ning muuta see üldisemalt rohkem kodanikuühiskonna organisatsioonide arengut soosivamaks.

Sõnavabaduse osas jätkus laiaulatuslik avalik arutelu varasemalt tundlikuks peetud teemadel nagu näiteks kurdide ja armeenlaste küsimus. Mitmed Türgi õigusraamistiku sätted ja nende tõlgendamine kohtunike poolt takistavad siiski jätkuvalt sõnavabaduse, sealhulgas meediavabaduse rakendamist. Internetiseadusesse tehtud muudatused piirasid sõnavabadust internetis. Üldised piirangud YouTube'ile ja Twitterile tekitasid suurt muret. Konstitutsioonikohus kuulutas kõnealused piirangud hiljem põhiseadusevastaseks.

Riigiametnikud jätkasid meediale hirmutava mõjuga avalduste tegemist. Selline tegevus koos Türgi meediasektori omandisuhete struktuuriga tõi ajakirjanduses kaasa laiaulatusliku enesetsensuuri ning ajakirjanike tagasiastumised ja vallandamised.

Türgi kogunemisvabadust käsitlevad õigusaktid, mis keskenduvad rohkem seaduslikkusele kui meeleavalduste rahumeelsusele, ning nende rakendamine õiguskaitseametnike poolt tuleb viia Euroopa normidega kooskõlla. Õiguskaitse järelevalvekomisjoni kui politsei rikkumistega tegeleva sõltumatu järelevalveasutuse loomist käsitlev õigusakt tuleb vastu võtta.

Kuna relvastatud organisatsiooni liikme määratlus kriminaalseadustikus on ebaselge, põhjustab see jätkuvalt hulgaliselt kinnipidamisi ja süüdistuste esitamist. Küsimustes, mis käsitlevad usku ja sõjaväeteenistusest keeldumist oma veendumuste tõttu, puudub Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ühilduv õigusraamistik. Naiste, laste ning lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste õiguste tõhusaks tagamiseks on vaja teha olulisi jõupingutusi. Jätkuvalt teevad tõsist muret koduvägivald, aumõrvad ning varajased ja sundabielud. Türgi peab tagama omandiõiguste täieliku austamise, sealhulgas mittemoslemi religioossete kogukondade puhul.

Kõnealused puudused tuleb kõrvaldada ning ametiasutused peavad edendama jõupingutusi teiste põhiõiguste ja -vabaduste kaitsmiseks, et kõigil kodanikel oleks võimalik oma õigusi takistamatult kasutada.

ELi ja Türgi vahelise tagasivõtulepingu allkirjastamine 16. detsembril 2013 paralleelselt viisavabaduse dialoogi algusega andis ELi-Türgi suhetele uue hoo. Tagasivõtuleping jõustus 1. oktoobril 2014, esimene aruanne Türgi edusammude kohta viisavabaduse tegevuskava raames avaldatakse 20. oktoobril 2014. On oluline, et kõnealused kaks protsessi edasi liiguksid. Täielik ja tõhus rakendamine kõigi liikmesriikide suhtes on väga oluline.

Organiseeritud kuritegevusega seoses tõhustas Türgi terrorismi rahastamise vastu võitlemise programmi, tugevdas tunnistajakaitse üksuste võrku ning kujundas ümber inimkaubandusevastase võitluse vastutusosalad. Siiski on aset leidnud ulatuslik politseiametnike vallandamine, mis tekitas muret seoses nende mõjuga organiseeritud kuritegevuse vastasesse võitlusesse kaasatud peamiste politseiteenistuste tegevussuutlikkusega. Organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni vastane võitlus peab aitama otsustavalt tõrjuda kuritegelike rühmituste ebaseaduslikku mõju poliitilisele, õigus- ja majandussüsteemile.

Välispoliitikas täitis Türgi oma laiemas naabruskonnas jätkuvalt olulist rolli. Türgi on täitnud eriti olulist rolli Süürias, mõistes tugevalt ja korduvalt hukka Süüria režiimi vägivaldla tsiviilelanike suhtes, toetades ühtsema opositsiooni loomist ning andes olulist humanitaarabi enam kui 1 miljonile kodumaalt põgenenud süürialasele. Riik jätkas ka praktilise toe andmist Iraaniga peetavatele E3+3 läbirääkimistele. Kolme lõunapoolse gaasikoridori projekti realiseerimise lõplike investeeringisotsuste vastuvõtmisega loodi laiemale Euroopa energiajulgeolekule kindel alus. ELi ja Türgi vaheline regulaarne poliitiline dialoog jätkus, hõlmates nii ühist huvi pakkuvaid rahvusvahelisi küsimusi, nagu Lähis-Ida ja Kesk-Aasia, kui ka üleilmseid teemasid, nagu terrorismivastane võitlus, välisvõitlejad ja tuumarelvade leviku tõkestamine. Türgi jätkas Lääne-Balkanil kaasamispoliitikat, osaledes aktiivselt Kagu-Euroopa koostööprotsessis ning andes oma panuse ELi juhitud sõjaväe-, politsei- ja õigusriigimissioonidesse. Türgi lähemas naabruses esile kerkinud tõsiste probleemide valguses tuleks dialoogi ELiga veelgi tihendada ning seisukohtade kooskõlastamine ELi seisukohtadega peaks paranema.

Türgi toetas Küprose mõlema kogukonnaga konflikti lahendamisele suunatud täiemõduliste läbirääkimiste taasalustamist, mida peetakse ÜRO peasekretäri egiidi all. Türgi ja Kreeka edendasid käimasolevate läbirääkimiste kontekstis kahe pealäbirääkija vastastikuseid visiite Ankarasse ja Atenasse.

Türgi jätkas siiski avalduste tegemist, mis seadsid kahtluse alla Küprose Vabariigi õiguse kasutada Küprose majandusvööndis asuvaid süsivesinikuvarusid kõigi küproslaste huvides. Prognoositakse, et Türgi toetab aktiivselt ÜRO raamistikus toimuvaid läbirääkimisi Küprose küsimuses õiglase, igakülgse ja kestva lahenduse leidmiseks, vastavalt asjaomastele ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidele ning kooskõlas ELi aluspõhimõtetega. Türgi konkreetne panus tervikliku lahenduse saavutamiseks on otsustava tähtsusega. Vaatamata nõukogu ja komisjoni korduvatele meeldetuletustele ei ole Türgi siiani täitnud oma kohustust rakendada täielikult ja mittediskrimineerivalt assotsieerimislepingu lisaprotokollid ning ei ole kõrvaldanud kaupade vaba liikumist takistavaid piiranguid, sealhulgas piiranguid otsesele transpordiühendusele Küprosega. Kahepoolsete suhete normaliseerimisel Küprose Vabariigiga edusamme ei tehtud.

Türgi peab pühenduma ühemõtteliselt heanaaberlike suhete arendamisele ning vaidluste rahumeelsele lahendamisele vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjale, pöördudes sealhulgas vajaduse korral Rahvusvahelisse Kohtusse. Sellega seoses väljendab EL taaskord tõsist muret ja soovib Türgil tungivalt vältida liikmesriikide vastu suunatud mis tahes ähvardusi või tegevust, pingete tekitamist ja tegevust, mis võib kahjustada heanaaberlike suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist.

EL tunneb heameelt, et Kreeka ja Türgi vahelised koostööalgatused kahepoolsete suhete parandamiseks jätkuvad. Peeti mandrilava piiride kindlaksmääramist käsitlevate ettevalmistavate kõneluste viimane, 58. voor. Kreeka ja Küpros esitasid oma territoriaalvete ja õhuruumi Türgi-poolsete korduvate ja üha sagenevate rikkumiste (sealhulgas lennud üle Kreeka saarte) kohta ametliku kaebuse.

Majanduskriteeriumide osas peetakse Türgit toimivaks turumajanduseks. Türgi peaks suutma keskmise tähtaja jooksul toime tulla konkurentsiturve ja turujõududega ELis, kui ta kiirendab oma ulatuslike struktuurireformide teostamist.

2012. aastal toimunud majanduse aeglustumise järel on toodang ja tööhõive kasvanud mõõdukalt kiires tempos. Sellele vaatamata on töötus suurenenud märkimisväärselt kasvanud töötajate arvu tõttu. Jooksevkonto puudujääk on vaatamata mõningasele vähenemisele 2014. aastal jäänud kõrgele tasemele. Jätkusuutlikust kapitali sissevoolust sõltumine muudab Türgi haavatavaks üleilmsete riskimeeleolude muudatustest, mille tulemuseks on ulatuslikud vahetuskursside kõikumised.

Kuigi eelarvepuudujääk ja valitsemissektori võlg on püsinud mõõdukal tasemel, eeldab eelarve ületamine kulude poolel eelarveraamistiku tugevdamist. Eelarvepoliitika peaks maksebilansi puudujäägi vähendamise vajadust arvestades aitama suurendada üldist rahvamajanduse säästu. Arvestades, et inflatsioon on suurenenud ning veelgi kaugenemas keskpanga prognoositud näitajast, tuleb rahapoliitikas järgida ranget joont ning keskenduda selgelt hinnastabiilsusele. Sõltumata elektrituru erastamisest ja liberaliseerimisest saavutatud teatavatest edusammudest on oluline kiirendada laialulatuslikke struktuurireforme, et tõhustada kaupade, teenuste ja tööjõu turu toimimist. Kõnealused reformid peaksid hõlmama kohtusüsteemi ja haldussuutlikkuse täiendavat tõhustamist, riigiabi läbipaistvuse suurendamist ning avatud, õiglast ja konkurentsivõimelist riigihangete süsteemi.

Seoses **võimekusega täita liikmesusega kaasnevaid kohustusi** jätkas Türgi õigusaktide *acquis'*ga vastavusse viimist. 2013. aastal avati veel üks läbirääkimiste peatükk (22. peatükk — regionaalpoliitika ja struktuurivahendid). Üleeuroopaliste võrkudega seoses on tehtud suuri edusamme. Türgi on teinud olulisi samme ka 24. peatüki olulistest valdkondades, eelkõige seoses rände- ja varjupaigapoliitikaga. Seda vaatamata jätkuvast põgenikekriisist tulenevale väga märkimisväärsel koormusel. Edusamme tehti energia valdkonnas, eelkõige seoses tarnekindluse ja elektrienergia siseturu, äriühinguõiguse, ettevõtlus- ja tööstuspoliitika,

statistika, teadus- ja teadusuuringute ja kapitali vaba liikumisega rahapesuvastases võitluses ja terrorismi rahastamises ning ühinemiseelse maaelu arenguprogrammi rakendamisega.

Üldiselt tegi Türgi edusamme mitme *acquis'* peatükiga vastavusse viimisel, mis hõlmab kaupade vaba liikumist, äriühinguõigust, intellektuaalomandiõigust, finantsteenuseid, energiat, majandus- ja rahapoliitikat, statistikat, ettevõtlus- ja tööstuspoliitikat, üleeuroopalisi võrke, teadust ja teadusuuringuid, tolliliitu ning välissuhteid.

Kõigis valdkondades tuleb rohkem tähelepanu pöörata õigusaktide jõustamisele. Laiaulatuslikke jõupingutusi tuleks jätkata õiguse, vabaduse ja turvalisuse, toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika ning keskkonna ja kliimamuutuste valdkonnas. Täiendavalt on märkimisväärseid edusamme vaja teha kohtusüsteemi ja põhiõiguste, sotsiaalpoliitika ja tööhõive valdkonnas ning eelkõige tööõiguse ning tervishoiu ja tööohutuse alal. Õigusaktide *acquis'*ga vastavusse viimist tuleks eelkõige jätkata riigihangete, konkurentsipoliitika, riigiabi, infoühiskonna ja meedia valdkonnas.